

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frederik Graae:

Erindringer fra "Sydhavsøerne"

**FREDERIK GRAAE:
ERINDRINGER FRA „SYDHAVSØERNE”**

FREDERIK GRAAE

**ERINDRINGER FRA
„SYDHAVSØERNE”**

**MCMXXXIV
CENTRAL-TRYKKERIET
NYKØBING F.**

INDHOLD:

Sophus Claussen	Side	5
Jørgen Peter Muller	„	29
Christopher Hage og Valdemar Olsen	„	32
Fra Christian Jørgensen til Christian Reventlow	„	39
Georg Brandes og Møller Vilhelm Hansen	„	54
Edvard Brandes og Gæstgiver Jens Peter Petersen	„	60
Herman Bang	„	72
Holger Drachmann	„	87
Marielyst Østersøbad	„	102
Olaf Rude og „De Tretten“	„	132
Henrik Malberg og Stouby Klit	„	146
„Da jeg var Svend Tveskæg“	„	158

SOPHUS CLAUSSEN

I.

Aaret 1872 var et meget afgørende og et meget „stormfuldt“ Aar for Sophus Claussens Familie.

Hans Fader, Langelænderen Rasmus Claussen, der var Ejer af en lille Parcelgaard, Ibgaarden i Sillestrup paa Falsters Sydøstkyst, begyndte det Aar sin politiske Løbebane.

Hans første Fremtræden fandt Sted i April Maaned ved et Møde paa Hotel „Stad Nykøbing“, indvarslet af Poul Geleff, der fra København var draget ud i Provinsen for at agitere for Kommunismen. Under den Diskussion, der fulgte efter Geleffs Foredrag, og hvori blandt andre den senere Landstingsmand og Højesterets-sagfører P.G.C.Jensen, der den Gang var en ung fremadstræbende Provinssagfører, deltog, udtalte den unge ukendte Parcellist fra Ibgaarden, Rasmus Claussen, at han fandt:

„at meget af det, som Geleff havde sagt, slet ikke var saa helt galt, men det var ikke andet, end hvad der var virket for i Rigsdagen af de folkelige Partier. Samfundets Haand var derigennem rakt Arbejderen i Møde. Alle de af Geleff nævnte Goder var tiltraadte af de folkelige Partier, saa der behøvedes ikke Dynger af Blod for at gennemføre dem. Med Henblik paa Paris' Brand ansaa han det for altfor farligt at lade Internationale komme til Magten. *Han vilde raade Arbejderne til at vælge Rigsdagsmænd, der vilde tale og virke for Arbejdersagen*”.

Denne Tale vakte Opmærksomhed, og da man den paafølgende 5. Juni i Lindeskoven ved Nykøbing afholdt en Grundlovsfest, hvor Talere repræsenterende baade Højre og Venstre havde Ordet — de to Venstrefolketingsmænd Frede Bojsen og Rasmus Olsen Side om Side med udprægede Højremænd som Rektor Caspar Paludan-Müller og de to „fordrevne Slesvigere“ Pastor Graae og Lærer Mørch — blev Festen indledet af Rasmus Claussen med en særdeles loyal Tale for Kongen. Men ved det efterfølgende Festmaal tid fremkom Claussen med en Udtalelse om Folketingsparlamentarismen, der ikke faldt i god Jord, og som gav Anledning til en læn-

gere Bladpolemik i „Lolland-Falsters Stiftstidende“, hvorunder den unge Langelænders politiske Standpunkt blev slaaet fast samtidig med, at hans polemiske og journalistiske Evner lagde sig for Dagen med det Resultat, at han var selvskreven som Folketingskandidat ved Valget i September samme Aar, hvor han sejrede med overlegen Majoritet.

Nogle Uger senere indtraf en Begivenhed, der gav den unge Politiker Lejlighed til at vise, at hans Standsfæller ikke havde set fejl, da de besluttede at vælge ham til deres Tillidsmand, nemlig den store Stormflod den 13. November, der hjemsøgte hele Sydfalster. Jeg var selv som lille Dreng Dagen efter Stormfloden i Sillestrup, saa de ødelagte Marker, Rester af bortskyllede Huse, Vrag af strandede Skibe, druknede Dyr og alskens Løsoere, der laa spredt over Mark og Vej. Ibsgaardens Naboer, et Par gamle Husmandsfolk, havde maattet søge deres Tilflugt til Loftet, medens Borde og Bænke sejlede rundt mellem hverandre i den lille Husmandsstue; i umiddelbar Nærhed var en Bondegaard fuldstændig skyllet væk, ogsaa Ibsgaardens Jorder var prægede af Havets Hærgen, men indenfor den lille Gaards Porte havde det ikke ovovet sig.

Under den paafølgende Debat om Digesagens Løsning blev det Rasmus Claussen, der saavel i Rigsdagen som i den lokale Presse rejste de skadelidte Bønder og Husmænd mod Eduard Tesdorpf, hvis Gaarde i høj Grad havde været hjemsøgt af Stormfloden, og som modsatte sig, at den store Masse af mindre Lodsejere fik Magten i Digelaget. Det lykkedes ikke Claussen at føre sin Krig igennem, men den Dytighed og Dristighed, han havde lagt for Dagen i Kampen mod den almægtige Godsejer, havde styrket hans Anseelse blandt Landbodemokratiet. For yderligere at befæste sin Stilling, besluttede han at starte sit eget Blad, „Lolland-Falsters Folketidende“, og som en nødvendig Konsekvens heraf solgte han Ibsgaarden og flyttede til Nykøbing, hvor han købte et mindre Landbrug paa Byens Markjorder.

Kort efter var det, at jeg gjorde Sophus Claussens Bekendtskab.

II.

Jeg husker, som var det i Gaar, hin Septemberdag i 1876, da den lille Sophus holdt sit Indtog i Nykøbing Latinskole.

Det var nogle Uger ind i Skoleaaret, at det meddeltes os, at

„Rigsdagsmandens Søn” skulde ind i vor Klasse, i Forberedelsesklassen. Dette var en Begivenhed, og hele Klassen stod derfor opstillet udenfor Skoleporten for at tage mod den ny Dreng.

Svingende om Hjørnet ved Torvet kom en lille tæt Fyr hurtig trippende paa sine korte Ben henimod Skolen. Under den ene Arm holdt han Bøgerne, den anden svingede han frem og tilbage, som var det en Kølle, Hovedet havde han sænket som en lille Tyrekalv, der vil stange. Han var synlig benovet, men strammede sig vældig op. Klassens største Dreng og værste Slagsbroder, August Plenge, Herregaardsforpagtersøn fra Hardenberg, tog sig for i det første Frikvarter at sætte sig i Respekt hos den unge Rigsdagsspire ved at give ham den samme Omgang Klø, som vi andre havde faaet. Den unge Sophus viste sig imidlertid ikke alene at være en kraftig lille Knægt, men ogsaa i Besiddelse af Mod og Kamplyst. Han slog fra sig som en Rasende, hængte sig fast i sin Modstander og vilde ikke give op, skønt han fik en ualmindelig skrap Omgang Klø. Klassens ældste, Købmandssønnen Carl Brehm, udtalte sig anerkendende om den ny Dreng, der hermed havde skabt sig en Position blandt Kammeraterne, som han bevarede, saalænge han gik i Skolen. Han var en rask Dreng og en udmærket Kammerat.

Derimod var Forholdet til Lærerne mindre godt.

Forstanden var der ikke noget i Vejen med hos den lille Sophus, derimod var Fliden ikke overvældende, dertil havde han for mange andre Interesser end Skolen. Bladet og Trykkeriet, alt det ny og eventyrlige, som Faderen og Svogeren, Redaktør Aage Jordan, arbejdede med, optog ham stærkt, og saa var han et udpræget Natur- og Friluftsmenneske, der ikke kunde finde sig i at sidde inde og hænge over Bøgerne, naar Solen skinnede og Fuglene sang. Men det var nu alligevel ikke det, der var Aarsagen til, at Lærerne var paa Nakken af ham.

Der laa Politik bagved. Han var Syndebuk for Faderens og Svogers, „Folketidende”s Redaktør Aage Jordans onde Gerninger. Bevidst eller ubevidst lod Lærerne deres Had til de „to Oprørere” gaa ud over den uskyldige Dreng. Betegnende er det, at de altid var mest ude efter ham umiddelbart efter et Valg. Hver Gang haabede de paa Sejr, og hver Gang blev det lige saa uvægerligt et Nederlag for deres Parti. Saa lod de deres afmægtige Raseri gaa ud over den arme Knægt, og da han, saa lidt som vi andre, var noget Dydsmønster, var der altid et eller andet, som de kunde

hænge deres Hat paa. Og særlig kræsne i Valget af Midler var de saavist ikke. Jeg husker, at en iøvrigt meget skikkelig Lærer en Gang greb Sophus i at sidde og lege med nogle gamle Typer fra Faderens Trykkeri. Naturligvis konfiskerede han dem, og gav Drengen en Vinge, men derefter sagde han: „Du er jo en Tyv — dem maa Du jo have stjaalet i Trykkeriet!” En Beskyldning, som Sophus tog sig meget nær.

Navnlig en Gang troede Højre, at Sejren var sikker. Det var, da Christopher Hage stillede sig mod Claussen. Man mente, at han var den rette Mand til at fælde Dragen. Ikke alene paa Grund af sine fremragende Evner, men ogsaa gennem sin nære Tilknytning til „Sydhavsørerne” som Købmand og „Barnefødt” i Nakskov og Student fra Nykøbing Latinskole. Jeg husker, at jeg paa selve Valgdagen mødte Sophus Claussen paa Torvet, just som Rygtet fløj gennem Byen, at Hages Valg var sikret, og at Rasmus Claussen og Aage Jordan sad i Valglokalet og saa ud, som havde de tabt baade Næse og Mund.

„Det passer ikke!” sagde Sophus selvsikkert, „Fars Kærnetropper har slet ikke stemt endnu, hverken fra Gedesby eller Frejlev eller Ulslev. De trækker bare Tiden ud, for at Arbejderne efter Fyraften kan komme til at stemme. Jordan siger, at Far er sikker.”

Og Sophus fik Ret. Lidt efter rykkede „Garden” frem, Kolonne efter Kolonne, de „ugudelige” Gedesbyer, om hvem man sagde, at de paa Kistebunden gemte de langskafte Økser, hvormed Forfædrene ude paa Rødsandet havde knust saa mangen strandet Sømands Pandeskal, „de Frejlev Skalke”, hvis Forfædre havde myrdet Skatteopkræveren og taget Skatten tilbage, og de rige Ulslevere, der var kommet kørende til Valg i langt samlet Vogntog med velnærede, blankbrune Forspand, anførte af Claussens ordførende Stiller „unge Hans Hansen” fra Ulslev Strand, og saa til Slut den lille Bys Arbejdere og Svende. Da Optællingen var forbi, kunde „unge Hans Hansen” fra Tribunen paa Torvet raabe sit sædvanlige: „Folketingsmand Rasmus Claussen længe leve!” for derefter at give Plads for Folketingsmandens høje Hat, der modtoges med øredøvende Jubel.

Det var en Selvfølge, at Sophus Claussens Fremtidsdrøm i disse bevægede Drengenaar gik ud paa at blive som Far: Redaktør og Politiker. Han begyndte som Skoledreng at udgive et Blad, som han selv trykkede, men som dog kun kom i nogle faa Numre. De

mere kunstneriske Lyster var dog ogsaa til Stede i den tidlige Alder. Saaledes overraskede en Skolekammerat — senere Stationsforstander Garde Hansen — ham en Dag i Færd med at modellere, og en anden, afdøde Fuldmægtig Hjalmar Svendsen, trak han en Dag med sig hjem for med synlig Stolthed at vise ham en af hans

Rasmus Claussen

udført koloreret Tegning af Fjerde Kristian. Om at bliver Digter talte han derimod aldrig. Og dog synes følgende lille Træk, som Oberst Anton Willemoes fortalte mig kort efter hans Død, at røbe den vordende Lyriker.

Da Anton Willemoes sammen med en yngre Broder kom i Nykøbing Latinskole, talte de to Smaadrenge, der var født i Vestindien og havde levet i et Hjem med kulørte Tjenestefolk, et saare mangelfuldt Dansk. De blev i den Anledning Genstand for ubarmhertige Drillerier fra Kammeraternes Side — saaledes blev de

uvægerligt benævnet „Halenegre“. De led meget under disse Drillerier, og da de samtidig mistede deres Moder, blev i hvert Fald den ældste, Anton, noget melankolsk. Da han en Dag i en saadan trist Stemning vandrede ud ad Stien til Kohaveskoven, mødte han Sophus Claussen, der standsede ham og sagde:

„Jeg kan godt forstaa, at Du er bedrøvet over at have mistet Din Moder, for hun skal jo have været en yndig Kvinde!”

„Hvoraf véd Du det?” spurgte Anton.

„Jeg har læst det i min Fars Blad — der stod, at de kaldte hende for „Vestindiens Rose” — det, synes jeg, er saa smukt!”

Har man ikke i denne Bemærkning den vordende Lyriker?

Medfølelsen med den arme Dreng er derhos meget forstaaelig, thi da den lille Langelænder Sophus Claussen kom i Landsbyskole i Stouby paa Falster, maatte han ogsaa af de Stouby Drenges høre ilde, fordi han ikke talte korrekt falstersk, men endog kaldte en Hane for en „Kok”.

Da Sophus og jeg var 13—14 Aar, led vi begge et fælles Skibbrud. Vor Klasse havde i længere Tid ladet det mangle en Del paa god Opførsel. Endnu kan jeg høre Rektor Listov med dyb og med dybt bekymret Røst udtale: „Anden Klasse indtager en beklagelig Særstilling. Karaktererne udviser ganske vist, at der arbejdes og udrettes en Del, men jeg maa destoværre paatale, at Klassen i allerhøjeste Grad lader det mangle paa god Opførsel. Omtrent Halvdelen af Klassen har i denne Maaned Anmærkning for daarlig Opførsel.”

Det var til at begynde med ret almindelige Drengestreger, men efterhaanden gik vi videre. Vi havde anskaffet os Pistoler, som vi laa og plaffede med ude paa Sundet, naar vi sejlede eller roede med Badehusejernes smaa Baade, og da et Par af Kammeraterne havde let Adgang til de hjemlige Vinkældere, begyndte det ogsaa at blive Skik og Brug at have Spiritus med paa vore Udflugter til Lands og til Vands. Dette fik et meget sørgeligt Forløb først for Sophus og senere for mig.

Sophus havde en Lørdag — det var Lørdagen, hvor der ikke skulde læses Lektier, der var den faste Soldedag — sammen med nogle Kammerater været i Bangsebro Skov for at lege Røvere, prøve Pistolerne og smage paa den medbragte Arrak fra Købmand Brehms Vinkælder. Den stærke Drik var imidlertid for meget for det unge Menneske, paa Vejen hjem kunde de i Førvejen lidt for

spinkle Ben ikke bære den lille trivelige Overkrop, han dejsede om paa Grøftekanten og faldt i en dødlignende Søvn. Der blev han fundet af en forbiikørende Bonde, Per Stang fra Lidstrup, der straks kendte ham paa Vesten. Det var jo Rigsdagsmandens gamle rødbrune Plysses Vest, hvis Mage ikke fandtes paa hele Egnen, og som Gud og Hvermand kendte. Den havde Rasmus Claussen baaret paa Valgdagene, ved Vælgermøderne og ved alle festlige Lejligheder i hans politiske Løbebanes første Aar, men efter at hans Ven og Partifælle, Købmand Julius Bernth, havde faaet ham moderniseret, var den gamle „Rødbrune” blevet syet om til den lille Sophus. Saaledes var det let for Per Stang at fastslaa den Bevidstløses Identitet, og at stille Diagnosen var en smal Sag — det unge Menneske duftede jo lifligt af Købmand Brehms berømte Arrak. Han læssede Sophus paa Vognen og kørte ham hjem til Familiens Bopæl.

Stakkels Sophus maatte høre meget for den Affære. At han ikke var blandt de første i Klassen, var selvfølgelig Rasmus Clausen en stor Skuffelse. Ellers sad Bøndersønnerne jo i hine Tider paa Duksepladsen eller i dens umiddelbare Nærhed, men dette laa ikke for Sophus, der altid havde holdt sig nogenlunde i Nærhed af den Bænk, hvor de mindre flittige Købmandssønner plejede at sidde med hans gode Ven Carl Brehm som nederste Fløjmand. Han var altsaa tidlig blevet smittet af Købstadluften og havde begyndt at emancipere sig fra „Bondekulturen”, noget han fortsatte med hele Livet igennem. Det var naturligvis ikke velset i Familien, og nu kom altsaa denne kedelige Skandale, der tilmed ikke i Længden kunde forblive skjult. Nogle Maaneder senere kom jeg nemlig galt afsted.

Da jeg hver Lørdag tog hjem til Idestrup Præstegaard, var jeg ikke med til disse Lørdagssold, men Skæbnen ramte mig alligevel, da man en kold Martsdag forlagde Lørdagssoldet til en Fredag. Festligheden skulde afholdes i Nærheden af Herregaarden Fuglsang, hvor to af Kammeraterne — Vilhelm Ahlefeldt og Jes Frederiksen — boede, og her mødtes vi paa en Mark med et gammelt Stengærde, der i hvert Fald eksisterede endnu i 1910. Carl Brehm medbragte to Flasker Arrak, der suppleredes med to Flasker velagret Rødvin fra Fuglsangs Vinkælder, og mens Pistolerne knaldede, gik Flaskerne flittig paa Omgang. Klog af Skade holdt Sophus sig til Rødvinen, medens jeg i det kolde Frostvejr rigtig lod

Arraken varme mine indvendige Dele. Resultatet blev saare bedrøveligt. Paa Vejen hjem kunde jeg ikke styre Benene, bedre blev det ikke, da en af Kammeraterne morede sig med at puffe mig om i Sneen; tilsidst tog Spiritus og Kulde helt Magten fra mig, og jeg dejsede om paa Landevejen, død som en Sild. Heldigvis kom en Arbejdsmand fra Nykøbing forbi med en Trillebør, paa den blev jeg læsset op, og saa gik det hjemad til den lille By. Paa Broen mødte Karavanen Rektor, der gik sin sædvanlige Brotur før Aftensmaden. Kammeraterne, der jo heller ikke var helt appelsinfri, strammede sig op, og dækkende Trillebøren marcherede de i Gaasegang forbi Rektor, der nedladende og velvilligt hilste: „Godaften, Børn!” Da vi var kommen over Broen, væltede Manden mig af Børen — køre mig gennem Byen i det Optog vilde han dog ikke. Der stod Drengene, lidt usikre i Benene, lidt omtaagede i Hjernen, en lille Smule slaaet af den kolde Vinterluft og vidste hverken ud eller ind. Heldigvis dukkede der op en Malersvend, der havde arbejdet i Idestrup Præstegaard, han forbarmede sig over mig, hev mig op paa sine Skuldre som en slagtet Gris og slæbte mig hjem til min Svogers, Overretssagfører Theodor Andresens Lejlighed, hvor han afleverede mig som en anden død Vare. Der var ikke andre end Pigerne og min yngste ugifte Søster hjemme og de udbrod rædselsslagne: „Gud, han er da vel ikke død?” „Næh, han er bare fuld!” svarede Malersvenden, og saa gik han.

Der blev naturligvis ogsaa stor Opstandelse i min Familie, men min Fader tog det meget fornuftigt, lod mig skrifte mine og mine Kammeraters Synder og gik derefter til Rektor og refererede Skriftemaalet. Denne blev aldeles bestyrtet og saa det som et sørgeligt Tegn paa Nutidens omsiggribende Fordærvelse i Modsætning til Fortidens Dyd og rene Sæder.

„I mine Drengear,” sagde han til Købmand Brehm, „drak vi Drengene Mælk og Kildevand, naar vi gik vore Ture i den fri Natur. Hvad skal der blive af en Ungdom, der begynder som disse Drengene?”

„Naa, det gaar saamænd nok,” svarede Brehm ganske tørt, „det samme hændte, da jeg gik i Skole. Da var jeg med til at bære en fuld Kammerat hjem. Vi lagde ham ganske stille ind i Entréen, og saa stak vi af. Han har virkelig artet sig helt godt senere hen i Livet. Det var nemlig Præsten, som Professoren og jeg i Formiddags hørte her i Kirken, og vi lyttede dog begge til ham med megen Andagt til Trods for den lille Ungdomsforvildelse.”

Det beroligede Christian Listov — der maaske ogsaa mindedes de unge Dage med de muntre Gilder hos de danske Officerer i Rendsborg.

Vi fik naturligvis en Alvorstale af Rektor og allesammen daarlig i Opførsel, men slap ellers for videre Straf. For Sophus Claussens Vedkommende forbedrede det naturligvis ikke Forholdet til Lærerne. Han blev Oversidder, noget, der i høj Grad tog Humøret fra ham, og da Lærerne atter i den næste Klasse vilde have, at han skulde være Oversidder, blev Lærernes Chikanerier dog alligevel Rasmus Claussen for broget; han tog Drengen ud af Skolen og med til Ordrup, hvor han havde købt sig en Villa, og satte ham i en københavnsk Skole.

I de følgende Aar var jeg uden nogensomhelst Forbindelse med Sophus Claussen, hvem jeg først paany traf, da han i 1884 var blevet Student.

Vi mødtes en Efteraarsdag i Studenterforeningen, og opfriskende gamle Minder, kom vi hurtig i Kontakt med hinanden. Han var helt forandret, eller rettere, han lignede sig selv, saaledes som han var hin Efteraarsdag, da han kom i Nykøbing Latinskole. Han var kæk og frisk og straalende af godt Humør. Vi fulgtes fra Studenterforeningen hen til Studentersamfundet, og da vi passerede Gammelstrand, standsede han pludselig, trak et Stykke Papir op af Lommen og spurgte: „Har Du Lyst at høre et Digt, som jeg har skrevet?“ Det havde jeg selvfølgelig, og mens vi vandrede videre, læste han for første Gang et af sine Digte for mig. Det handlede om en ung Københavnerinde, som han var forelsket i, og som gengældte hans Kærlighed. Det var hans første „Muse“, hende han har skildret i „Mina, et Digt om Byen“. Jeg erindrer ikke hendes virkelige Navn og har aldrig set hende, men han fortalte mig, at hun sang i „Kisten“.

Sophus gjorde altsaa Aar før Drachmann en lille „Theuspige“ til sin Muse.

Han var i disse sine Studenteraar et ivrigt Medlem af Studentersamfundet, til hvis mest radikale Fløj han hørte. Det var ganske naturligt. Rasmus Claussen og Jordan kom begge i Fængsel, fordi de — i Modsætning til den af Henrik Pontoppidan i „To Gange mødt“ fortræffelig skildrede „blonde Politiker“ — aabent og haandfast havde vedgaaet, hvortil man vilde bruge Rifterne, og det var som bekendt ogsaa Typografen fra „Lolland-Falsters Folke-

tidende", Julius Rasmussen, der skød paa Estrup i 1885, det mindeværdige Aar, da det „upolitiske" Akademiske Skyttekorps den første April var installeret paa Amalienborg med skarpladte Geværer parat til at plaffe løs paa deres oprørske Medborgere.

III.

I 1895 med et Par Maaneders Mellemrum vendte Sophus Claussen og jeg tilbage til Nykøbing — han som Medredaktør af Faderens Blad, der redigeredes af Svogeren Aage Jordan, jeg som Kompagnon i min Svogers, Overretssagfører Theodor Andresens Sagførerforretning.

Vi kom ganske naturlig daglig sammen, ikke alene paa Grund af Kammeratskabet fra Skoletiden, men ogsaa fordi vi begge følte os noget fremmede under de nye Forhold. Vi hørte begge til den akademiske Ungdom, der havde sluttet sig til „Studentsamfundet", „Politiken" og „København", og efter Forliget var Faderens Blad blevet moderat, medens min Svoger alle Dage havde været ivrig Estrupper og en af de ledende Mænd blandt Byens Højre.

Det var vistnok Tanken, at Sophus Claussen skulde ind i Politik, i hvert Fald har Holger Rørdam en Gang fortalt mig, at det var en af Aarsagerne til Bruddet mellem ham og Rasmus Claussen, at han ikke vilde være med til at arbejde for at faa Sophus opstillet i Maribokredsen. Sophus skrev ogsaa af og til politiske Artikler i Bladet, men holdt sig dog mest til mere neutrale Emner, skrev Teater- og Boganmeldelser, var Byraadsreferent og tog sig med megen Iver af de kommunale Spørgsmaal, der var paa Dagsordenen, ligesom han ogsaa tog sig af Reportagen. Da den noget uberegnelige Byfoged Holck i Nysted op imod Jul 1895 havde arresteret 5—6 Mennesker i Landsbyen Sløsse som sigtede for falsk Forklaring i Anledning af Vidneudsagn i et fuldkommen ligegyldigt Søgmaal om nogle formentlig injurierende Udtalelser faldne paa en Kegelbane, tog han sig med saa megen Energi af deres Sag, at den meget sundt dømmende Landstingsmand, Byfoged Holck i Nykøbing blev udnævnt til Sættedommer, hvorefter han løslod Arrestanterne og frifandt dem fuldstændigt.

Det var dog langtfra Journalistiken, der i de Aar var hans Hovedinteresse. Tværtimod var det den Periode af hans Liv, hvor han som Forfatter var mest produktiv, ja vel egentlig den eneste

rigtig produktive. Det meste af, hvad han har skrevet, blev i Virkeligheden til i de 4—5 Aar, da han boede i Nykøbing. Han fuldendte *Antonius i Paris*, skrev *Valfart*, *Arbejdersken*, det meste af *Mellem to Byer*, *Pilefløjter* og *Djævlerier*, og adskilligt af det, som han udgav, efter at han i 1911 var vendt hjem fra Paris, var allerede skrevet i disse Aar. Han „digtede” hver Dag eller maaske rettere hver Aften og Nat. I Vinteren 1895—96, da jeg endnu var Ungkarl, var jeg om Aftenen en meget hyppig Gæst hos ham, og

Anna Claussen („Kitty“)

Sophus Claussen

ved et Glas Bourgogne plejede han at læse for mig sine sidste Digte, endnu inden Blækket var blevet tørt. Derefter blev Digtet puttet ned i Skrivebordet, hvis Skuffer bugnede af beskrevne Papirslapper, og der kunde det godt ligge upaaagtet i flere Aar.

For et enkelt Vedkommende har jeg en meget tydelig Erindring om dets Tilblivelse. Da jeg en Aften ved Midnatstid kom op til ham, havde han lige fuldført et lille „Drama”, som han var meget stolt over og læste højt for mig. Det morede mig, fordi det mindede mig om de gamle engelske „Punch-Komedier”, som jeg netop i de Dage havde læst om i Pückler-Muskaus „Briefe eines Verstorbenen”. Da jeg ti Aar senere besøgte ham paa Boulevard Raspail i Paris, tog han frem fra sit Skrivebord nogle gulnede Lapper Papir.

„Nu skal Du høre et morsomt lille Drama, som jeg i Morges fandt i en af mine Skuffer,” sagde han umiddelbart efter at have budt mig velkommen til Paris, og saa begyndte han at læse for

mig det samme lille Drama, som jeg havde hørt i 1896, og som havde ligget glemt og upaaagtet i en Skrivebordsskuffe i de mellemlyggende ti Aar. Først et Par Aar før hans Død udkom det under Titlen „Mordet i Værtshuset”.

Da jeg i Foraaret 1896 blev gift, sendte han paa Bryllupsdagen den unge Brud et lille Digt begyndende: „Et Billede paa min Væg, en Engel i min Stue” o. s. v. Da „Valfart” noget senere udkom, havde han fundet Digtet og anbragt det foran Afsnittet „I Ligurien”, der er helliget en ung Italienerinde. Naa det siger nu ikke saa meget, thi Modellen til de mange sydlandske Kvinder, som Sophus Claussen i disse Aar besang, er nu ingenlunde født under Italiens Sol, men derimod i Horsens — det er nemlig „Kitty”. Dog med Undtagelse af „Dronningen af Saba” — denne charmerende Dame saa nemlig Dagens Lys paa de dauske „Sydhavsøer”

Kort efter Sophus Claussens Hjemkomst fra Paris i Sommeren 1911 gav jeg i Ekstrabladet en Skildring af denne hans Arbejds-metode, der bevirkede, at Edith Rode fik Tilladelse til at ordne Digterens usorterede Lager — Resultatet blev „Danske Vers”.

Fra den Periode, da han fuldendte „Valfart”, mindes jeg en meget fornøjelig Aften i hans Selskab. Han og jeg var blevet enige om at vise den unge Københavnerinde, med hvem jeg lige var bleven gift, hvorledes man tilbragte en Midsommeraften i Pro-vinsen.

Vi lejede en Robaad og sejlede ned gennem Guldborgsund til Lindeskoven, hvor man i et Skovløberhus kunde faa herlig Æggekage med Purløg, gammelt Øl med en Pind og kolde Snapse. For alle Eventualitetens Skyld medbragte vi et Par Flasker god Vin.

Det blev en herlig Tur. Æggekagen var upaaklagelig, det gamle Øl ligesaa, og dertil kom, at det var en Midsommeraften saa skøn, som jeg sjældent har oplevet den. Over de lollandske Skove gik „Guldborg-Solen” ned i sydlandsk Farvepragt. Mange Gange har jeg beundret denne Solnedgangs mærkelig fremmedartede Skøn-hed. Men hin Aften var den eventyrligere end nogensinde før eller siden. Genskinnet fra Himlen farvede Vandet blodigrødt, og medens Baaden, roet af Sophus, styret af mig, langsomt og tyst gled frem i det smalle Sund mellem de to overdaadig frugtbare Øer, følte man sig som hensat til et Eventyrland.

Pludselig trak Sophus Aarerne indenbords, slog ud med Armene og begyndte paa sit blide langlandske Maal at nynne:

„Jeg husker den Vaar, da mit Hjerte i Kim
 undfangede Drømmen og søgte et Rim,
 hvis Glans skulde synke, jeg véd ej hvorfra.
 som naar Solen gik ned i Ekbátana.

En Spotter — det er Dig, Frederik — gav mig med Lærdom at ane,
 at Vægten paa Ordet var Ekbatáne,
 Du traurige Tosse, Du véd ej da,
 at Hjertet elsker Ekbátana”.

Bums! vi stod paa Grund.

Den ulykkelige unge Københavnerinde var alt andet end glad ved Situationen med disse to gale Mennesker i det blodrøde Vand, hvor Aalen snoede sig omkring Baaden, medens Rotteøjne inde fra Bredden lyste ud imod os. Endelig fik vi Baaden klar af Grunden, Sophus greb atter Aarerne, idet han med høj Røst forkyndte:

„Lad Syndflodens Vande mig bære herfra
 — jeg har levet en Dag i Ekbátana”.

Jeg tør nok sige, at Damen var glad, da vi var vel i Land, og hun erklærede, at med os to tog hun ikke mere paa Rotur, — men alligevel hin Dag, mange, mange Aar efter, da hun hørte, at Sophus Claussen var død, udbrød hun uvilkaarlig:

„Kan Du huske den Aften, da Solen gik ned i Ekbátana?”

IV.

Baade paa „Antonius” og „Valfart” — som paa den lidt tidligere udkomne „Kitty” — havde Claussen i disse Aar opnaaet en smuk literær Sukces. Men det tilfredsstillende ham ikke. Han vilde slaa helt igennem, erobre det store Publikum, og saa var det, han fik Ideen til „Arbejdersken”. Teatret er jo den Slagmark, paa hvilken Digteren har Chansen for at vinde den store Sejr og erobre Verden — eller lide det største Nederlag.

Han gik til Arbejdet fuld af Begejstring og Lyst til at skabe noget nyt og originalt. Naar man tager i Betragtning, at „Arbejdersken” er skrevet i 1897—98, altsaa før den store Lockout, kan man ikke komme uden om, at han var forud for sin Tid, at han saa, at den sociale Bevægelse og Kampen mellem Arbejdsgiver og Arbejder var noget andet og mere end en slet og ret Lønkamp. Baade hans Arbejdsgiver og hans Arbejderske var helt nye Figurer.

Men Publikum, der lige havde set Hauptmanns „Væverne“, forstod ikke dette og fandt hans strejkende Arbejdere for „søndagsklædte“. Tiden har vist, at det var Claussen, der saa rigtigt. Derimod kan det ikke nægtes, at Stykket, bortset fra meget store tekniske Mangler, lider under, at det ikke var lykkedes Claussen at samle til et Hele de Indtryk, som han havde modtaget i saa forskellige Byer som Paris, København og Horsens. I Prologen befinder man sig afgjort i København, haade i de første Linjer:

„Har Du set de dampende Heste,
naar Sporvognen i Forstaden trækkes i Skur,
Kusken, som fløjter i sin egen Dur,
og tænker paa Frokost og Pigen, han vil gæste“.

og senere i Samtalen mellem Jenny og Studenten:

„Han elsker Fabrikspigens trodsige Blik,
oh Dyndblomst fra Dybet, du Søde!
dine Kinder er blege, men Læberne gløde.

Følg mig som Gæst til mit ensomme Rum,
læs mine Bøger, glem og vær stum!
Men Jenny løfter sin truende Finger:
Vær nær ved os andre, naar Stormklokken ringer!

Tro mig, den ringer for os en Gang,
den dybe Klokke med bævende Klang.
Da er det, det gælder, da kommer en Prøve;
da kan du din Elskov til Jenny øve.
da kan du bringe dit Liv i Bod.
Men den, som ikke er med, er imod!“

Dette er „Firsernes Ungdom“ i København, men i selve Skuespillet opholder man sig i en mellemstor dansk Provinsby — i Horsens — samtidig med, at Personerne langtfra alle er fra Horsens, ja nogle er endog slet ikke fra Danmark. I Bogholder Galt har Claussen saaledes villet skildre den af ham i saa høj Grad beundrede Paul Verlaine, men det turde være indlysende, at Verlaine og Horsens er to temmelig inkommensurable Størrelser. Under Udarbejdelsen af Arbejdsgiveren Rickardt sagde Claussen en Dag til mig, at han havde tænkt paa den unge Kejser Wilhelm. Det var i og for sig slet ikke nogen daarlig Idé, thi Wilhelm var „i sin Tid“ en baade ny og ejendommelig Figur.

Da Arbejdet var fuldført, raadede jeg Claussen til først at lade

Peter Nansen læse Stykket og derefter indlevere det til Dagmar-teatret, hvor Martinius Nielsen paa det Tidspunkt stod i Begyndelsen af sin Glansperiode. Nansen fandt Stykket nyt og originalt og antog det til Gyldendal og anbefalede det til Martinius Nielsen. Da denne efter et Par Ugers Forløb ikke havde givet Svar, blev Digteren utaalmodig og rejste til København, hvor det naturligvis viste sig, at den travlt optagne Teaterdirektør endnu ikke havde faaet Tid til at læse hans Mesterværk. Uheldigvis traf Claussen Herman Bang, der lige var bleven Sceneinstruktør ved Folketeatret, og som fik ham til at tage Stykket tilbage fra Dagmar-teatret og skaffede det antaget paa Folketeatret. Det var en Kæmpedumhed. Dagmar-teatrets literære Publikum havde ganske anderledes end Folketeatrets naive Stampublikum haft Betingelser for at forstaa „Arbejdersken”, og Martinius Niensens Popularitet og Autoritet vilde i hvert Fald have kunnet redde den ene af Hovedrollerne. Værre var det, at Bang aldeles ikke begreb Stykket, han forstod hverken Arbejdere eller Arbejdsgivere og dokumenterede sin Begrebsforvirring ved at lade unge Studenter som Statister optræde som Arbejdere. Den kvindelige Hovedrolle gav han til den purunge Magna Redøhl i Stedet for at besætte den med en saa særpræget Kunstnerinde som Margrethe Nyrop, hvis naturlige Menneskelighed og selvstændige Personlighed desværre mishagede Bang. Forøvrigt indlagde han en særlig Rolle for sin Yndling Fritz Boesen, som han under Prøverne stadig søgte at anbringe i den mest flatterende Belysning. „Mere Lys over Fritz!” skreg Bang ustandselig.

Allerværst var det dog, at Trilby med Peter Fjelstrups geniale Svengali og den af Bang „hypnotiserede” Anna Larsen i Titelrollen havde saa fænomenal Sukces, at det gik Sæsonen ud. Der blev slet ikke Plads for „Arbejdersken”. Alligevel satte man det op — den 31. Maj paa Sæsonens sidste Dag! Det var vel nok det glade Vanvid, og det er forstaaeligt, at Skuespillerne, hvoraf flere næste Sæson skulde til andre Teatre, ikke var videre begejstrede for at skulle indstudere Roller for kun en Aftens Optræden. Alligevel var det alt andet end tiltalende, at Fjelstrup og Hoffmann, da de vejrede Fiaskoen, slog om og i de alvorligste Scener spillede Parodi. For Claussens Venner var denne Aften yderst pinlig, kun Herman Bang, der havde Hovedansvaret, syntes mærkelig lige-gyldig overfor Vennens Nederlag.

I Parkettet sad Sophus omgivet af hele sin Familie — de to Søstre, der beundrede den „lille Bror“, Faderen og Svogrene, Aage Jordan og N. Th. Petersen, alle tre dygtige og praktiske Bladmænd og Realpolitikere, der stod ret uforstaaende overfor hans ikke altid helt klare Lyrik, men som dog haabede, om end med nogen Skepsis, at han skulde slaa igennem som Skuespilforfatter. Alt som Aftenen skred frem, viste det sig, at deres Skepsis destoværre havde været berettiget.

Allerværst var dog Hjemkomsten til den lille By.

„Lolland-Falsters Folketidende“s lokale Konkurrenter havde selvfølgelig skyndt sig med at udbasunere Fiaskoen, og Rasmus Claussens uforsonlige Modstandere blandt Byens Højrebefolkning, der paa Grund af Forliget havde maattet stikke Piben ind overfor den Gamle, lod atter en Gang deres Galde gaa ud over den Unge. En Skoggerlatter slog imod den stakkels Digter fra alle Døre og Vinduer, naar han gik gennem den lille Bys snævre Gader.

Jeg fik forøvrigt selv nogle Smaahib. Selvfølgelig havde jeg lavet adskillig Forhaandsreklame for min Vens Skuespil, ikke alene rent privat, men ved en enkelt Lejlighed helt officielt. Det var ved et Festmaaltid, der nogle Maaneder før „Arbejdersken“s Fiasko afholdtes i Nykøbing i Anledning af Rasmus Claussens 25 Aars Jubilæum som Folketingsmand, og hvor jeg deltog som eneste „Ikke-Moderat“. En af Rasmus Claussens paalideligste Mænd, Husmand Anders Nielsen, havde holdt Festtalen og betegnet Claussens Virksomhed ved Forliget som hans „politiske Storbedrift“. Da de officielle Taler var overstaaet, holdt jeg en Tale for Sophus, hvori jeg omtalte, at han havde under Arbejde et Skuespil, der efter alle Solemærker at dømme havde Betingelser for at gøre ham saa berømt, at man med Rette kunde betegne ham som Rasmus Claussens „private Storbedrift“. Den gjorde Lykke og inspirerede Sophus, der ellers ikke var Taler, til at holde en meget vellykket Tale. Efter Fiaskoen hændte det adskillige Gange, at Festens Deltagere ironiserede over denne min altfor tidlige Ros.

Paa Sophus Claussen virkede Nederlaget i allerhøjeste Grad lammende, og han forvandt det aldrig helt. Dog fik han Oprejsning, da „Arbejdersken“ i 1926 blev opført paa „Arbejdernes Teater“, spillet af unge Arbejdere og sat i Scene af Forfatteren Bertel Budtz-Møller, hvis talentfulde Hustru, Frida Budtz-Møller, udførte Hovedrollen. Men Oprejsningen kom for sent — Digteren

var over 60, og Tiden var en helt anden end i 1898. Et Aars Tid efter den bedrøvelige Premiére paa „Arbejdersken” paa Folke-teatret forlod han Nykøbing — hvor Samarbejdet mellem ham og Jordan var mindre godt, blandt andet paa Grund af politisk Uoverensstemmelse — og drog til København som Medarbejder ved „Politiken”, hvor han umiddelbart efter Hjemkomsten fra Udlandet havde vakt Opsigt med nogle muntre „Smaa Romaner”. Det var Hørup, der havde engageret ham, og som ventede sig meget af ham som politisk Skribent.

Han skrev ogsaa en Del politiske Artikler, hvoraf jeg mindes en enkelt, der i vore Dage er bleven aktuel. Han spaaede nemlig, at Fæstningen ad Aare vilde blive omdannet til Villakvarterer og Lystanlæg. Det røbede unægtelig et ikke helt almindeligt Fremsyn, men som Helhed var Artiklerne ret uklare og lidt for lyriske. Dette var formentlig Grunden til, at han ikke kunde spænds med Edvard Brandes og derfor efterhaanden gled ud. Jeg raadede ham til at gaa til „København”, men han erklærede, at han endnu mindre kunde underordne sig Witzansky end Edvard Brandes. Han forlod da „Politiken”, bitter og utilfreds, og i al Almindelighed misfornøjet med den københavnske Presse og de københavnske Forlag, der efter hans Mening undervurderede de unge Lyrikere. Han vilde skrive et „aristofanisk Digt”, der skulde slaa til alle Sider og sige den rene, skære Sandhed. Han forstod ikke, at man paa det Tidspunkt — omkring Systemskiftet — havde ganske andre Ting at tænke paa. Da „Trefoden” udkom, faldt den selvfølgelig fuldstændig til Jorden, og han fældede hverken „E. B.” eller „O. B.”. — Edvard Brandes og Otto Borchsenius — som hans Digt larmede imod. Aaret i Forvejen havde han udgivet „Junker Firkløver”, der var tænkt som første Bind af en stor københavnsk Romanserie. Ogsaa den faldt til Jorden, og der kom aldrig nogen Fortsættelse. Den indeholder en ganske træffende, men ingenlunde sympatisk Skildring af Julius Schovelin og hans Klike, men er iøvrigt ikke nogen god Bog.

Systemskiftet, der skulde have været Opfyldelse af en Ungdomsdrøm, blev ham en Skuffelse. Baade han og Faderen stod udenfor Paradisets Porte.

Saa rystede han det danske Støv af sine Fødder og drog i Landflygtighed til sit elskede Paris.

V.

Under Sophus Claussens Nykøbing-Periode fik han en skønne Dag uventet Besøg af Vennen fra Studenterdagene, Albert Gottschalk. Sophus var straks glad over Besøget, men efter nogle Dages Forløb blev Gæsten ham og endnu mere Fru Anna noget besværlig og tillige en Smule farlig for Værtens Omdømme i den lille den Gang ikke saa lidt smaatskaarne By, hvor Gottschalk virkede lovlig excentrisk.

En Dag, da han og Claussen ved Frokostbordet blev uenige om en Bagatel, hoppede Gottschalk pludselig ud af Vinduet og ned paa Gaden. En Aftenstund, da vi alle tre paa Vej til Lindeskoven for hos Karen Kathrine at spise Æggekegale med Purløg passerede Bispegaarden, blev Gottschalk saa begejstret over dennes hyggelige Beliggenhed i den store Have, at han absolut vilde ind og leje et Værelse hos Biskoppen. Det lykkedes os foreløbig at faa ham fra det, men da vi kom ud i Skoven, og han erfarede, at Biskoppen — Styhr — ligesom Rasmus Claussen var Politiker, var han endnu mere opsat paa at slaa sig ned i Bispegaarden, idet han mente, at det overfor Styhr maatte være en Anbefaling, at han var Sophus Claussens Ven!! For at faa ham paa andre Tanker, foreslog jeg ham først at forsøge Nysted, hvor der var mange gode Motiver for en Maler, og hvor Hotelværtten — Danielsen — var en gammel Sømand, hvad jo netop maatte være noget for Gottschalk, der et Par Aar i Forvejen havde aftjent sin Værnepligt i Marinen. Næste Dag drog de to Venner til Nysted, og om Aftenen vendte Sophus alene tilbage til Nykøbing, synlig lettet. Gottschalk havde følt sig tiltalt af Nysted og Omegnen, og Danielsen havde udfoldet al sin Elskværdighed overfor den celebre Gæst. Men det gik alligevel ikke. Om Natten i øsende Regnvejrr — det var vist endda ogsaa Torden — travede Gottschalk de to Mil tilbage til Nykøbing. Danielsen havde været altfor henrykt overfor Gæsten, havde udfoldet sig i al sin Glans og betragtede Gottschalk som Sømand fyldt ham med sine allermest fantastiske Oplevelser fra den Gang, han som ung Skipper sejlede paa Langfart. Disse „Skipperhistorier“ havde desværre haft den modsatte Virkning af, hvad Danielsen havde tilsigtet. Det havde i saa høj Grad gjort Indtryk paa Gottschalk, at han var bleven bange for Danielsen — i sin sygelige Fantasi udmalede han sig, at Værtten om Natten vilde myrde og udplyndre ham! En Tanke, der var saare pudsigt, ogsaa af den

Grund, at Gottschalk havde meget faa Kontanter paa sig. Han saa ikke videre præsentabel ud næste Dag med Tøj, der i høj Grad bar Præg af Regnen og Snavset fra den oplødte Landevej.

Albert Gottschalk: Portræt af Carl Brehm, Guldborg, 1897

Inidlertid gjorde han et Par Dage senere Carl Brehms Bekendtskab, og i Carls Væsen fandt han saa meget Behag, at han tog med ham hjem til Guldborg, hvor Brehm var Købmand. Opholdet her strakte sig over flere Uger. Det var forsaavidt mærkeligt, thi Carl var ogsaa Mand for at fortælle „Skipperhistorier“, der i Eventyrlighed ingenlunde stod tilbage for Danielsens. Gottschalk malede vistnok en Del i Guldborg, blandt andet en Portrætskitse

af Carl Brehm, der, skønt Portrætmaleriet laa Gottschalk ret fjernt, alligevel røber Mesterens Haand og Øje.

Et halvt Aars Tid senere, en Vinter-Formiddag, dukkede han pludseligt op paa mit Kontor, ledsaget af Maleren Frydensberg.

De var, fortalte han, Dagen i Forvejen i det smukke Vintervejr fra Østerbro vandret ud til Frederiksberg, havde spadseret rundt i Frederiksberg Have og Søndermarken og videre til Valby, og da dette efter hans Formening var omtrent Halvvejen til Nykøbing, havde han faaet den udmærkede Idé at fortsætte med Toget og besøge Sophus Claussen. Rejsen var jo nok forekommet ham noget længere end paaregnet, men værre var det, at da de ved Midnatstid kom til Nykøbing, havde de fundet alt lukket og slukket hos Claussen, der ellers ikke plejede at gaa saa tidligt i Seng. Forklaringen fik han næste Morgen paa Folketidende — Familien Claussen var nemlig paa Besøg i København.

Naa, vi fik en meget hyggelig Frokost hjemme hos mig, og saa skulde vi naturligvis bagefter i „Czarens Hus” eller, som det den Gang inden Restaureringen populært hed, „Det skæve Hjørne”. Straks tiltalte det Gottschalk, men efter at vi, sammen med Hestehandler Lars Peter Madsen og et Par af dennes Kollegaer, havde faaet nogle Toddyer, paastod han, at Stuens besynderlige Skævhed gjorde ham søsyg. Iøvrigt var han, da han med Eftermiddagstoget rejste hjem, tilfreds med den lille Udflugt og lovede at komme igen.

Det blev der dog ikke noget af, men at han har tænkt paa atter at gæste Falster, fremgaar af et Brev til mig fra Sommeren 1905, hvori han skriver:

„Jeg kommer vel til at give Dem en lille forklaring om mit vægelsind, thi jeg maa tilstaa, at det dennegang ikke var min, men Skæbnens skyld, at jeg ikke kom afsted. Derimod er jeg pr. t. igang med at gøre et studie færdig fra Kronborg Bastion, som jeg ikke blev færdig med ifjor — saa tager jeg endten til Falster eller maaske Jylland..... Jeg talte endag med en gammel Søulk, forhenværende Admiral Hansen, han mente, at jeg ved Stubbekøbing kunne faa Logi hos en af Løserne der er de af samme mening, saa send mig et par ord herom.”

Saavidt jeg husker, fik jeg nogen Tid efter et Par Ord fra ham, hvorefter Skæbnen havde ført ham et helt tredie Sted hen paa hans rastløse og tilfældige Færd gennem de Riger og Lande.

VI.

Paa en Rejse Hamborg—London—Paris i Efteraaret 1907 besøgte jeg Sophus Claussen, der sammen med sin Familie boede paa Boulevard Raspail i Nærheden af Luxembourg.

Han og hans Hustru var saare gæstfri Værtsfolk, og han var en fortrinlig Fører — paa den venstre Seinebred. Montmartre interesserede ham mindre — dets Forlystelseliv var for meget beregnet paa „Englændere og andre Barbarer”. Men ovre paa venstre Seinebred følte han sig hjemme, ikke mindst paa Terrassen ved Closerie de Lilas, hvor han med sit syngende Øbodansk, Nordmanden *Diriks* med Napoleon den Tredje Skægget, den høje Hat og Æreslegionen i Knaphullet, og Svenskeren *Waller* repræsenterede de tre skandinaviske Riger, altid uenige og alligevel altid uadskillelige. De to andre havde jo somme Tider den ikke altfor begavede Waller lidt til Bedste. Da en Dag Diriks og Sophus drøftede et eller andet sprogligt Emne, afbrød Waller, der ikke forstod et Ord af Diskussionen, dem noget irriteret med en Bemærkning om, at de snart skulde finde et andet Emne. „Ja, Du er jo ikke Linguist!” sagde Sophus medlidende. „Lindqvist,” replicerede Waller dybt krænket, „jo ham kanner jag!” Men det var som sagt ikke alene Stamknejpen, hvor de skandinaviske Kunstnere holdt til, at Sophus kendte. Nej alle mulige Smuthuller, hvor aldrig ellers nogen „Barbar” havde kunnet finde ind, havde Sophus opsnuset og fundet sig til Rette i. Provinsmand, som han var, havde han erobret den Side af Storbyen, der i Virkeligheden er mere Provins end den rigtige Provinsby, „Kvarteret”, hvor alle kender hverandre midt i den store By.

Alligevel følte Sophus Claussen sig paa ingen Maade helt tilfreds i Paris. Han følte sig som en landflygtig, der længtes efter at virke der, hvor han hørte hjemme. Jeg var paa det Tidspunkt med til at lave Elektricitetsværk og bygge Vandtaarn, startede Marielyst Østersøbad, var med til at arrangere den første Automobiludstilling i Danmark og tog samtidig med megen Iver Del i det politiske Liv, arbejdende paa den intime Alliance mellem Radikale og Socialdemokrater. Naar jeg talte med Sophus om alt dette, der optog mig, hændte det Gang paa Gang, at han afbrød mig med et: „Jamen det var jo mig, der skulde have lavet alt det, Du nu er inde i!” Han følte sig underlig udenfor det Hele.

Heller ikke havde jeg Indtryk af, at han arbejdede paa noget nyt --- hvad han læste op for mig, var altid ældre Ting.

Dagen før jeg rejste til Paris var Rasmus Claussens Mindestøtte blevet afsløret. Paa Forslag fra mig havde Byraadet skænket en Grund til Støttens Anbringelse, og ved den Fest, der afholdtes i Anledning af Afsløringen, var Byraadet indbudt og adskillige af Byens Borgere, der i Claussens levende Live havde været hans Modstandere, var ogsaa med. Den officielle Afsløringstale holdt Neergaard, men den var noget tør og røbede ikke intim Forstaaelse for den Afdøde. Senere paa Aftenen, da vi talte sammen, bemærkede han forøvrigt ogsaa selv, at han jo langt fra havde haft det Kendskab til den afdøde Politiker, som de fleste af de tilstedeværende. Den mest karakteristiske Tale blev holdt af en af Claussens og hans Blads allerbitreste Modstandere, den tidligere Redaktør af de radikale Blade, Peter Frederiksen, der talte for Veteranerne blandt Claussens Vælgere, der gennem Aarene havde fulgt ham i Tykt og Tyndt.

Det morede naturligtvis Sophus at høre om denne Fest, men da jeg saa fortalte ham, at man paa Mindestøtten havde stavet Navnet med eet „s”, erklærede han, at han var glad ved ikke at have givet efter for sine Søstres Opfordring om at rejse hjem til Afsløringen.

Hans Landflygtighed varede lige til 1911, da Aage Jordan solgte sin Halvpart af „Lolland-Falsters Folketidende” til Bogtrykker Odense, der ikke var politisk, men udelukkende teknisk Bladmand. Hermed var der Udsigt for Sophus Claussen til at faa Indflydelse paa Bladets Ledelse, og det var sikkert en meget væsentlig Grund til, at han forlod sit kære Paris og tog fast Bopæl i København.

Han fik som Digter en meget hjertelig Modtagelse og blev navnlig temmelig enstemmig hyldet af det yngre Lyriker-Kuld, som en Slags Fører eller i hvert Fald Foregangsmand. Kort efter hans Hjemkomst, da jeg en Dag sad sammen med *H. O. Buemann* foran Angleterre, kom vi til at tale om den fuldstændige Mangel paa Fornyelse, der prægede det københavnske Teater-og Forlystelsesliv i Modsætning til Berlin, hvor de Reinhardtske Teatre og de literære Kabaretter havde deres Blomstringstid. Da Sophus Claussen just passerede forbi, fik vi den Idé at forsøge at arrangere Digteraftener paa Sommerlyst, hvis Program i høj Grad manglede

Attraktionsnumre. Buemann foreslog, at vi i 14 Dage hver Aften skulde præsentere en ny Digter paa Sommerlysts Tribune, der saaledes var sikker paa daglig Omtale i Bladene. Hvis jeg kunde faa Sophus til at gøre Begyndelsen, vilde han paatage sig at skaffe de unge Digtere til at følge efter. Det gik altsammen meget glat, og fjorten Dage senere havde Sophus sin Debut paa den meget uheldig anbragte Scene for et smørrebrødspisende Publikum. Nogen rigtig Sukces blev det ikke, men han kunde trøste sig med, at han delte Skæbne med de fleste af sine yngre Kollegaer. Virkelig Sukces udenfor Vennernes Kreds havde kun *Olaf Bull* og *Christian Engelstoft*. Der var over den unge Nordmand en fygende fjeldfrisk Fart og dramatisk Nerve, der ganske uimodstaaelig rev Publikum med, og Christian Engelstofts barokke Pudsighed, der tilmed den Gang var fuldstændig umiddelbar, forskaffede ham, øjensynlig til hans egen store Forbavselse, en rentud larmende Sukces.

Mere Glæde havde Claussen af „Danske Vers”, som udkom et Aars Tid senere og fik en meget velvillig Modtagelse. Men den, der nøje kendte Claussen, maatte med Beklagelse se, at der kun var ganske enkelte nye Digte.

I disse første Aar efter sin Hjemkomst fra de mange Aars Ud-lændighed var Sophus Claussen stærkt politisk interesseret. Det skyldtes ham, at Lolland-Falsters Folketidende — før Klavs Berntsen fremsatte sit Grundlovsforslag — slog et Slag til Venstre, noget, der utvivlsomt ikke var uden Indflydelse paa Berntsens eller i hvert Fald paa Neergaards Stilling. Lolland-Falster havde jo et Par Gange tidligere vist den politiske Strømpil.

I en Artikel i Tidsskriftet »Dansk Aand« om de politiske Forhold paa Falster — en Artikel, som Sophus Claussen, forinden den optoges, havde gennemlæst og godkendt — skrev jeg i 1912, at det ikke var udelukket, at Sophus Claussen, „der tidligere har været meget politisk interesseret og ikke ufølsom overfor en „Kreds”, atter kan faa Lyst til at — høre „Skræp” klinge.”

Claussen var i de Aar adskillige Gange paa Falster gørende Forsøg paa at komme i nærmere Forbindelse med sin Faders gamle Vælgere, men han blev hurtig bremset af de lokale Politikere, der med afgjort Mistillid skævede til denne „Montmartre-Digter”, der tilmed havde været Deltager i det berømte Odense-Møde i 1905. Man lod ham forstaa, at man ikke ønskede, at han

blandede sig i deres private Politik, og af forretningsmæssige Hensyn, men sikkert meget mod sin gode Vilje, trak han sig tilbage fra aktiv Deltagelse i dansk Politik.

I de paafølgende for Danmark afgørende Aar følte han det som en Skuffelse og en uretfærdig Skæbne, at han ikke spillede en lignende politisk Rolle som hans Jævnaldrende, Zahle og Rode, Johan Knudsen og Borghjerg.

„Jeg burde jo have været Zahle!” sagde han en Aften paa „Kronborg”.

Da Stormen havde lagt sig, og der tilsyneladende var faldet Ro over Vandene, drog han atter til sit kære Paris for, 55 Aar gammel, at blive Maler.

Man kan mene om ham som Maler, hvad man vil, et er ubestridelig, han har paa dette Omraade udvist en ikke helt almindelig Energi. Om det har tilfredsstillet ham, er noget helt andet — jeg er tilbøjelig til at tro, at det kun har været et Surrogat for det, han havde drømt om, men ikke naaede.

Da vi en af de sidste Gange, jeg talte med ham, kom ind paa Barndomsaarene i Nykøbing Latinskole, udbrød han:

„To udmærkede Egenskaber erhvervede vi os alligevel i den Skole — en absolut Respektløshed overfor al Slags Autoritet og en lige saa rodfæstet Respekt for Kammeratskab!”

Han satte alle Dage Kammeratskabet højt. I „Arbejdersken” lader han sit Talerør, den gamle Anarkist, Bogholder Galt sige:

„Arbejdets Døtre nutildags er indbildske, fordi de er „Arbejdersker”. De er Smaafolks Børn, og i et, i Følelsen af Kammeratskabet, er de ubønhørlig trofaste.”

Den „totalitære” Stat vilde i min gamle Ven, Sophus Claussen, have fundet en uforsonlig Modstander, der med dyb Foragt vilde have set ned paa vore hjemlige „Labskovs-Nazister”s servile Logren med Svansen for det tyske Junkerregimentes Lejesvende.

Han vilde aldrig have raabt hverken „Heil Hitler” eller „Bravo Goering”.

JØRGEN PETER MULLER

Mandag Morgen plejede Rektor Christian Listov at indlede Skolens Gerning med „Fader vor” og Salmesang. Da han en saadan Mandag Morgen i Slutningen af 70'erne skulde til at bede „Fader vor”, aabnedes den store, hvidlakerede Fløjdør, og indtraadte en blond, kraftig bygget Dreng med et friskt og aabent Ansigt. Hans store blaa Øjne stirrede ganske forbløffede rundt i Salen, medens han forlegen gned sine Hænder, og alt som han gned dem, løftede han dem højere og højere i Vejret, samtidig med at hans Ansigt udtrykte en langsom, men regelmæssig stigende Forbavselse. Endelig forbarmede en Lærer sig over ham og viste ham paa Plads.

Det var Jørgen Peter Muller.

Han var en flink Dreng, hos hvem en udmærket god Forstand paa den pudsige Maade var blandet med den allerstørste Naivitet. Alt Nyt, der mødte ham paa hans Vej, modtog han med den mest uforstillede Forundring, men ogsaa med megen Videbegærlighed. Vi boede i samme Hus og kom derfor, skønt vi gik i forskellig Klasse, en Del sammen. Da jeg en Dag lidt rask aabnede Døren til hans Værelse, blev jeg ikke alene modtaget med et forskrækket Vræl, men det Syn, der mødte mig, bevirkede, at det for en Gangs Skyld var mig, der var den forbavsedede. Skønt det var midt i Vinterens Hjerte, stod Jørgen Peter splitternøgen i et lille Badekar og overhældte sig med iskoldt Vand. Vi andre elskede jo ganske vist ogsaa det kolde Vand, men vel at mærke kun om Sommeren i de Maaneder, Badehusene laa ude, men om Vinteren skyede vi kolde Bade som Pesten. Intet Under, at jeg betragtede ham som ikke helt vel forvaret, medens han paa sin Side øjensynlig blev lidt ubehagelig berørt over at være blevet overrasket.

Det var første Kapitel af J. P. Mullers System!

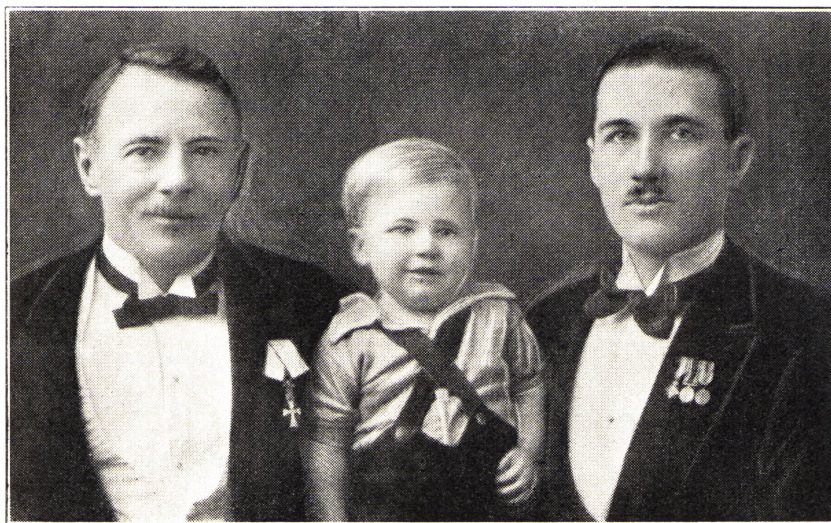
Nogle Aar senere, da jeg som ung Student en Eftermiddag i forrygende Snestorm passerede Hjørnet af Nørre Farimagsgade og Gothersgade, var jeg lige ved at blive rendt over Ende af et ungt

Menneske, der kom løbende i fuld Fart gennem Gothersgade paa Vej ned mod Søen. Da jeg opdagede, at det var Jørgen Peter Muller, satte jeg efter ham og naaede ham, just som han svingede om ad Østersøgade.

„Hvor skal Du hen i den Fart?” raabte jeg.

„Jeg løber!” lød Svaret, og samtidig tog han en kraftig Spurt,

Tre Slægtled

der gav ham et vældigt Forspring. Lidt efter var jeg paa Siden af ham, gentog mit Spørgsmaal og fik omgaaende paany Svaret:

„Jeg løber!”

Det kunde jeg jo nok se, men da jeg boede i Østersøgade, lige ude ved Østerbro, saa forsømte jeg ikke noget ved at løbe om Kap med ham, og saa gik det i flyvende Fart langs Sortedams-Søen, mens Sneen fæg om Ørene paa os, han i kort reglementeret Sportsgalop og jeg med noget mindre korrekte, men ligesaa „jordvindende” Rejespring. Da vi nærmede os min Bopæl, spurgte jeg:

„Hvor skal Du hen?”

„Til Klampenborg!” lød Svaret.

Han er da splintrende gal, tænkte jeg, og saa opgav jeg Kapløbet.

Det var andet Kapitel af J. P. Muller-Systemet!

Forøvrigt gik Jørgen Peter Mullers Ærgerrighed i Dreng-

aarene ingenlunde ud paa at blive Sportsmand og Sundhedsprofet. Hans Drømme gik i helt anden Retning. Han skrev Salmever og saa sig i Aanden som en ny Kingo eller Brorson. Som ung Student begyndte han ogsaa at studere Teologi, men dermed blev han hurtigt færdig. Derimod har han ikke helt opgivet Digtetekunsten. For et Par Aar siden udgav han en lille Digtsamling, kaldet „Et Terrænløb“, om hvilken Jeppe Aakjær har skrevet:

„Bedste J. P. Muller, havde De dog bare været 30 Aar, da vilde De være blevet ligesaa betydelig Lyriker, som De nu er Idrætsmand.”

Den vordende Idrætsmand røbede sig i Skoletiden nærmest ved, at han havde Lyst til at prøve Kræfter, og det var hans Stolt-hed, at der i hele Skolen kun var en Dreng, som han ikke kunde smide i et Livtag, og da det tilmed var selve Skolens Duks, Peter Freuchen, Polarforskerens Farbror, kunde han jo nok være det bekendt.

Da Muller i 1909 gæstede Nykøbing ved en Kaproning, benyt-tede jeg Lejligheden til at faa ham, der allerede den Gang var europæisk berømt, til at skrive nogle velvillige Linjer om Marielyst Østersøbad, der senere blev anvendt i et Reklamehefte, der ud-sendes paa Tysk. Resultatet var fortræffeligt. Paa hans Anbe-faling søgte i de følgende Somre „Mullerianere” fra forskellige Kanter af Tyskland op til Bøtø, paa hvis brede Sandstrand man dyrkede „Mit System” baade før og efter Badet, lidet anende, at det netop var paa Falster, at Systemets første spæde Spirer havde set Dagens Lys.

* * *

Efter at Englene er blevet hans daglige Omgang, har jeg ikke set eller hørt noget til ham, og det er meget forstaeligt, thi han véd, at jeg i den „Komsammen” vil virke som en Hund i et Spil Kegler, og det er meget ubehageligt for Keglerejseren.

CHRISTOPHER HAGE OG VALDEMAR OLSEN

I.

Første Gang, jeg saa Christopher Hage, var i Idestrup Præstegaard en Søndag Formiddag sidst i 70'erne.

Han var Gæst paa Ourupgaard, havde været i Kirke sammen med Eduard Tesdorpf og fulgte derefter med denne ind i Præstegaarden for at spise Frokost. Han imponerede mig ikke alene paa Grund af sin fuldendte Verdensmands-Optræden, men maaske endnu mere, fordi jeg af den Maade, hvorpaa min Fader og Tesdorpf behandlede ham, ikke kunde andet end faa det Indtryk, at de betragtede ham som noget udover det almindelige.

Datidens Gamle, navnlig de Nationalliberale fra 40'erne, var ellers tilbøjelig til at behandle det yngre Slægtled, hvortil Hage hørte, som om de var Drengelænge efter, at de var kommet til Skelsaar og Alder. Senere, da de Gamle døde ud, dukkede der op en temmelig respektløs Ungdom, der gennemgaaende behandlede det Slægtled, der var omkring de Fyrre, som gamle forbenede Fortidslevninger.

Ogsaa denne Ungdom gjorde en Undtagelse for Hages Vedkommende. Naar han talte i Folketinget, paa Vælgermøder eller i Studentersamfundet, var der ingen, vi lyttede til med større Opmærksomhed. Om Hage eller Hølstein eller Hørup var den ypperste Taler, var nærmest en Smagsag.

Kort efter at Hage havde været Gæst paa Ourupgaard, blev han opstillet som Folketingskandidat i Nykøbingkredsen, og det var utvivlsomt den farligste Modstander, Rasmus Claussen havde paa sin lange politiske Løbebane. Jeg husker et Møde i Idestrup, hvor min Fader og Tesdorpf meget energisk anbefalede Hage. Mødet trak længe ud, og da de efter Afslutningen skulde til Middag paa Ourupgaard, var det blevet Snefog, saa Vej og Marker gik i et. Midtvejs væltede Landauerer i Grøften, og de tre Herrer maatte trave gennem Snedriver og i Snestorm den sidste Rest af

Vejen. Tesdorpf og min Fader paastod senere, at det ikke havde tiltalt den lille sirlige Hage.

At Hage ikke blev valgt, var en meget stor Skuffelse for Højre, og der var Sorg rundt om i Højrehjæmmene i Nykøbing, men da man ledte efter den faldne Kandidat for at trøste ham, var han sporløst forsvunden. Rolig og uanfægtig gik Hage Aftentur paa Broen og rundt om „Trekanten” paa Lolland, saaledes som han saa ofte havde gjort, den Gang han som Dreng gik i Nykøbing Latin-skole.

Da Hage næste Gang bejlede til Vælgernes Gunst — i København i 1881 — var det ikke mere som Højremand, men „udenfor Partierne” støttet af Tietgen, der en Tid koketterede stærkt med Venstre, særlig den Bergske Fløj, indtil Regeringen fodrede ham af ved at give ham Anlægget af Gedserbanen paa meget gunstige Vilkaar. Da den københavnske Højrepresse ikke var ivrig efter at støtte en Mand „udenfor Partierne”, startede Tietgen et særligt Valgblad, som min Broder, Thomas Graae, der den Gang var Medarbejder ved „Dags - Avisen”.

redigerede. Efter at være kommen ind i Folketinget blev Hage hurtig Venstremand, og hans Kreds blev ikke alene en Kampkreds, men da den var en lille Kreds, for hvilken Valgresultatet forelaa meget tidligt paa Dagen, tillige et Valg-Barometer, der Gang paa Gang viste Strømpilen.

Særlig mindes jeg Valget i 1890, der efter Oppositionens Nederlag i 1887 var imødeset med megen Spænding. Jeg var Soldat — Sygepasser —, og da alle Soldater skulde være „kasernerede” fra Klokken 16, var jeg meget interesseret i at erfare Valget i denne Kreds, inden jeg skulde lukkes inde og ude fra Omverdenen. Det trak ud og tilsidst maatte jeg skynde mig hjem til „Grødsloppet” uden at have hørt noget Resultat. Just som jeg svingede ned ad Bredgade, kom Aage Arendrup stormende imod mig i vildt Løb.

Christopher Hage

raabende: „Hage er valgt, Hage er valgt!” Jeg svarede med et rungende „Hurra” og glemmende, at vi var Soldater, svungede vi begge med vore Huer, og saa gik det hjemad i flyvende Fart og i straalende Humør — thi nu var man sikker paa Sejr.

Da Hage i 1906 stillede sig som Radikal i Stubbekøbingkredsen, var jeg ofte sammen med ham og fulgte ham til flere af Møderne, blandt andet til Eskildstrup og Horbelev. Det første Sted var Klaus Berntsen hidkaldt for at støtte den moderate Christian Jensen Højby. Skønt Hage var Berntsen langt overlegen, havde denne Overtaget, og dette ærgrede øjensynlig Hage, der paa Hjemturen fra Mødet udbrød:

„Berntsen er og bliver dog en Klopfægter!”

I Horbelev havde Redaktør J. A. Jensen anmodet mig om at anbefale Hage, da han vidste, at jeg havde en Del Klienter paa den Kant. Jeg havde ikke talt ret længe, før jeg fik en underlig ubehagelig Fornemmelse, som om jeg talte ind i en Sæk Uld, og det var et temmelig lunkent Bifald, der fulgte efter Taleren. Da en af de Tilstedeværende nogle Dage senere kom ind paa mit Kontor, fik jeg Forklaringen:

„Jeg forstaar ikke, at De kunde faa Dem til at anbefale Hage — han er jo Tilhænger af Københavns Befæstning!” sagde Manden, en meget radikal Gaardejer.

Ogsaa den Gang vragede Falstringerne Hage, men der var fuldt Hus til hans Vælgermøder. Der var Folk ogsaa fra Nabokredsen, der fulgte ham fra Møde til Møde blot for at høre ham tale, og selv hans ivrigste Modstandere paahørte ham med synlig Interesse. For en politisk kultiveret Befolkning var det ogsaa en udsøgt Nydelse at høre Hage tale Politik.

Hage var ikke helt tilfreds med den intime Alliance, der var indgaaet mellem Radikale og Socialdemokrater, og som var særlig intim paa Lolland-Falster. Her havde Delegerede fra Amtets fem Kredse fra begge Partier paa et Møde i Nakskov i December 1905 sluttet en fem Aars Alliance, der tilmed var skriftlig. Umiddelbart før Mødet trak Bresemann mig til Side og foreviste mig et skriftligt Udkast sigende:

„Tror De ikke, at det vilde være formaalstjenligt at faa Overenskomsten oprettet skriftligt og underskrevet af de Mødende — der er jo paa begge Sider Folk, man ikke helt kan stole paa!”

Med Henblik blandt andet paa Moesgaard-Kjeldsen bifaldt jeg

uden Tøven Bresemanns Forslag. Resultatet af denne Alliance — en Slags Forløber for det nuværende Samarbejde mellem de to Regeringspartier — blev ved Valget et fuldstændigt Nederlag paa de to „røde Øer” for Ministeriet Christensen—Alberti. Men Hage havde, som sagt, sine Betænkeligheder ved denne Intimitet.

„Tror De, at Zahle og Rode nogensinde bliver Ministre paa den Politik?” spurgte han mig en Aften efter et Møde.

„Selvfølgelig!” svarede jeg uden Betænkning. Hage sagde intet, men jeg var ikke i Tvivl om, at han ansaa mig for meget naiv. Ti Aar senere sad han paa Ministerbænken sammen med Zahle og Rode.

Det morede Hage at spadsere rundt i Byen og nærmeste Omegn opfriskende Minder fra Skoleaarene. Da vi paa en saadan Tur ude omkring det gamle Prinsholm kom til at tale om en af hans Skolekammerater, der havde gjort Karriere som Embedsmand, spurgte jeg, om han aldrig havde haft Lyst til at gaa Embedsvejen, men den Tanke afviste han meget energisk. Han kunde absolut ikke tænke sig Aar ud og Aar ind at skulle møde til bestemt Tid paa et Kontor.

„Det var det værste ved at være Minister, at man absolut skulde møde i Ministeriet — men man kunde da heldigvis selv bestemme Tiden!” sagde han.

Men selvfølgelig kunde Hage alligevel godt lide at være Minister. For en Mand af hans politiske Format maatte det at være Minister være den eneste fornuftige Mening med at være Politiker.

Christopher Hage egnede sig ikke til at være Menig, han var født til at være Officer.

II.

Hage ærgrede sig utvivlsomt over, at han ikke blev valgt i 1906 i Stubbekøbing, og han var næppe videre begejstret over, at det blev Socialdemokraten Valdemar Olsen, der samme Aar erobrede Nykøbingkredsen fra Venstre, den Kreds, han som ung selv for-gæves havde forsøgt at fravriste Rasmus Claussen. Imidlertid var det meget naturligt, at det netop blev Valdemar Olsen, der kom til at løfte Arven efter Rasmus Claussen — det var den selvfølge-lige Udvikling af dennes Ungdoms-Politik.

Da Claussen i 70'erne rejste Demokratiet paa Lolland-Falster mod Reaktionen, stod han det opdukkende Socialdemokrati meget

nær, og da han ved Geleffs Møde i Nykøbing i April 1872 havde sin Debut som politisk Taler, fandtes som opmærksomme Lyttere til hans Tale „Skrædermester Holms Peter”, den unge Skrædersvend Peter Thygesen, hvis Fader, Thyge Væver, var Husmand i samme Sogn, hvor Rasmus Claussen var Parcellist, og Snedkermester Rasmus Olsen, almindelig kaldet „de Fattiges Prokurator”. „Holms Peter” blev senere som Peter Holm en af det nuværen-

Valdemar Olsen

de Socialdemokratis Grundlæggere, og Rasmus Olsen var en af Socialdemokratiets Pionerer i Nykøbing og i 70'erne Rasmus Claussens solide Støtte. Da han senere med sin Familie rejste til København, kom hans Sønner, Snedkersvend G. Chr. Olsen og Smedesvend Valdemar Olsen, hurtig frem indenfor Socialdemokratiet, den ene som Journalist og den anden som Fagforeningsformand.

Som Folketingsmand for Nykøbing var Valdemar Olsen et virkeligt Fund. Ved et Vælgermøde kom jeg tilfældig til at sidde bag ved to af Rasmus Claussens gamle Veteraner. Af

deres Samtale fremgik ganske utvetydig, at de ikke var tilfreds med deres eget Partis Kandidat — den pudsige forfjamskede Pastor Bjerre, der med Hanekammen og det „hvidfede” Ansigt lignede en „Dumme Peter”. Da Valdemar Olsen fik Ordet, veksledes halvsagte følgende Repliker:

„Det er en pæn Mand — jeg synes ligefrem, han minder om Claussen!”

„Ja, Du har Ret — det er bare kedeligt, at han siger, han er Socialist — ellers var han lige noget for os!”

Endnu bedre var Indtrykket paa de Nykøbing Borgere. Der var paa det Tidspunkt en stærkt vaagnende Fremdrift og By-patriotisme i Byen, og han var just „den rigtige Mand i det rigtige Moment”. Det var jo „stærke Valde”, Smed Westmanns Lære-

dreng, der inde i Hovedstaden havde skabt sig en anset Stilling, og som nu vendte tilbage til Barndomsbyen ved Guldborgsund. Hans gamle Kammerater var gaaet en anden Vej, var Arbejdsgivere, Fabrikanter og Entreprenører, Haandværksmestre og Købmænd, men selv om han var Socialist, var han jo runden af samme Jord og i hele sin Fremtræden af samme Type.

Det nyttede ikke, at Christian Reventlow malede det røde socialistiske Spøgelse paa Væggen, den Revolution, som „Valde” vilde lave, var man ikke bange for. Og „Præsten” vilde man af med. Ganske vist havde de Konservative i den højtbegavede og meget sympatiske Dr. Lawaetz en udmærket Kandidat, men han virkede med hele sin særprægede Personlighed lidt for fremmedartet og kom ofte til at tale hen over Hovederne paa Vælgerne — maa-ske var han heller ikke helt rigtig instrueret af sin „Manager”, Christian Reventlow.

Nogen opflammende Taler var Valdemar Olsen ikke, han virkede ved sin solide Vederhæftighed, der af og til kunde virke lidt pudsigt. Jeg mindes et Møde, hvor Albertis berygtede Pryglelov var paa Tale. Den fejede Valdemar Olsen til Side ved, strygende sit velplejede Skæg med sin lige saa velplejede hvide Haand, at sige:

„Nu har jeg paa alle Tider af Døgnet i nogle og tyve Aar færdedes paa Københavns Gader, og der er aldrig nogen, der har forulæmpet mig!”

Da lo gamle Smedemester Westmann. Han havde jo lært Valde at svinge den store Hammer, saa Gnisterne føg fra Ambolten. Det manglede bare, at nogen skulde vove at angribe hans gamle Læredreng.

Westmann var Højremand, men han var alligevel mægtig stolt over, at det var hans Læredreng, der erobrede Kredsen, selv om han var nok saa meget Socialist. Og saa var Valde for Resten en flink Dreng, der skønnede paa alle de Lussinger, han havde faaet i Læretiden, og som altid besøgte sin gamle Mester, naar han kom til Byen.

Westmann var ikke i Tvivl om, at det var hans Lussinger, der var Skyld i, at Valdemar Olsen vandt Sejren paa den Arena, hvor Christopher Hage, P. G. C. Jensen og Chr. Reventlow havde lidt Nederlag, og Valdemar Olsen lod sin gamle Mester blive i Troen.

Valdemar Olsens urokkelige Ro og personlige Elskværdighed

maatte nødvendigvis sætte sit Præg paa Valgkampagnen for og imod ham. Karakteristisk er følgende lille Episode fra Valget i 1909, hvor Konsul Birch som Højres og Venstres Fælleskandidat var hans Modstander.

Under denne Valgkampagne trak et Møde i Gedser saa længe ud, at saavel Kandidaterne som deres Adjudanter — Dr. Oluf Krag, afdøde Redaktør J. A. Jensen og nuværende Borgmester H. P. Jensen — maatte overnatte paa Hotellet. Efter Mødet sagde Valdemar Olsen til disse sine Lidelsesfæller:

„Jeg skulde egentlig have været til København i Aften. Det er nemlig min Fødselsdag, og saa plejer jeg gerne at se nogle gode Venner hos mig. Nu har vi jo været sammen Aften efter Aften og er trods Meningsforskel kommet godt ud af det med hverandre, saa derfor vil jeg spørge Dem, om d'Herrer vil være mine Gæster i Aften og drikke et Fødselsdags-Bæger med mig?”

De andre tog med Glæde mod denne Indbydelse, og de fik en fornøjelig Aften ud af det.

Syd for Østersøen vilde et saadant hyggeligt Samvær mellem „Borgerlige” og „Marxister” ikke alene nu — i „Galskabens Land” — men ogsaa i Wilhelms i hvert Fald paa Overfladen noget mere kultiverede Periode være utænkeligt. Den nationalliberale Rigsdagsmand i Leipzig, Dr. Junck, blev saaledes i 1912 i den konservative Presse skældt Hæder og Ære fra, fordi han ved et Vælgermøde var set drikke Øl ved samme Bord som hans Modkandidat, der var baade Jøde og Socialdemokrat. Sligt var under et „anstændigt” Menneskes Værdighed.

Saa væsensforskellige er Menneskene Nord og Syd for Østersøen.

FRA CHRISTIAN JØRGENSEN TIL CHRISTIAN REVENTLOW

Der var i 70'erne utvivlsomt ikke nogen Landsbypræstegaard i Danmark, hvor Avisholdet var saa omfattende og alsidigt som i mit Barndomshjem i Idestrup. Min Fader, der stod i Venskabsforhold til Carl Ploug, og som i de Aar, han som „fordreven Slesviger” boede i Gentofte og Vedbæk, havde skrevet adskillige Artikler i „Fædrelandet”, holdt selvfølgelig dette Blad, hvis national-liberale Anskuelse han delte. Gennem min Morbroder Carl Carstensen, der efter et halvt Aars Tids Ophold i Paris under det andet Kejserdømme sammen med den vidtberejste Robert Watt havde startet „Dagens Nyheder”, nærmest som et københavnsk Boulevardblad, fik vi naturligvis dette, og da min Broder Thomas Graae blev Medarbejder først ved „Morgentelegrafen” og senere ved „Dags-Avisen”, naaede ogsaa disse Blade frem til Præstegaarden i Idestrup. Endelig holdt man selvfølgelig „Lolland-Falsters Stiftstidende”, der i Begyndelsen af 70'erne kom til at spille en Rolle, der har sikret Bladet Plads i dansk Litteraturhistorie.

Den 3. November 1871 havde Georg Brandes begyndt sine første Forelæsninger paa Universitetet — om Emigrantlitteraturen —, og disse havde som bekendt vakt almindelig Bestyrtelse i den toneangivende københavnske Presse, hvor misundelige Litterater som Peter Hansen, Rosenberg og Rudolf Schmidt rettede voldsomme Angreb paa Brandes, og hvor Bladenes Redaktører blankt nægtede den Angrebne Tilladelse til at forsvare sig. Kun med stort Besvær fik han mod Betaling et Svar optaget i „Dagbladet”s Annoncespalter. Provinspressen fulgte efter ligefra „Heimdal” til „Aarhus Amtstidende”. Da var det, at „Stiftstidende” gav Georg Brandes’ Venner Husly, saaledes at de dog havde et Sted, hvorfra de kunde forsvare sig mod de mange Angribere.

Dette hang sammen med, at de to Brandesianere, Sophus Schandorph og Carl Michelsen, stod i Venskabsforhold til Bladets Redaktør, Christian Jørgensen, hvortil kom, at Brandes fra sine

unge Dage havde en vis Tilknytning til Nykøbing, idet han som intim Ven med Jens Paludan-Müller, der faldt ved Sankelmark, i Studenteraarene havde været Gæst hos Vennens Fader, Latin-skolens Rektor, Caspar Paludan-Müller. Denne havde ganske vist netop i „Stiftstidende“ taget Afstand fra Brandes, men dette var, som Carl Michelsen skrev, det eneste Angreb, der var „logisk“ og holdt i en „sømmelig Tone“, og dannede navnlig en skarp Mod-

Christian Jørgensen

sætning til „Fædrelandet“s Angreb, der røbede Bladets Naboskab med Gammelstrand. Carl Ploug var selvfølgelig rasende og talte haanende om dette „Provinsblad“, der „udelukkende stod til Raadighed for Dr. Brandes' Tilhængere“, hvilket var ganske urigtigt, idet netop „Stiftstidende“ ogsaa havde bragt Paludan-Müllers Kritik af Brandes.

Dette Venskab med Christian Jørgensen bevirkede, at Sophus Schandorph tilbragte flere Sommerferier i Nykøbing, hvor han blandt andre blev gode Venner med Herredsfuldmægtig Leifer, der

var en flittig Medarbejder ved „Stiftstidende“. Naar nogen havde bragt Leifers impulsive Sind i Bevægelse, maatte han have Luft i „Stiftstidende“, hvad enten det nu var Kobbersmed Haagen sen paa et lokalt Omraade, eller Carl Ploug paa et udenbys Omraade, der havde vakt hans Harm. Ploug og Rosenberg havde han særlig godt Øje til, og han lod sig ikke imponere af Carl Plougs „Pavemine“ overfor Provinspressen, og bedyrede, at denne stod langt over den københavnske Presse. Han og Schandorph havde altsaa fælles Sympatier, og de har begge givet mig en meget livfuld Skildring af deres Samvær i Nykøbing, af de fornøjelige Aftener i „Stiftstidende“s hyggelige Have, hvor de nød Jørgensens herlige Falernervin, og Formiddagsvisitterne paa Vinkælderen, hvor de nød Sidenius' fortræffelige Portvin.

Disse Sommerdage i Nykøbing inspirerede Schandorph til Romanen „Et Aar i Embede” og den lille Fortælling „En fattig Drengs Ungdomseventyr”. Romanen giver et godt Tidsbillede af, hvorledes Røret om Brandes fortonede sig ude i Provinsen, navnlig blandt Latinskolens Rektor og Lærere, og i Rektoren har han tegnet et morsomt, let karikeret Portræt af Christian Listov, der i Efteraaret 1872 afløste Paludan-Müller, og som forøvrigt var en meget dygtig og paa sin Vis en interessant Lærer. Fortællingen om den fattige Dreng er en Skildring af Christian Jørgensens Barndom og Ungdom, den lille „hvidho’dede” Christian, der seks Aar gammel, da Faderen, en omvankende Musikant, dør paa et Logihus i Maribo, overtages af Værtshusholderen, der bruger ham til at vogte Gæs og hjælpe til i Forretningen. Han er imidlertid en opvakt og læselysten Dreng, der er flink i Skolen, og navnlig dygtig i Skrivning, hvorfor Værtshusholderens Datter, der er forelsket i en Dragon, benytter ham til at skrive hendes Kærlighedsbreve til denne. Livet i Værtshuset, hvor alt er hæsligt, bliver til sidst Drengen uudholdeligt, en sen Aftenstund springer han ud af Vinduet for med sit fattige Kluns at vandre ud i den vide Verden, om hvis Herlighed han har læst i Bøgerne. Efter at have flakket omkring hele Natten, befinder han sig ved Daggry atter ved sit Udgangspunkt — han var ganske simpelt vandret rundt om Maribo Sø. Forkommen og forsulten banker han i den aarle Morgen paa hos „Stiftstidende”, der den Gang residerede i Maribo, og beder om at komme i Bogtrykkerlære, hvad der for den læselyste Dreng staaer som det mest attraaværdige. Ejerinden, den gamle Enkemadam Schultz, forbarmer sig over den stakkels Dreng, hvis opvakte Ansigt tiltaler hende, han kommer i Lære paa Bladet, bliver Svend og efter et Par Aars yderligere Uddannelse i København „Stiftstidende”s Redaktør.

Christian Jørgensen var en meget dygtig Bladmand, og forsaavidt angaar „Stiftstidende” var Leifers skrappe Protest mod Carl Plougs overlegne Omtale af Provinspressen absolut paa sin Plads. Bladet havde et udmærket lokalt Stof, navnlig aldeles fortræffelige Referater af alle offentlige Møder, var vel underrettet om alt, hvad der foregik i det øvrige Land og i Ulandet, og indtog et selvstændigt Standpunkt overfor alt det nye, der var oppe i Tiden, hvad enten dette nu var den hjemlige Brandesianisme eller den fra Frankrig af Louis Pio og Poul Geleff importerede inter-

nationale Kommunisme. Naar Jørgensen skrev: „Lad os vogte os for at skabe Martyrer!” viste han en Fordomsfrihed og et Frem-syn, som ikke var almindeligt blandt hans Samtidige.

Han aabnede ogsaa sine Spalter for Rasmus Claussen, da denne i 1872 begyndte sin Optræden som Politiker og dermed indledede den politiske Kamp paa Lolland-Falster. Netop som den rigtig tog Fart, døde Jørgensen, og Godsejerne med Eduard Tesdorpf i Spid-sen overtog Bladet.

Personlig har jeg kun set ham en Gang, paa Idestrup Kirke-gaard ved en Begravelse, hvor han blev vist mig, og hvor man samtidig fortalte mig hans Barndoms- og Ungdomseventyr, der gjorde Indtryk paa mig, vel sagtens, fordi der var noget, der min-dede om H. C. Andersen.

II.

At hans Efterfølger maatte blive en udpræget Politiker, en Kampnatur, var indlysende, ogsaa af den Grund, at Bladet havde faaet en Konkurrent, da Rasmus Claussen efter at være blevet Folketingsmand havde startet sit eget Blad, „Folketidende”.

Der var først Tale om „Dagens Nyheder”s Redaktør, Carl Carstensen, og denne var ogsaa paa Falster for at se paa Forholdene, men han kom hurtigt paa det rene med, at han, „Pariser-Carstensen”, ikke egnede sig for Provinsliv, og hans Ven og Meningsfælle, Jacob Scavenius, foretrak ogsaa at have ham ved Haanden i København, fremfor i Nykøbing, der med Datidens Befordrings-midler laa lovlig afsides. Saa faldt Valget paa den unge lollandske Skolelærer H. J. Jakobsen, der var stærkt politisk interesseret og varmt anbefalet af ansete Højrepolitikere som Provst Lund i Ar-ninge og Pastor Wegener i Halsted. Valget var heldigt, thi Jakob-sen viste sig hurtigt ikke alene at være politisk indstillet, men ogsaa at være i Besiddelse af medfødte Evner som Journalist. Og Kampen blev haard, thi ogsaa Modpartens Blad lededes med megen journalistisk Dygtighed af Claussen og den unge Typograf Aage Jordan, der blev Claussens Svigersøn og Bladets Redaktør.

Paa det litterære Omraade stillede Jakobsen sig dog i de første Aar ikke væsentlig forskellig fra Jørgensen og lagde ligesom denne Vind paa at indtage en selvstændig Stilling. Da min Broder, Tho-mas Graae, i 1878 kom hjem fra Vestindien, var han saaledes en

Tid Medarbejder ved „Stiftstidende”, og han var som mange af hans Jævnaldrende politisk Estrupper og litterært Brandesianer. Samarbejdet mellem ham og Jakobsen gik udmærket. Da man mistænkte Monrad for at kokettere med Venstre, skrev han en Artikel „To Biskopper” om Monrad og Martensen, absolut i den sidstes Favør, hvori fandtes en Bemærkning om „den formummede Katholicisme og den usminkede Materialisme, i Skikkelse af den radikal-moderate Greve og den desperat-radikale Skolemester” —

altsaa Holstein og Berg —, og han skrev politiske Portrætter „Bag Koulisserne og paa Scenen”, hvori blandt andet en Skildring af Provst Lund var lige efter Jakobsens Hoved. Men da han i en Serie Artikler om „Dagbladet”s Redaktør, V. C. S. Topsøe — Artikler, som nogle Aar senere udkom i Bogform — røbede sine litterære Anskuelser, blev man mistænkelige i København, og gennem Udenrigsminister Rosenørn-Lehn fik Eduard Tesdorpf Anmodning om at sætte en Stopper for

saadanne Artikler. Det kunde Jakobsen ikke lide, saaledes at faa Direktiver fra Hovedstaden. Den gamle Skolemester, der var vant til selv at svinge Krabasken, vilde selv bestemme Farten. Da vi en Gang mange Aar efter kom til at tale om en lignende Indgriben fra Lars Dinesens Side i Forligsaarene, opfriskede han denne gamle Historie, og det var klart, at den havde ærgret den meget selvstændige Mand. Men man stod jo den Gang overfor den politiske Kamp og i denne var jernhaard Disciplin nødvendig.

Da jeg i den rigtige politiske Kampetid opholdt mig i København, havde jeg i disse Aar ingen Forbindelse hverken med Jakobsen eller med „Stiftstidende”, men paa anden Haand gennem Carl Carstensen og gennem min Svoger, Overretssagfører Theodor Andresen, hørte jeg altid meget anerkendende Ord om Bladet og dets

H. J. Jakobsen

Leder, der øjensynlig var meget velanskrevet blandt Partifællerne, og det var jo netop Hovedsagen i hine Tider.

Da jeg i Efteraaret 1895 vendte tilbage til Falster, var den politiske Kamptid ebbet ud. Forliget var en Kendsgerning, og da Rasmus Claussen var en af Forligets ledende Mænd, var han ikke mere Dødsfjenden, og som et Tegn paa denne ny Æra var Jordan, der havde ført den økonomiske Krig mod Byerne, endog blevet Medlem af Bestyrelsen for Industri- og Haandværkerforeningen. Denne Situation passede meget forstaaeligt ikke Jakobsen. Han strittede imod det længst mulige. Da de københavnske Scavenianere ved „Dagens Nyheder”s Overgang til den Ferslewske Bladfabrik var blevet hjemløse i København, gav han dem Husly i „Stiftstidende”, akkurat som Jørgensen i 1872 havde givet de hjemløse Brandesianere Husly, naturligvis til stor Ærgrelse for Forligets Hovedmand, Lars Dinesen, der yderst indigneret skrev til ham:

„Vi kan ikke rolig finde os i, at vor store og alvorlige Gerning lægges øde, fordi man, som jeg tror, paa et enkelt Hold ikke har forstaaet den Politik, vi har ført.”

Man mobiliserede ogsaa selve Reedtz-Thott, der meget alvorligt anmodede Bladets Ejere om at stoppe de ubehagelige Angreb. Saa maatte Jakobsen bøje sig, og der var heller ikke andet at gøre. I Længden kunde det ikke nytte at fortsætte Kampen — Scavenius var som Politiker en død Mand, hans Politik havde udspillet sin Rolle. Men drille Rasmus Claussen kunde Jakobsen, og det gjorde han ogsaa med ikke ringe Opfindsomhed. Saaledes fik han gravet op en gammel Affære, som Claussen i 1878 havde haft med samtlige Stiftets Sagførere, under hvilken Jakobsen beskyldte Claussen for at have løjet. Dette kunde en Mand med Claussens Position ikke lade sidde paa sig. Han anlagde Sag, og da Theodor Andresen var „Stiftstidende”s Sagfører, kom jeg til at føre denne Sag, medens Claussen som sin Sagfører indforskrev Albertis Fætter, Henrik Schultz i Næstved, der havde Ord for at være Specialist i Injuriesager. Resultatet blev, at Holch afsagde en nærmest salomonisk Dom. Løgnen blev mortificeret, men Jakobsen iøvrigt fri-funden. De knurrede begge lidt, men var vist i Hjertet veltilfreds med Resultatet.

Da den politiske Situation saaledes ikke frembød videre gunstige Betingelser for Jakobsens specielle Evner, kastede han sig med ungdommelig Iver over den kommunale Politik. Han blev en

af de ivrigste Forkæmpere for Engprojektet og den deraf følgende Anlæggelse af Kongensgade, til Trods for, at han herved gik imod mange gamle Partifæller. Hans Indsats i dette for Byen saa vigtige „Sporskifte” var meget værdifuld og bidrog i høj Grad til det gode Resultat. At han paa dette Omraade fik Jordan til Modstander, opildnede naturligvis yderligere den gamle Kamphane, og han skrev Artikler om Nykøbings Fremtidsmuligheder, der røbede en Fantasi og et Fremsyn, der leder Tanken hen paa Lauritz Larsens Byplan. Blandt andet udviklede han et Fremtidsbillede om en Ringsporvej, der skulde forbinde de forskellige Bydele. Dette fremkaldte en spøgefuld Artikel af Sophus Claussen, hvori skildredes, at Jakobsens Ærgerrighed gik ud paa, at han en Gang skulde komme til at køre rundt i Byen paa den af ham opfundne Ringbane, medens de Forbipasserende beundrende udbrød: „Ih! se, der kører jo Kammerraad Jakobsen!” Dette med Kammerraad kunde Jakobsen ikke lide, thi — ligesom Christoffer Olsen — vilde han ikke have sit landskendte H. J. Jakobsen ombyttet med det mere almindelige Kammerraad Jakobsen. Skulde han have en officiel Anerkendelse, skulde det være et Ridderkors, og det fik han ogsaa.

I disse Aar havde „Stiftstidende” en meget læst, men ogsaa meget omdisputeret, Medarbejder i Overførster Dahlstrøm, populært kaldet „Skovskaden”. Han var noget af et Fænomen. Skønt han var over de halvtreds, da han slog sig paa at skrive i Aviser, viste han sig næsten straks i Besiddelse af et journalistisk Talent, der, hvis han var begyndt i en ung Alder, utvivlsomt vilde have bragt ham frem i første Række. Ved Siden af Kongensgade, der havde hans særlige Bevaagenhed, arbejdede han ivrigt for den ny Latinskole til megen Ærgrelse for Rektor Fraas, der med Hænder og Fødder modsatte sig denne Bekostning for Staten. Fraas, der havde nær Tilknytning til det Landbrug, der i Firserne havde lidt saa haardt under Landbrugskrisen, troede ikke paa de opgaaende Tider og mente, at han som Statens Repræsentant burde modsætte sig en Udgift, som han fandt, at man kunde udskyde til bedre Tider. Han var derfor meget misfornøjet med „Stiftstidende”, hvor iøvrigt ogsaa jeg skrev et Par Artikler om Skolens „Blykamre”, de skumle Værelser i Manzardetagen, der oprindeligt havde været bestemt til „Domestikværelser”, den Gang Skolen blev bygget som Enkesæde for Enken efter Godsejer Hincheldey paa Ourupgaard, men som senere var blevet indrettet til Skolestuer.

Ved Aarhundredskiftet, da en ny Tid politisk set var under Opsejling, da Systemskiftet var nærforestaaende og dermed en Omægning af den politiske Kamp at forudse, mente „Stiftstidende“'s Ejere, at et Systemskifte ogsaa indenfor Bladet var formaalstjæntligt, Jakobsen blev afskediget og erstattet med Christian Reventlow, der under Storlockouten i 1899 havde vundet sig et Navn som politisk Skribent og Agitator. For Jakobsen, der følte sig i fuld Arbejdskraft, var dette et haardt Slag, dels fordi han som fuld-blods Journalist vanskelig kunde tænke sig en Dag gaa til Ende uden at sætte sit Præg paa Avisen, dels fordi den myreflittige Mand slet ikke følte Trang til Hvile.

Han blev ikke saa lidt bitter i de kommende Aar. Lidt af en Trøst var det ham, da et Par Aar senere samme Skæbne ramte hans radikale Kollega Peter Frederiksen, der fik sin Afsked fra Lolland-Falsters Venstreblade, fordi han viste sig stejlt afvisende overfor de moderate Elementer, der omkring Systemskiftet svingede over til Venstrereformpartiet. Naar de to gamle Redaktører og Kamphaner spadserede sammen i Kohaveskoven og paa den Engboulevard, hvis Forkæmper de begge havde været, faldt der adskillige bidende Bemærkninger om den ny Tid og dens Mænd. Da disse to spadserende Filosofer saaledes en Dag under Valgkampagnen i 1906 fra deres kære Kongensgade kom op paa Torvet og der opdagede Christian Reventlow og undertegnede staaende midt paa Torvet i ivrig Diskussion, puffede Jakobsen til Frederiksen sigende:

„Der staar Christian Reventlow og Frederik Graae og spjætter ud med Arme og Ben og diskuterer Politik i den Tro, at de er af stik modsat Mening. Og saa er de i Virkeligheden ganske enige. Jeg skal sige Dem, Frederiksen, de er begge født i det Herrens Aar 1865, og de har begge den uforgribelige Mening, at i det Aar begynder Danmarks Historie — ja, egentlig helst, at i det Aar skabtes Verden!“

Med et bifaldende Nik viste Peter Frederiksen sine hvide Tænder under den lyse Knebelsbart.

Boende Dør om Dør med Frederiksens Efterfølger J. A. Jensen blev Jakobsen ogsaa gode Venner med denne, og dette resulterede i, at den gamle Erstrupper blev Medarbejder ved det radikale Blad.

Det gik saaledes til:

I Berlin havde jeg gjort Bekendtskab med en af Lenins Disciple, en ung landflygtig russisk Revolutionær, der havde opholdt sig i længere Tid i København og forsøgt at faa „Politiken” og „Social-Demokraten” til at angribe Czarismen — det var umiddelbart før Revolutionen —, men havde mødt en kold Skulder. Da han hørte, at jeg havde Forbindelse med et radikalt Provinsblad, bad han mig om at udvirke, at dette gjorde Propaganda for den kommende Revolution og sendte mig derfor et paa tysk skrevet Flyveblad, „Russische Korrespondenz”, der udkom i Berlin. Jeg gav det til J. A. Jensen, der, da han ikke selv havde Tid til at beskæftige sig med Sagen, gav Bladet til Jakobsen, der med megen Begejstring gik i Gang med at oversætte Bladets revolutionære Korrespondancer.

Naar han skrev om Czaren, tænkte han paa de utaknemlige unge Godsejere, der havde afskediget ham efter lang og brydsom Tjeneste.

III.

Christian Reventlow var, da han kom til Nykøbing, en ægte dansk 100 Procents Politiker, opfyldt af den Kongstanke som Modsætning til det radikal-socialdemokratiske Samlingsparti, som nu er en Kendsgerning, og som han allerede den Gang forudsaa vilde komme, at skabe paa bredest mulig Basis et moderat-konservativt Samlingsparti. Valget af Falster som Forsøgsobjekt for disse Planer skulde synes det uheldigst mulige, thi næppe noget Sted i Landet havde Modsætningerne i Provisoricaarene mellem Højre og Venstre været større end netop her, og selv om man efter Forliget ikke mere laa i aaben Krig, var dog begge Partier stadig skarpt adskilte og fuldt rustede til eventuelle nye Kampe. Det lykkedes ham, forsaa vidt som han ved Valgene i 1909 og 1910 fik gennemført en moderat-konservativ Samlingspolitik paa Lolland-Falster med Opstilling af Fælleskandidater, et Resultat, hvorfor han dog maa dele Æren med Oluf Krag, der ved disse Valg udførte et meget stort Arbejde som Agitator for denne Samlingspolitik. Alligevel blev hans politiske Virksomhed som „Stiftstidende”s Redaktør sikkert en Skuffelse baade for ham selv og for dem, der havde indkaldt ham, i hvert Fald for Grev Raben.

Naar Godsejerne havde afskediget gamle Jakobsen, var det ingenlunde paa Grund af hans journalistiske Ledelse af Bladet,

men fordi han var en selvstændig Mand, der ikke vilde gøre Lakaj-Tjeneste. Men det er ikke for meget sagt, at d'Herrer ved at erstatte ham med Christian Reventlow kom fra Asken i Ilden. At være underordnet ligger ikke for den sidste, han vil selv bestemme, hvor Skabet skal staa. Det viste sig allerede ved Landstingsvalget i 1902.

Valget drejede sig blandt andet om Salget af de vestindiske

Christian Reventlow

Øer, hvori „Politiken”s daværende Redaktør, Edvard Brandes, var i høj Grad interesseret, hvorfor han sendte specielle Korrespondenter ud til de forskellige Valgsteder. Som udsendt til Nykøbing fik Valdemar Koppel ved denne Lejlighed sin Debut som politisk Journalist, hvilket ingenlunde var nogen let Opgave for en ung Journalist, der hidtil væsentlig havde arbejdet i den allerletteste Genre, havde skrevet om „Guldbiller” og „violette Drengene”, om „Massage-Middagen” hos Neien-dam og „Kannibal-Souperen” paa den tykke Scheel-Wandel

i Cirkus Varieté. Det var imidlertid ikke nogen kedelig Opgave, thi Bølgerne gik ved dette Valg højt paa Lolland-Falster, ikke mindst indenfor Højre, der hidtil havde været repræsenteret af de to gamle Estrupere, Hofjægermester Oscar Brun og Borgmester Holch. Den sidste havde frivilligt trukket sig tilbage, og den anden havde faaet Silkesnoren ved en politisk Middag paa Ourupgaard hos Bruns Svoger, Frederik Tesdorpf, hvor Mogens Friis var til Stede for ved „tvangfri” Samtaler med de „umiddelbare” Vælgere at bane Vejen for Frederik Tesdorpf's Valg. Brun opgav dog ikke Kampen, haabende dels paa, at hans Standsfæller ikke kunde blive enig om hans Efterfølger, dels paa Bistand fra Købstadvælgerne under Holchs Førerskab. Foruden Tesdorpf var der to andre Aspiranter til hans Mandat, Grev Raben, Formand for „Stiftstidende”s Ejere,

der i mange Aar havde „studeret til Landstingsmand”, og Godsejer Beck, der støttedes af en halv Snes vestlollandske Standsfæller, de saakaldte „Bekkasiner”, der havde deres private Hovedkvarter paa Jernbanehotellet, medens det store Slag indenfor Højre fandt Sted paa „Bygningen”, hvor Reventlow tolv Timer i Træk lige til den lyse Morgen kørte rundt med Højrevælgerne. Købstædernes Valgmænd med Hölch i Spidsen internerede han i et Værelse for sig selv, hvor han holdt dem indespærrede i timevis, mens han tumlede med de uregerlige „Umiddelbare”, og han slap dem ikke ud af Internatet, før de havde forpligtet sig til at stemme paa Forpagter Sonne paa Knuthenborg som Repræsentant for de specielle Købstadinteresser — et virkelig genialt Paafund af Reventlow. Aftenen efter Valget traf jeg Holch i „Læseforeningen”, og skønt han ingenlunde var tilfreds med Resultatet, kunde han dog som den fuldblods Politiker, han var, ikke andet end more sig over den drevne Maade, hvorpaa Reventlow havde kørt rundt med dem alle til Hobe, endog med en gammel Rotte som han selv. Men allerværst huserede han Natten igennem dog inde i Salen med de „Umiddelbare”. De havde jo tænkt sig Valget som en lille „Komsammen” med Standsfæller, hvor man efter en god Middag ved Kaffen og Sjuusserne drøftede de fælles Interesser. Men det blev en anden Vals. De opdagede snart, at de i Stedet for en underdanig Redaktør havde faaet en streng Skolemester, der ikke var bange for at sige dem, at hvis de ikke opførte sig ordentlig — det vil sige rettede sig efter ham — maatte han opgive at forsvare deres „umiddelbare” Valgret. Ud paa Morgenstunden var de saa udasede og dødtrætte, at de gik ind paa alt, hvad han forlangte — forpligtede sig til at stemme paa Tesdorpf og Sonne — blot for at slippe hjem til Hotellet og faa et Par Timers haardt tiltrængt Søvn inden Afstemningen om Formiddagen.

Grev Raben havde dog ikke helt tabt Modet. Paa et Møde, som de moderate Valgmænd tidlig om Morgenen afholdt paa Hotel „Dania”, stillede Folketingsmand Jørgen Frederiksen og opfordrede dem til i Stedet for at spille deres Stemmer paa deres gamle Landstingsmand Hans Christian Hansen fra Kartoffe, der ikke kunde vælges, at stemme paa Grev Raben, der mentes at kunne erobre nogle af de misfornøjede Højrevalgsmænd. Han forklarede, at Greven altid havde haft Venstretilbøjeligheder, ja *egentlig* var

han Venstremand, da en Stemme fra Baggrunden afbrød: „Grev
er maaske ogsaa *egentlig* Socialist!” Røsten var Bresemanns.

Morsomt var det at se de arme Højrevalgmand forvaagede og
forsvirede i Valglokalet paa Raadhuset passere Revu for Revent-
low, men allermorsomst var det, da han efter endt Sejr som
Triumfator vandrede ned ad Trappen, at se Grev Raben oppe paa
Trappeafsatsen, truende knytte sin adelige Haand, mens hans
Mine tydelig sagde:

„Du kan bare vente dig — jeg skal hævne mig!”

Det gjorde han paa den Maade, at han efter et Par Aars
„Manuduktion” i Venstrepolitik hos Jørgen Frederiksen, populært
paa Lolland-Falster kaldet „Grev Jørgen” — lod sig gøre til
Udenrigsminister af Alberti.

I hele den lange Nat havde Valdemar Koppel siddet paa „Byg-
ningen”s Restauration og brugt sine Øjne og Øren saa godt, at han
af denne „Varietéforestilling” kunde levere sit Blad et Referat,
der ganske fordunklede, hvad de mere professionelle politiske
Referenter havde skrevet fra de andre Valgsteder.

For Christian Reventlow var dette Valg en straalende Sejr, men
den efterfulgtes, da han Aaret efter stillede sig selv som Folke-
tingskandidat i Nykøbingkredsen, af et lige saa stort Nederlag.
Efter i en Menneskealder at have været Kredsens bombesikre
Folketingsmand, havde Rasmus Claussen trukket sig tilbage, og
fire Kandidater kæmpede nu om det ledige Mandat, foruden
Reventlow, Pastor Bjerre som Moderat, Petersen-Killerup som
Venstrereformmand og Valdemar Olsen som Repræsentant for
Socialdemokratiet, der for første Gang opstillede selvstændigt.
Bjerre blev valgt, og Reventlow fik kun ca. 100 Stemmer mere end
Valdemar Olsen og et Par Hundrede Stemmer mindre end denne
og Petersen-Killerup tilsammen.

Dette Nederlag tog han sig meget nær. Han havde troet paa
Sejren, havde ikke alene agiteret for sit Valg paa Møder og i sit
Blad, men ogsaa direkte ved Samtaler med de enkelte Vælgere i
By og paa Land. Et Par Dage før Valget udtalte han til sin Redak-
tionssekretær, Poul Andersen, at han var aldeles sikker paa mindst
15—1600 Stemmer — han fik det halve. Under en Samtale, som
jeg havde med ham efter Nederlaget, fremgik det, at han slet
ikke forstod, at han ikke var blevet valgt.

Jeg forstod det derimod godt. Jeg mindedes en Samtale, som

jeg nogle Maaneder forinden havde haft med en af mine Klienter, en moderat Gaardejer. Han fortalte mig, at han havde haft Besøg af Reventlow, der i flere Timer havde „bearbejdet” ham.

„Tilslidst var jeg saa træt, at jeg helt opgav at sige ham imod,” sagde han, „saa han troede vist, at han havde overbevist mig. Men De kender mig jo, véd, at *jeg er og bliver moderat* og lige saa lidt lader mig overbevise af en radikal Højremand og Militarist som af radikal Venstremand og Antimilitarist!”

Da der næste Gang var Folketingsvalg opgav han klogelig Nykøbing og overlod til Socialdemokraten Valdemar Olsen at slaa Bjerre, medens han selv erobrede Maribo-Kredsen fra Ministeriet Alberti—Christensens Tilhænger, Ole Olsen fra Tjæreby.

Nu var han altsaa kommen „indenfor Murene”, og nu havde han Chansen for at gennemføre en Politik og for at opnaa den Førerstilling, der utvivlsomt var hans Maal. Det blev en Skuffelse for ham, hans Rigsdagsvirksomhed blev kun kortvarig, men det var ikke nogen kedelig Periode. Der var rigeligt Stof for en „Iagttagelse”, og netop fra den Tid har jeg en morsom lille Erindring om Christian Reventlow.

Da Borghjerg havde holdt sin store Brandtale mod Alberti, Aaret før Katastrofen indtraadte, spurgte jeg Reventlow ved hans Hjemkomst fra København om hans Indtryk, og han svarede da omtrent saaledes:

„Da Borghjerg begyndte, rettede alle Tilhørerne deres Blik paa Albertis Ansigt, der selvfølgelig var ubevægeligt. Jeg stillede mig derimod saaledes, at jeg kunde se hans Ben, som han troede, ingen iagttagelse. De var i en overnervøs Uro i de første fem Minutter, men saa blev de rolige, han lagde Benene overkors, og de var siden lige saa ubevægelige som Ansigtet. Det vil altsaa sige, at der er et eller andet, endog meget graverende, som han havde ventet vilde komme frem, men da han saa, at Borghjerg ikke havde fat i den rigtige Ende, var han beroliget!”

Et Aar efter viste det sig, at Reventlow havde set rigtigt.

Opfyldt som Reventlow var af Storpolitik maatte de mere lokale Spørgsmaal naturligvis blive mere underordnede for ham, men han gjorde dog i sin korte Rigsdagstid et værdifuldt Arbejde for Stubbekøbing-Nysted Banens Gennemførelse, ligesom han var meget virksom for Storstrømsbroen.

Dette var jo iøvrigt i nøje Traad med „Stiftstidende”s Traditioner. „Stiftstidende” var allerede i Jakobsens første Tid en af

denne Verdensrutes ivrigste Forkæmpere, og disse Traditioner fortsattes ikke alene af Reventlow, men ogsaa af Poul Andersen i det Aars Tid, han under Reventlows Sygdom med megen Dygtighed redigerede Bladet, hvilket netop faldt sammen med Tiden omkring Færgeforbindelsens Start. Det kunde nok gøres nødigt, thi mærkelig nok var der den Gang mange i Nykøbing, der slet ikke havde Blik for denne Rutes Betydning for Falster, men nærmest var tilbøjelig til ligesom Jyderne at betragte den som en „Gave til Københavnerne”.

I de Aar, hvor jeg selv drev aktiv Kommunalpolitik, særlig som Medlem af Byraadet, havde jeg rig Anledning til at vurdere „Stiftstidende”s Indsats paa dette specielle Omraade. Selv om man var politiske Modstandere, var Kritiken altid loyal, og Bladet havde altid et lydøret Øre for enhver Tanke, der gjaldt Byens Fremskridt. Da Reventlow i de Aar var Rigsdagsmand, var det nærmest Redaktionssekretæren, Ovesen, jeg kom i Forbindelse med, og han var virkelig udmærket. En Formiddag kom Ovesen ind paa mit Kontor og spurgte, om der var noget nyt fra Byraadet — han trængte til kommunalt Stof. Der var desværre ikke noget. Men hvad gør man ikke for en elskværdig Journalist. Vi maatte jo allsaa se at finde paa noget, og saa var der heldigvis Vandværket, Byens Smertensbarn. Der var altid noget galt med Vandværket, og man var aldrig helt rolig med de Forslag, vi fremkom med, eftersom det var temmelig tvivlsomt, om de vilde hjælpe, og Penge kostede de allesammen. Da der nu netop var et eller andet — saalænge efter mindes jeg ikke, hvad det var —, som jeg gerne vilde have frem, foreslog jeg Ovesen, at han skulde angribe Vandværksudvalget, hvis Formand jeg var netop paa det Tidspunkt. Det gjorde han ogsaa omgaaende samme Aften og temmelig skarpt endda. Næste Morgen tidlig kom Konsul Philip Sørensen ind paa mit Kontor dybt „entrüstet” over dette skammelige Angreb og vilde have mig til at give „Stiftstidende” kraftigt Svar paa Tiltale. Jeg maatte naturligvis overfor Konsulen udtale min Misbilligelse af den Tone og den Form, som Angrebet havde faaet, men kunde paa den anden Side ikke andet end indrømme, at der rent saglig set var noget i den fremsatte Kritik, som vi burde tage under Overvejelse, og da det tredie Udvalgsmedlem, Lokomotivfører Christensen, gav mig Medhold heri, lykkedes det os at omstemme Konsulen, skønt han ikke kunde lide at lade sig kommandere af

slige „Bladsmørerier”. Vi „overvejede” altsaa, og Resultatet blev, at „Ovesens Forslag” gik igennem i Byraadet.

Reventlows Rigsdagsvirksomhed blev som sagt kun kortvarig, allerede i 1910 gik han frivillig og fire Aar senere rystede han det falsterske Støv af sine Fødder for at blive en kundskabsrig, men meget skeptisk „Iagttager” af de Problemer, der siden da har været oppe i Tiden. Man kan være uenig med ham, men hvad han skriver, er aldrig kedeligt, og en Passiar med ham virker altid oplivende og oplysende.

Han, den fuldblods Politiker, har forlængst opgivet alle Tanker om Deltagelse i Politik, men jeg kunde alligevel godt tænke mig, at han af og til drømmer sig 30 Aar yngre — som en dansk Mussolini eller Stalin!

Men det er kun en Drøm.

GEORG BRANDES OG MØLLER VILHELM HANSEN

I Vinteren 1902—03 blev der stiftet en Foredragsforening for Nykøbing og Omegn. „Stiftelsen” fandt Sted ved en lille privat Sammenkomst hos mig, og Stifterne var de to Adjunker Oluf Krag og Peter Garde, Bankbogholder Burchardt og Læge Christian Erslev. Foreningen fik en meget velvillig Modtagelse i de tre af Byens Blade, medens dens Start blev stærkt kritiseret af Christian Reventlow, der ikke helt uden Grund satiriserede over, at fem Mennesker havde lavet en Forening med dertil hørende Love og Bestyrelse — bestaaende af de fire, medens den femte udgjorde „Generalforsamlingen”, der valgte de fire. Paa det Program, som vi udsendte, og som hurtigt skaffede os et meget betydeligt Medlemsantal, fandtes ogsaa anført Georg Brandes som Foredragsholder.

Det var mig, der havde været saa letsindig at love de andre Stiftere at fremskaffe Georg Brandes, hvilket viste sig at være adskilligt vanskeligere end paaregnet. Da jeg kom op til ham paa hans daværende Bopæl i Havnegade, modtog han mig ganske vist saare elskværdigt, men da jeg havde fremført min Anmodning, svarede han straks bestemt Nej. Han mente, at der ikke var nogen mere her i Landet, der interesserede sig for, hvad han tænkte og sagde, det var Alberti og hans Aand, der beherskede Landet. Jeg gav dog ikke fortabt, men henviste til, at det var et Nykøbing-Blad, der ved hans første Fremtræden i Begyndelsen af 70'erne ene blandt alle Landets Blade havde ydet hans Tilhængere Husly til Forsvar for Brandesianismen. Det lykkedes mig at faa ham saa vidt, at han tog sit kategoriske Nej tilbage og lovede at tænke over Sagen — men jeg var ikke i Tvivl om, at han gjorde det for at blive af med den besværlige Gæst, der sinkede den myreflittige Mand i hans Arbejde. Det viste sig at være rigtigt, thi da jeg et Par Maaneder senere indfandt mig hos ham og mødte ham i Gadedøren, affærdigede han mig yderst gnavent og erklærede, at han

ikke mere vilde holde Foredrag i Danmark. Det var jo en kedelig Affære, saa meget mere kedeligt, som Reventlow, naar han traf mig, morede sig med at spørge om Brandes ikke snart opfyldte sit Løfte og holdt Foredrag i Nykøbing.

Saa hændte det, at jeg en Aften var i det kongelige Teater for at se Fru Dybwad som Hilde i Bygmester Solnæs. Da jeg altid har været en Beundrer af dette Stykke og i sin Tid ærgret mig over Fru Hennings Fremstilling af

Hilde som en fjantet Ballet-Bachfish, blev jeg naturligvis begejstret over Johanne Dybwads fjeldfriske Hilde, og da jeg af en Notits i „Politiken” havde set, at hun efter Forestillingen vilde komme til Stede i Studentersamfundet, hvor man samme Aften fejrede Rusgilde, gik jeg selvfølgelig ogsaa derhen. Her traf jeg Fruen i livlig Samtale med Georg Brandes, der præsenterede mig for hende med en Bemærkning om, at jeg var rejst til København fra Danmarks sydligste By for at se hende spille Hilde. Med norske Afstandsforhold for Øje virkede jeg derved

Georg Brandes

som en Mand, der var rejst fra Tromsø til Oslo i samme Øjemed, saa Fruen tog meget naadig imod mig, og da Brandes den Aften var i straalende Humør, lovede han mig uden Foranledning fra min Side at komme til Nykøbing ved Lejlighed, naar han havde et eller andet nyt Emne at tale om.

Endelig kom den Dag, da Foredragsforeningen kunde avertere, at Georg Brandes holdt Foredrag i Teatersalen over Emnet: „Smaa Romaner i det gamle Testamente”. Det kan nok være, at der kom Gang i Indmeldelserne, Foreningen fik en Mængde ny Medlemmer, og der var fuldt Hus i Teatersalen den Aften. Men for adskillige var det ikke saa lidt af en Skuffelse at høre Georg Brandes. Efter den Skildring, som den konservative Presse i 70'erne og 80'erne havde givet af Brandes og hans Forelæsninger paa Universitetet, havde man ventet sig noget i høj Grad forargeligt, et Foredrag, der lod haant om Religion og Moral. I Stedet for fik man et ele-

gant, stilfuldt og absolut neutralt Foredrag, der ikke kunde forarge selv den mest ømtaalige.

Lidt skuffede var Tilhørerne, som sagt, men takket være den unge Journalist Jens Nyberg fik Brandes alligevel et „Leve“, da Foredraget var Slut.

Efter Foredraget havde Foreningen arrangeret et Festmaaltid for Foredragsholderen, men det var nær blevet en Fiasko. Lige saa ivrigt Publikum var til at møde i Teatret, ligesaa uvilligt var det til at tegne sig til Festmaaltidet. Thi derved fik man jo Stempleet paa sig som Brandesianer og netop, fordi man ventede, at Foredraget vilde vække Forargelse, var det ganske naturligt kun de paa Forhaand „kompromitterede“, der turde gaa med.

Udover de ret faa, der var anset som uforbederlige „Brandesianere“, var der, saavidt jeg husker, kun en eneste af Byens Borgere, der havde Mod og Mandshjerte til at gaa med — pudsigt nok var det en af de rigtige gamle Konservative fra Estrups Glansperiode, den gamle elskværdige Apoteker Wæver. Det saa altsaa ud til at skulle blive en Fiasko, da det meldtes fra Vaalse, at det berømte Sogn vilde møde mandstærkt under Anførsel af Møller Vilhelm Hansen. Denne havde i Provisorie-Aarene staaet Hørup meget nær, men da Agrar-Bevægelsen kom op, sluttede han sig til den og blev en af Forligspolitikens Støtter, men paa andre Omraader bevarede han sine radikale Anskuelser, og ved Hørups Baalfærd mødte han i Spidsen for Bønderne fra Vaalse. Skønt han var død, da Arboe-Rasmussen kom til Vaalse, er det ikke for meget sagt, at det var Vilhelm Hansens Værk, at Vaalse'rne rejste og gennemførte denne Sag. Det blev ogsaa ham, der satte Kulør paa Festmaaltidet for Georg Brandes.

Den officielle Festtale holdtes selvfølgelig af Foreningens Formand, Oluf Krag, og at det netop var en Lærer ved Nykøbing Latinskole, der bød Brandes velkommen, var ganske betegnende. Tredive Aar tidligere havde Mozart Cohn — der den Gang var Huslærer paa Valnæs — ved et Skolebal i samme Latinskole vakt vild Panik ved i en Tale fuldstændigt neutralt at omtale, at naar de unge Skoledisciple blev Studenter, var der en Bevægelse dukket op, som de maatte tage Stilling til. I Datidens „ensrettede“ reaktionære Danmark maatte man end ikke omtale, at der eksisterede en Personage ved Navn Brandes. Nu kunde en Adjunkt ved samme Skole uden at risikere sin Afsked holde en smuk Festtale for

samme Brandes. Det var et Fremskridt, der naturligvis glædede Brandes, hvem jeg havde fortalt om den latterlige Forargelse over Mozart Cohns Tale.

En virkelig Overraskelse blev det for ham, da lidt efter Vilhelm Hansen hævdede sin kraftige bredskuldrede Skikkelse med den store Tænkerpande over de smaa kloge poliske Øjne for at tage Ordet. Han begyndte med at sige, at han nøje havde studeret saavel Grundtvigianismen som Brandesianismen for at komme til Klarhed over, hvilken af disse to Retninger, der var mest gavnlige for den danske Almue. Han var imidlertid efter nøje Gransken kommet til det Resultat, at Brandesianismen var at foretrække for Grundtvigianismen, fordi denne sidste øjensynlig kun interesserede sig for Almuen, naar denne delte Grundtvigianismens religiøse Sunspunkter, medens Brandesianismens Interesse for Almuen ikke var saaledes indsnævret. Brandes hørte med øjensynlig stigende Interesse paa Møllerens Tale, men da denne kom til at bruge Vendingen: „Vi Almuefolk”, røg det ud af Brandes: „Nej, stop nu — Almuesmand det er *De Fanden* gale mig sidst af alt!”

Vilhelm Hansen

Som Svar paa Møller Hansens Tale holdt Brandes en meget smuk Tale om Almuen og om dens Størværk, det „danske Sprog”, det ingen enkelte store Mænd havde skabt, men som skyldte Almuen sin Tilblivelse, og som gennem Almuen stadig blev fornyet og beriget.

Det var interessant at se Georg Brandes og Vilhelm Hansen overfor hinanden — det var to Høvdinge, der mødtes, og som forstod og vurderede hinanden. De blev saa gode Venner, at Brandes foreslog, at de skulde lægge Titlerne bort og sige Georg og Vilhelm.

Et Par Aar efter i Vinteren 1908 fik vi atter Georg Brandes til at holde Foredrag i Nykøbing, denne Gang om Napoleon, et Emne, der naturligvis faldt bedre i det store Publikums Smag end

de „Smaa Romaner“. Ved denne Lejlighed var der ikke noget Festmaaltid — han havde i Brev til mig udtrykkelig frabedt sig „Festmaaltid med Skaaltaler“ — „vi kan jo sidde roligt sammen et Par Mennesker,“ skrev han —, men saa meget mer Fornøjelse havde vi af Samværet med Brandes privat. Han var i straalende Humør den Dag og udfoldede alle sine mest charmerende Egen-skaber som Selskabsmand baade ved Middagen hjemme hos mig ganske „en familie“ og efter Foredraget, da en snæver Kreds, deriblandt Oluf Krag og Aage Vater, tilbragte nogle Timer sammen med Foredragsholderen i Teatrets Palmehave. Klokken var over tre inden han kom hjem paa Hotellet for efter et Par Timers Søvn med Morgentoget Klokken seks at vende tilbage til København. Her var Brandes den næste Aften til et stort Selskab, hvor han til langt over Midnat satte Liv i hele Selskabet, som var han en tyveaarig, og hvor han udtalte sin uforbeholdne Tilfredshed med Besøget i Nykøbing.

Det morede øjensynlig Brandes at gense Nykøbing, hvor han som ung Student havde været Gæst hos Latinskolens daværende Rektor, Historikeren Paludan-Müller. Ved hans Foredrag om Napoleon hændte det, just, da han havde besteget Talerstolen, at en ældre hvidhaaret Dame kom ind i Teatret og rolig og uanfægtet vandrede ned langs Rækkerne for at tage Plads midt paa allerførste Række. Brandes ventede galant med at begynde, til Damen havde faaet sig placeret. Det var en gammel Frøken, som Brandes i sine Ungdomserindringer havde omtalt som den „unge nydelige Frøken Grønbek“. Da jeg fortalte ham det, maatte han jo bekende, at han ikke havde kunnet genkende hende, og han var helt forfærdet over, saa gammel hans Ungdomssværmeri var blevet.

Fra Brandes' sidste Besøg mindes jeg en Skildring, som han gav af en Middag hos Henrik Ibsen.

Til Stede var ikke andre end Brandes og Ægteparret Ibsen, der som bekendt ikke just levede som et Par Turtelduer.

Da man vel var kommet til Bords, gned Ibsen veltilfreds Hænderne sigende:

„Nu skal vi ha' det hyggeligt og drikke meget god Vin!“

„Du faar inte drikke meget Vin!“ kom det skarpt fra Fruen.

„Jeg sagde ikke meget Vin, men meget god Vin!“ snerrede Ibsen. Efter en lille Pausse begyndte han igen:

„Georg, har Du hørt den sidste Historie om Bjørnsson?“

„Du glemmer vist, at vi nu er i Familie med Bjørnsson!” lød Fruens advarende Stemme.

„Jeg er ikke i Familie med Bjørnsson — nu skal Du bare høre, Georg — — —.”

„Jeg vil i hvert Fald ikke høre paa, at Du rakker ned paa min Søns Svigerfader — saa vil jeg hellere gaa udenfor!” afbrød Fru Ibsen, idet hun rejste sig og forlod Stuen. Aldrig saa snart var hun udenfor, før Ibsen glædestraalende udbød:

„Nu skal vi to ha’ det bra og drikke meget Vin og meget god Vin!”

Lidt efter stak Fru Ibsen Hovedet ind af Døren for at spørge, om Ibsen var færdig med Historien om Bjørnsson, og det gentog sig flere Gange under Maaltidet, men Ibsen erklærede stadig, at han fortalte Brandes Historien om Bjørnsson. Først ved Desserten, da al Vinen var drukket, fik hun Lov at komme ind.

*

*

*

Straalende elskværdig, saare fordringsløs var Georg Brandes som Gæst, behagelig fri for de Primadonna-Nykker, der klæber ved adskillige af de saakaldte store Mænd og gør dem utaalelige paa nært Hold.

EDVARD BRANDES OG GÆSTGIVER JENS PETER PETERSEN

I.

Blandt de mange Fremmede, der i min Barndom gæstede Ourupgaard, og som uvægerlig — hvad enten de vilde eller ej — hver Søndag maatte følge gamle Eduard Tesdorpf til Idestrup for at overvære Gudstjenesten, mindes jeg den straalende smukke unge Københavnerinde, Frøken Harriet Salomonsen. Hun var Jødinde, og dette lagde hun ikke Skjul paa. Ved Frokosten i Præstegaarden diskuterede hun med megen Frejdighed religiøse Problemer med min Fader og med ikke mindre Interesse Landbrug med Tesdorpf og dennes Forvalter, den unge Knipschildt.

Et Par Aar senere kom min Fader hjem fra en Københavnsrejse og bragte en Hilsen fra Harriet Salomonsen. En Dag, da han spadserede paa Østergade, var hun kommet stormende tværs over Gaden, halende efter sig en ung Mand, som hun præsenterede som sin Forlovede. Naturligvis vilde Præstegaardens Damer have Oplysninger om den Forlovede, men om ham kunde min Fader kun berette, at han havde været ret tilbageholden, maaske lidt flov over denne noget stormende Præsentation. Den unge Mand var Edvard Brandes, og det er vel højst rimeligt, at han har følt sig noget ilde berørt under denne Præsentation midt paa Strøget for en gammel nationalliberal Gejstlig med hvide Bakkenbarter og et inkvisitorisk Blik bag de sølvindfattede Brillen.

Der gik atter et Par Aar, saa kom Folketingsvalget i 1880, og da blev Edvard Brandes et meget omtalt Samtaleemne i Idestrup Præstegaard, ikke mindst, naar denne gæstedes af gejstlige Herrer som Biskop Monrad og de to Provster, Koføed-Hansen og Poulsen. Man var klar over, at Opstillingen af Brandes paa Langeland betød noget helt nyt i dansk Politik. Det var den officielle Bekræftelse paa Alliancen mellem det saakaldte litterære Venstre og den store Folketribun Chresten Berg, og det betød blandt andet, at denne

geniale Agitator, der hidtil væsentlig havde holdt sig til Bonde-landet, nu var begyndt at „storme København”, Højres gamle uindtagelige Fæstning. Om denne unge Brandes vidste man ikke stort andet, end at han var Georg Brandes' yngre Broder, men dette var ogsaa tilstrækkeligt, thi rundt om fra det ganske Land meldtes der om den farlige Indflydelse, denne havde paa de nationalliberale Slægters unge Sønner, der studerede ved Københavns Universitet. Man var klar over, at Alliancen mellem Berg og Brandes frembød en Fare og indeholdt uoverskuelige Fremtidsmuligheder. At denne Alliance og dette Valg blev støttet af Rasmus Claussen, forringede ikke Faren, thi ogsaa han var en „farlig” Mand, der havde en mærkelig Indflydelse paa sine Standsfæller, og som øjensynlig arbejdede maalbevidst og paa langt Sigt.

Som gammel Langelænder kunde min Fader selvfølgelig ikke lide, at Chresten Berg — der havde gennemgaaet Landet fra Nord til Syd, fra Øst til Vest, og som havde et indgaaende og besynderligt detailleret Kendskab til den danske Landbefolkning — havde ment, at der netop paa Langeland var den rette Jordbund for Edvard Brandes. Men for Resten var det jo ogsaa Langelænderen Rasmus Claussen, der støttet af to andre Langelændere, Maltgører Rasmus Møller fra Tjæreby Tang og Møller Madsen fra Stouby, der havde rejst „Oprørsbevægelsen” paa Falster. Dog maatte min Fader alligevel smile, naar Grev Ahlefeldt bebrejdede Edvard Brandes, at denne fornægtede „vore Forfædres Tro”, thi han kendte jo fra sin Ungdom særdeles godt en af disse Forfædre, den gamle Voltaire'ianer General Ahlefeldt, havde været med til de straalende Fester paa Tranekær Slot og de forfløjne Kanefarter over Isen fra Langeland til Svendborg. Naar man læser Forfatteren Frederik Ahlefeldt Laurvigs Bøger om „Generalen”, kan man heller ikke nære nogen Tvivl, at netop Generalen og de ham nærstaaende rationalistiske langelandske Præster i meget væsentlig Grad har gødet den langelandske Jordbund, saaledes at Berg var klar over, at netop der vilde en tilsyneladende saa fremmedartet Plante som Edvard Brandes kunne slaa Rødder og trives udmærket.

Betegnende for de langelandske Bønders Syn paa Brandes forekommer mig en Udtalelse fra en af dem, kort efter at Brandes havde fratraadt „Politiken”. Vi havde truffet hinanden paa en Rejse til Svendborg og kom i Samtalens Løb ind paa Spørgsmaalet om Landbostandens Stilling til den saakaldte Brandesianisme, og

da jeg i denne Forbindelse nævnede det gamle Slagord om Frihed for Loke saavel som for Tor, udbrød han:

„Nej, hvis vores *gamle Doktor* skal sammenlignes med nogen af de nordiske Guder, saa bliver det hverken Loke eller Tor, *men selve den gamle Vismand, Odin!*”

II.

Med Edvard Brandes som Forfatter gjorde jeg Bekendtskab samme Aar som han var blevet Folketingsmand, nemlig i Juleferien 1880, en Jul, der staar meget tydelig i min Erindring.

Min ældre Broder Thomas, der var Medarbejder ved „Dags-Avisen”, men for Tiden hvilede ud efter Journalist- og Københavner-Livets Strabadser, havde Lille Juleaften fra sin Ven og Medjournalist, Alexander Cantor, modtaget en lige udkommen Bog, hvis Udgivelse han, der tilhørte det unge „litterære Venstre”, havde imødeset med store Forventninger. Fordybet i Læsning af denne mærkelige Bog tilbragte han hele Dagen paa vort fælles Værelse, der laa fjernt fra den øvrige Lejlighed paa den anden Side af den store Havesal, der undtagen Juleaften henstod kold og tom Vinteren igennem. Ved Aftensbordet, som han nær havde glemst, talte han i høje Toner om den ny Bog, der hed Niels Lyhne, og hvis Forfatter var en i hvert Fald for mig ganske ukendt Jacobsen. Min noget skeptiske Faders Forsøg paa at slaa koldt Vand i Blodet, øgede kun Begejstringen. Da min Fader efter endt Aftensmaaltid var gaaet ind i sit Studereværelse for at gaa i Lag med sin Juleprædiken, og vi andre sad i Dagligstuen, hørte vi pludselig Thomas komme larmende gennem de mange tomme og mørke Stuer og videre gennem Dagligstuen ind til min Fader.

„Dette her skal Du alligevel høre inden Du tager fat paa Din Præken!” sagde han, og saa begyndte han at læse op af Niels Lyhne Skildringen af Foraarets Komme ved Genfersøen, netop det Afsnit, som Edvard Brandes 50 Aar senere i en Kronik i „Politiken” særlig berømmede.

„Vil Du nu indrømme mig, at det er noget helt nyt og en glimrende Naturskildring?”

„For en Gangs Skyld maa jeg vel give Dig Ret!” svarede Pastoren, og saa gav han sig atter i Lag med sin Juleprædiken, medens Thomas lige saa hurtigt, som han var kommet, fo'r tilbage

gennem de mørke, tomme Stuer til *sit* Studereværelse for atter at hellige sig Studiet af Niels Lyhne.

Naturligvis vilde jeg gerne gøre nærmere Bekendtskab med den mærkelige Bog, men til min store Forbavselse og endnu større Fortørnelse erklærede min Broder, at derom kunde der aldeles ikke være Tale, dertil var jeg endnu ikke moden. Jeg var rasende. Skulde jeg, der havde læst baade Dukkehjem og Leonarda, baade Drachmann og Schandorpf, ikke ogsaa kunne taale at læse den ukendte Jacobsens Værker? Det harmede mig. Heldigvis fandt jeg rigelig Trøst i en anden lige udkommen Bog, som min Svoger, Overretssagfører Theodor Andresen, havde faaet i Julegave. Det var Edvard Brandes „Dansk Skuespilkunst”, som jeg med levende Interesse kastede mig over. Ganske vist havde jeg selv aldrig været i Det kgl. Teater, men saa meget desto mere havde jeg hørt det omtale, og havde derfor en vis Indstilling overfor de portrætterede Kunstnere.

Min Fader havde i sine Studenteraar været en ivrig Teatergænger, havde set alle Guldalderens Berømtheder og havde senere gentagne Gange hos Suhr paa Sølyst været sammen med selveste Johanne Louise Heiberg. Theodor Andresen havde gaaet i Skole med Emil Poulsen, og Jerndorff havde i en Skolekomedie paa Metropolitanskolen i „Den pantsatte Bondedreng” spillet anden Raadsherre, medens Emil Poulsen var første Raadsherre. Min Søster, Thyra Graae, havde tilbragt et Par Vintre i København og set Vilhelm Wiehe i Væringerne, Nyrop i Masanniello, Valdemar Price i Napoli, Fru Eckardt og Emil Poulsen i Ambrosius og Fulvia og Fru Hennings og Emil Poulsen i Et Dukkehjem.

Naar jeg imidlertid nu efter mere end halvtreds Aars Forløb tænker tilbage paa „Dansk Skuespilkunst”, er det imidlertid ret ejendommeligt, at det Portræt, der staar tydeligst og friskest for min Erindring, er Johan Wiehe som Jarlen af Bothwell, thi Johan Wiehe, den oversete, der altid stod i Skyggen af sine to berømte Brødre, Michael og Vilhelm, var af alle de portrætterede Kunstnere og Kunstnerinder netop den eneste, som jeg aldrig havde hørt omtale.

Naar Skildringen af ham gjorde saa stærkt Indtryk paa den Femtenaarige, kan dette formentlig kun skyldes Forfatterens mesterlige Udførelse.

Niels Lyhne gemte Thomas Graae saa godt, at jeg ikke fik læst

den i Julen, men da jeg efter endt Ferie vendte tilbage til Skolen i Nykøbing, gik jeg samme Dag hen til Guldsmid Rose og solgte en Sølvske, som jeg havde faaet i Daabsgave, men var vokset fra, og for den købte jeg Niels Lyhne.

III.

Jeg kom først i direkte Forbindelse med Edvard Brandes efter Systemskiftet, da han var blevet „Politiken”s Chefredaktør. Jeg var ganske vist en Gang blevet præsenteret for ham i Studenter-samfundet, men han var jo ikke af dem, man løb paa Dørene, naar man ikke havde noget reelt paa Hjerte. Kort efter Systemskiftet søgte jeg ham i en Sag, der vedrørte Lolland-Falsters Venstre-blade. Da jeg kom op paa „Politiken”, traf jeg Hjorth-Clausen, der, da jeg sagde, at jeg vilde tale med Brandes, bemærkede: „Det faar De næppe megen Fornøjelse af. Han er meget lidt indladende — skønt for Resten, De har jo den Fordel at være velklædt — det lægger han megen Vægt paa!” Brandes tog imidlertid meget elskværdig mod mig, og vi havde en længere Samtale om forskellige politiske Forhold. Nogen Tid efter fik jeg Brev fra ham, at der var en Sag, som han gerne vilde tale med mig om, naar jeg kom til Byen. Det viste sig, at han havde bragt i Erfaring, at Rasmus Claussen vilde trække sig tilbage ved næste Valg, og at han var ude om sig for at finde en Efterfølger, der kunde accepteres af Reformpartiet, saaledes at han kunde redde sit Blad over paa den rigtige Side. „Skønt jeg personlig staar meget venskabelig med Claussen, der var en af de Landborepræsentanter, jeg først kom i Kontakt med, da jeg blev Folketingsmand, synes jeg dog ikke, at han bør slippe saa let fra sit Frafald under Forliget!” sagde han. Han foreslog mig derfor i Tide at arbejde paa at erobre Kredsen for mig selv og den Hørupske Fraktion. Han syntes at blive noget forbavset, da jeg erklærede, at min Forretning lagde saa megen Beslag paa min Tid og mine Evner, at jeg aldeles ikke kunde tænke mig at forsøge paa at blive Rigsdagsmand, og desuden havde den unge Gaardejer Peter Petersen fra Killerup ved det forrige Valg som Reformpartiets Kandidat opnaaet et saa stort Stemmetal, at han var selvskreven til atter at blive opstillet. I de

kommende Aar havde jeg stadig Forbindelse med ham om de politiske Forhold paa de sydlige Øer.

Et Par Dage efter at Cavling havde trængt Brandes ud af „Politiken“, var jeg i København og gik da op paa Bladets Kontor for at hilse paa den ny Redaktør, overfor hvem jeg naturligvis ikke lagde Skjul paa, at jeg beklagede, at man ikke havde truffet en Ordning, saaledes at Edvard Brandes ikke forlod „Politiken“. Cavling erklærede, at dette havde været ganske ugørligt. Brandes var altfor stejl i sine Anskuelser, der var kommet en ny Tid, og Bladet maatte staa friere overfor mange Spørgsmaal, f. Eks. Forsvars-sagen, der burde kunne samle hele Folket. Det var mange gamle Radikale, f. Eks. Henrik Pontoppidan, der holdt paa Københavns Befæstning. Ogsaa paa det religiøse Omraade maatte man se bort fra den ensidige fritænkernes Retning, hvori Brandes havde ledet „Politiken“, og mere nærme sig Højskolens Mænd.

Edv. Brandes

Af det nye, som Henrik Cavling tilførte „Politiken“, er der adskilligt, om hvis Værdi Meningerne er meget delte, men om „Kroniken“, som var hans Kælebarn, er sikkert alle enige, at han dermed berigede den danske Presse. Ejendommeligt er det med Henblik paa det med et mildt Udtryk mindre venskabelige Forhold mellem ham og Edvard Brandes, at det netop blev denne, der har skrevet langt de bedste og mest læste af alle „Politiken“s mange fortræffelige Kroniker.

Disse Kroniker — der til det sidste imponerede ved deres ungdommelige Friskhed — burde udgives i Bogform, baade fordi de har blivende historisk Betydning, og fordi de vil staa som et Mønster paa god Journalistik.

IV.

Der var, i hvert Fald efter Hørups Død, kun en Politiker, som de radikale Falstringers Fører, Gæstgiver Jens Peter Petersen paa „Det skarpe Hjørne” anerkendte som sin „Overmand”, og denne ene var Edvard Brandes.

Følte Petersen sig usikker overfor Et eller Andet paa det politiske Omraade, drog han til København for at konferere med Edvard Brandes. Jeg har selv en Gang ledsaget ham under et saadant Besøg i „Politiken”s uendelig smaa og uendelig tarvelig udstyrede Lokaler paa Hjørnet af Østergade og Integade, hvor Petersens Kæmpeskikkelse virkede saa gigantisk, at man ligefrem frygtede for, at han ved en lidt ubehersket Bevægelse ligervis en anden Samson kunde bringe det Hele til at ramle sammen som et Korthus. Da vi meldte os hos den vagthavende unge Dame, bemærkede denne en Smule affejende, at Redaktør Brandes var optaget af en meget vigtig Konference og absolut ikke tog imod mere den Dag.

„Vil De bare gaa ind og sige til Brandes, at det er Petersen fra Nykøbing, der vil tale med ham!” sagde Gæstgiveren med saa megen Myndighed, at Damen ikke vovede andet end at parere Ordre.

Et Øjeblik efter aabnedes Døren til Chefredaktørens Værelse, den konfererende Herre afskedigedes, og ind skred Petersen i det Allerhelligste. Jeg erindrer ikke, hvad Konferencen drejede sig om, men jeg véd i hvert Fald, at jeg fik det Indtryk, at de to Politikere var i udmærket Kontakt med hinanden, og at Brandes vurderede Petersens sunde Dømmekraft og fuldkommen usnobbede Fremtræden.

Det var ogsaa Petersen, hvem det lykkedes at faa Edvard Brandes til i 1909 at optræde som Taler paa et Møde i Eskildstrup. Og at faa Brandes op paa en Talerstol — udenfor Langeland — var ingenlunde noget let Arbejde. Jeg havde uden Held forsøgt det et Par Gange. Først i 1905, umiddelbart efter at han var ophørt at være Redaktør af „Politiken”. Da jeg mente, at han paa Grund af de forandrede Forhold havde rigelig Tid til sin Raadighed, opfordrede jeg ham til at holde et Foredrag i Nykøbing Foredragsforening, hvor hans Broder et Par Maaneder forinden havde talt. Jeg fik et absolut Afslag.

„Jeg er ganske ude af Vane med at holde Foredrag. Jeg har ikke noget at betro mine Medborgere. Og jeg befinder mig fortræffeligt her i Villaen,“ skrev han.

Tre Aar senere, i Foraaret 1908, forsøgte jeg at faa ham til at tale ved en Grundlovsfest paa Falster, men fik atter et kategorisk Afslag med følgende Motivering:

„Det er ikke af Uvilje, at jeg ikke rejser rundt og taler, som jeg vist burde, ved diverse Møder, men paa Grund af svigtende Evne. Jeg kan sjældent hitte paa noget selvstændigt, og jeg synes, jeg er for gammel til at gennemgaa de almindelige Emner med de almindelige Fraser. Jeg skal have lang Tid til at lave et ordentligt Foredrag, naar det just ikke er til Landstinget, hvor man altid er gladest jo kortere et Medlem taler.“

Saa kom Folketingsvalget i 1909, hvor de Radikale øjensynlig havde Vind i Sejlene. I Stubbekøbing-Kredsen havde Partiet opstillet Kejser Nielsen i den Tanke, at han, der tidligere havde været moderat, kunde erobre en Del af de vaklende moderate Vælgere. Men denne Opstilling huede ikke de renlivede Radikale, navnlig i Vaalse og Kippinge. De gjorde Vrøvl. „Hvad Fanden skal vi med en Præst, tilmed en gammel Moderat?“ hed det, naar de om Lørdagen kom ind paa „Det skarpe Hjørne“. Det hjalp ikke, at Petersen, der nøje havde eksamineret Valgkandidaten, inden han blev akcepteret, erklærede, at Præsten havde bestaaet denne Eksamen. For første Gang bøjede de gamle Riffelmænd sig ikke for hans Dom, og han maatte døje mange Skoser af sine Meningsfæller. Tilsidst blev det for meget selv for den gamle Kæmpes brede Skuldre, en skønne Dag lettede han sin Stærk-odder-Skikkelse fra den Hesthaars Sofa, iklædte sig en meget fin og meget langt sort Frakke, fyldte Lommerne med gode Cigarer fra Nobels Fabrik og drog til Hovedstaden. Da han et Par Dage efter atter bredte sig i Sofaen, dampende paa Piben, kunde han med et lunt Smil og et underfundigt Blink i Øjet meddele de urolige Hoveder fra det nordvestlige Hjørne af Falster, at Edvard Brandes vilde komme til Stede ved et Møde i Eskildstrup for at støtte Kejser Nielsen og slaas med Klaus Berntsen. Jeg skrev straks til Brandes og gjorde et Forsøg paa at faa ham til at blive en Dag længere paa Falster og paa et Møde, der Dagen efter Eskildstrup-Mødet skulde afholdes i Nykøbing, give Socialdemokraten Valdemar Olsen en hjælpende Haand. Men jeg fik atter Afslag i saalydende Vendinger:

„Kære Overretssagfører! Tusind Tak for Indbydelsen til Middag, naturligvis vil jeg gerne. Derimod maa De ikke opfordre mig til at blive i Nykøbing Lørdag; jeg er en gammel Herre, hvem to Dages Rejse og to Aftners Møder udslider. De vilde ikke faa mindste Glæde af mig den tredie Dag. De skriver nogle smigrende Ord om den Indflydelse, min Nærværelse kunde have paa Valgresultaterne — jeg tror ikke derpaa. Ja jeg tror end ikke synderlig paa alle disse Møder — jeg er en Kætter i den Henseende; større Ting gør Udslaget. Nu haaber jeg, at De ikke tager Middagsindbydelsen tilbage. Deres hengivne Edvard Brandes.”

J. P. Petersen

Længe før Mødet skulde begynde, var der stuvende fuldt i Eskildstrup Kro, og da man endelig tog fat, kunde man gennem den tætte Tobaksrøg akkurat skimte Brandes' skarptskaarne Profil og Berntsens Skuespiller-Ansigt oppe paa den lille Tribune.

Brandes havde næppe faaet Ordet, før en Stemme raabte op imod ham: „Københavnner!” Med et Smil greb han det i Flugten og bemærkede, at han syntes, at Forsvarspartierne gjorde alt for megen Stads af Københavnerne ved at anvende alle de mange Millioner til at forsvare Københavnerne, som om hele Dan-

marks Ve og Vel beroede paa dem. Han for sit Vedkommende kunde slet ikke indse, at Københavnerne betød saa meget mere end det øvrige Land. Dermed var det forbi med Afbrydelserne, og efter faa Minutter havde han hele Forsamlingen i sin Haand.

Man mærkede det allerbedst paa Berntsen, da han bagefter skulde replicere. Han var saa mat, som jeg aldrig havde tænkt mig, at Klaus Berntsen kunde blive, allermindst i en Forsamling af overvejende Meningsfæller.

Da vi kørte hjem sammen fra Mødet, bemærkede Brandes:

„Hvorfor vilde man absolut have mig her ned. Kejser Nielsen er jo øjensynlig sikker nok?”

„Gæstgiver Petersen har altsaa ikke forklaret Dem, at det var de Radikale, der var misfornøjet med Opstillingen af en Præst,

og han mente, at naar De optraadte som hans Kavtionist, saa vilde Misfornøjelsen forsvinde.”

„Nej, saa megen Opfindsomhed havde jeg alligevel ikke tiltroet d’Herrer — saa vil De endda have mig gamle Mand til i Morgen at optræde i Nykøbing for at hjælpe Hr. Valdemar Olsen — dertil behøver De og Gæstgiver Petersen utvivlsomt ikke min Hjælp — det kan d’Herrer og J. A. Jensen sikkert klare paa egen Haand!”

V.

Under Valgkampen i Foraaret 1910 deltog Brandes i et Vælgermøde i Maribo, hvor han havde en Holmgang med Christian Reventlow. Efter Mødet tog han til Nykøbing for at overnatte, og jeg gik da paa Banegaarden for at hilse paa ham. Vi fik saa en Samtale paa Hotel „Phønix”, der trak ud til langt hen paa Natten. Brandes delte mit Syn paa Valgudsigterne, var klar over, at det bar henimod et Nederlag og bemærkede i Samtalens Løb, at Rode saa alt for optimistisk paa Situationen. Han udtalte, at han i og for sig ikke havde haft nogen videre Lyst til at træde ind i et Ministerium, der ingen Magt havde, men: „jeg gjorde det for de unge Menneskers Skyld, for at de kunde have en gammel erfaren Herre ved deres Side — jeg bliver jo ikke mere Minister, men baade Zahle og Munch og med Tiden ogsaa Rode vil sikkert adskillige Gange blive Ministre.”

Jeg bemærkede, at det navnlig glædede mig for Zahles Skyld. Han havde jo i Virkeligheden haft den meget utaknemmelige Op-gave at skulle repræsentere det radikale Venstre, efter at Brandes og Hørup var ude af Folketinget. Han havde gjort Hoveriarbejdet, som ingen andre vilde paatage sig, og da saa Tiden kom, da han skulde høste Lønningen, dukkede Vilhelm Lassen op og snappede Ministerporteføljen. Brandes svarede: „De har fuldstændig Ret. Zahle har været stillet paa en ualmindelig utaknemmelig Post — han fortjener ærlig, at han er bleven Konsejlspræsident!”

Vi talte ogsaa om Christian Reventlow, om hvem Brandes bemærkede: „Den Mand kommer trods sin utvivlsomme Begavelse aldrig til at spille nogen ledende Rolle som Politiker — han er jo i Opposition til sig selv. Men hvor kan det være, at Dr. Krag er bleven moderat, han var jo en Gang ivrig radikal og hører øjen-

synlig hjemme paa vor Side. Men forøvrigt," føjede han til, „er den Slags Folk slet ikke ilde at have i Modstandernes Lejr — man kan altid ved Lejlighed forhandle med dem!"

Det morede Brandes, da jeg fortalte ham, at det egentlig var Gæstgiver Petersen, der havde startet Krag som Politiker, og hvorledes dette gik til.

Da Petersen og jeg kort efter Systemskiftet en Dag paa „Det skarpe Hjørne" drøftede den politiske Situation, bemærkede Petersen:

„Nu, da vi er blevet Regeringsparti, er der sikkert mange her i Byen, som gerne vil vise deres loyale Sindelag og slutte sig til os — men vi maa se at faa en til at lægge for!"

„Hvad mener De om Overlærer Boëtius — han er i hvert Fald literært set Venstremand?"

„Næh, ham vil jeg ikke ha' med. Han er Franskklärer og blærer sig altid i Byraadet med sine franske Talemaader. Naa, det har jeg nu for Resten faaet stoppet. Jeg spurgte en Dag Formanden, om det ikke var Skik og Brug, at man talte Dansk i et dansk Byraad, og Holch, der til Trods for, at han er en gammel Estrup, er en fornuftig Mand, gav mig Ret!"

Da i det samme Adjunkt, Dr. phil. Oluf Krag passerede forbi Hjørnet paa Vej hjem fra Skolen, sagde jeg:

„Der gaar den unge Dr. Krag — han er rigtig Venstremand. Han er fra Hals, Vendelbo fra Vilhelm Lassens Domæne!"

„Naa ja — Vendelboerne, det var jo dem, der slog Knud den Hellige ihjel — hvad lærer han Drengene?"

„Mathematik!"

„Ja, det kalder man det jo paa Latinskolen — jeg kalder det nu Regning, og Regning er mere nødvendigt end Fransk. Send ham ind til mig, saa jeg kan eksaminere ham!"

Krag bestod Eksamen hos Petersen med Glans og blev efter et Par Aars Forløb Formand for de radikale Vælgerforeninger paa Lolland-Falster.

Brandes kom den Aften ogsaa ind paa Emnet Monrad og Dannevirkes Rømning og i det Hele det slesvigske Spørgsmaal. Han fortalte da, at han som seksten-aarig Yngling havde været blandt den københavnske Ungdom, der ved Budskabet om Tilbagetoget fra Dannevirke strømmede ud til Amalienborg og raabte: „Landsforræder!" Det fremgik meget tydeligt af hans Udtalelser, at Tabet af Slesvig havde gjort et dybt og uudsletteligt Indtryk paa ham.

Det har derfor ingenlunde undret mig at se ham Gang paa Gang paa sine gamle Dage udtrykke sin Glæde over Genforeningen.

Det har været en Ungdoms Drøm, som han opnaaede at se blive til Virkelighed.

Der er i det Hele taget ingen Tvivl om, at Edvard Brandes i allerhøjeste Grad følte sig som Dansk. Han bevægede sig kun nødtvungent udenfor Danmarks Grænser, og da han en kort Tid paa Grund af Gustav Esmanns Overfald tog Ophold i Udlandet, valgte han det gamle danske Lydland Norge til Opholdssted. Kun i Norden befandt han sig hjemme.

At han i snævrere Forstand følte sig som dansk Øbo og navnlig som Københavner, forandrer ikke hans Forhold til Landet som Hele, ligesaa lidt som det gjorde J. C. Christensen mindre Dansk, at han i snævrere Forstand følte sig som Jyde, navnlig Vestjyde.

Det gav begge en Begrænsning, der som Politikere i visse Retninger blev en Fordel.

Hans Navn vil i en uoverskuelig Fremtid være knyttet til det Land, hvor han fødtes, og hvor han virkede gennem et langt og daadrigt Liv.

Som den gamle *Odin* vil hans Navn bevares gennem sene Slægter.

HERMAN BANG

I.

I Sommeren 1896 paa en Jyllandstur fra Fanø til Skagen gæstede min Kone og jeg Johan Knudsen paa „Bangsbo”, hvor vi foruden Edvard Agerholm og Sophus Claussen ogsaa traf Herman Bang, der efter i nogen Tid at have været Medarbejder ved „Aftenbladet”, i en temmelig ødelagt Forfatning havde søgt Ly hos den gæstfri Godsejer. Han gjorde et meget ynkeligt Indtryk — man kom nærmest til at tænke paa en af Kavalererne i Gøsta Berlings Saga.

Forøvrigt virkede baade han og Johan Knudsen højst besynderlig i de agrariske Omgivelser, ikke just i selve Værelserne paa den morsomme, gamle Gaard, der var indrettet efter Johan Knudsens Smag, jeg mindes endnu den lange Entré med Eva Drachmanns kæmpestore Kattedepper, alle forestillende „Katzenjammer” — men saa meget desto mere ude paa Markerne. Det var det Aar en meget tør Sommer, og „Bangsbo”s daarlige Jorder saa sørgelig afsvedne ud. Engang imellem vandrede Godsejeren — iført høj Hat, langskødet sort Diplomatfrakke, Lakstøvler og solvknappet Stok ledsaget af Bang, der trippede efter som en anden Sancho Pansa — ud over sine Besiddelser for at tage et Skøn over Sæden, men de vendte altid hurtigt tilbage, efter Bangs Sigende, fordi de ikke kunde taale at se paa det elendige Skue, som den afsvedne Sæd frembød. Indendørs levede man paa „Bangsbo” udenfor Verden og uden Aarstider, svære Gardiner og Stores dækkede for Vinduerne, saaledes at ingen Solstraale trængte ind i Værelserne, hvor der altid herskede et orientalsk Halvmørke, hvor der var rigelig med god Vin og gode Cigarer og Cigaretter — og hvor det grønne Bord indbød til at fordrive Tiden. Vi spillede den ene Nat til 3—4 om Morgenen, og fortsatte næste Dag efter Frokost lige til Vognen skulde køre os til Toget. Bang deltog dog ikke i disse Udskejelser, — hans Nervesystem var ødelagt, han trængte til Ro og gik tidlig i Seng. Men endnu mere trængte han til Penge, og han besvor Sophus Claussen og mig at skaffe ham en Op-læringsaftent i Nykøbing, saa at han kunde tjene Hundrede Kroner:

„Jeg vilde saa gerne igen holde en Hundrede-Kroneseddel i Haanden!” gentog han Gang paa Gang, og da Toget rullede ud fra Frederikshavns Perron, skreg han:

„Husk Hundrede-Kronesedlen!”

Det var nu lettere sagt end gjort, thi Bang havde den Gang slet ikke noget Navn i Provinsen, og hans Tourneer i Firserne, der havde været bedrøvelige Fiaskoer, var tilmed endnu i frisk Minde. Da Bang imidlertid stadig mindede Sophus Claussen om vort Løfte, løb vi et Aars Tid senere Risikoen og arrangerede for egen Regning en Oplæsning af Bang paa Teatret i Nykøbing.

Det gik over Forventning godt, — der var et pænt lille Overskud paa op imod 200 Kr., og Publikum var yderst velvilligt, baade det literært interesserede Parket, der væsentlig bestod af den ret talrige „københavnske Koloni”, og Balkonens sædvanlige Søndagspublikum, der skyllede baade „Tine” og „Irene Holm” ned med en medbragt Bajer. Det var dog til Slut nær gaaet galt, da Bang bemærkede, at han vilde læse et Digt af Sophus Claussen, idet han formodede, at Publikum maatte være træt af at høre hans egne Værker. Thi da lød der oppe fra Balkonen en zünftig Røst: „Ja, det kan Du være vis paa!”

Bang stivnede, pauserede et Øjeblik og fremsagde saa Clausens Digt med brudt Stemme.

„Jeg troede ja gu’. at jeg var styrtet død om!” sagde han bag efter, men for Resten var han i straalende Humør, ikke mindst over det pekuniære Udbytte, der dog gav ham Anledning til en Del Bekymringer. Da han forrige Gang — en halv Snes Aar tidligere — havde gæstet Nykøbing, var han kommet til at skyldte Købmand Julius Bernth noget over Hundrede Kroner. Denne havde naturligvis forlængst afskrevet dette Beløb som tabt, men det morede ham at forskrække Bang ved at true med at gøre Arrest i Overskudet. For alle Eventualiteters Skyld havde vi ordnet det saaledes, at det var Claussen, der stod inde for Forestillingen, og som hævede Kassen, men der var alligevel ikke Tale om, at Bang vilde modtage Pengene, saa længe han var paa Falsters Grund. Da jeg næste Morgen rejste med til København, udbetalte jeg ham først Pengene, da vi var kommet ombord paa Færgen. Saa indtog han yderst veltilfreds sit Morgenmaaltid, bestaaende af et Regiment let blødkogte, næsten raa Æg og et Par Rødvinsglas Portvin. Midt under dette Arbejde kom den konsti-

tuerede Amtmand over Lolland-Falster, Vedel, der havde gaaet i Skole med Bang, hen for at hilse paa sin Skolekammerat, der imidlertid modtog ham med megen overlegen Kulde uden et Øjeblik at standse sit Maaltid.

„Var det ikke rigtigt at behandle ham overlegent?” spurgte Bang, da Vedel hastigt havde trukket sig tilbage. „Han var ikke i Teatret i Aftes! Han vilde i sin Tid være Diplomat ligesom jeg, men han blev kasseret af Maria Feodorovna, fordi han altid faldt over Dørtrinet, naar han efter en Audiens skulde gaa baglæns ud af Gemakket. Det gjorde jeg forresten ogsaa, da jeg var i Audiens, men det klæder Hr. Bang bedaarende at falde over et Dørtrin, sagde Maria Feodorovna!”

Paa Turen ind til København fortalte han en Del om sin Virksomhed som Sceneinstruktør ved Folketeatret, der optog ham meget, og da jeg spurgte ham, hvori Hemmeligheden ved Anna Larsens Sukces egentlig bestod, svarede han:

„Et Overmaal af Erotik, som hun under kyndig Vejledning kan omsætte i Kunst. Det er jo derom alt drejer sig — at kunne omsætte Kønndriften i Energi. Forøvrigt bliver hendes Teaterbane næppe lang. Det er i for høj Grad Ekstase — hvis hun ikke havner paa en Sindssygeanstalt, slaar hun sig en skønne Dag paa Religionen — maaske Frelsens Hær!”

Da jeg 12 Aar senere — da Anna Larsen var blevet Tunge-talerske — kom til at berøre denne Udtalelse overfor Bang, viste det sig, at han meget vel huskede den. Det morede ham selvfølgelig, at ogsaa jeg havde bevaret den i min Hukommelse.

Det var i samme Periode, at Bang satte Claussens „Arbejdersken” i Scene paa Folketeatret. 14 Dage før Stykket skulde op, modtog jeg saalydende Brev fra Bang:

„Kære Graae! De vilde maaske i det første Øjeblik synes, at dette Brev er det besynderligste, som De i Deres Liv har modtaget.

Og dog er det ikke saa besynderligt.

Sagen er denne:

De véd, at „Arbejdersken” skal op nu. Hvad det har kostet mig af Tid og Møje hos Abrahams at faa det antaget, véd kun jeg selv. Da saa endelig Stunden til de afgørende Prøver var inde, blev jeg — der kun er Instruktør paa Prøve i Aar og uden Gage — syg og har ligget i 14 Dage. Og nu kommer de næste 14 Dage, som skal afgøre „Arbejdersken”s Skæbne, og hvor jeg, hvis jeg skal kunne sætte alt ind paa Stykket og ikke skrive ved Siden af for at leve — slet intet har at leve af.

Nu er mit besynderlige Spørgsmaal dette:

Jeg véd, hvor meget De værdsætter „Arbejdersken“. Vilde De for dets Skyld og for Claussens Skyld ogsaa ofre noget? Det vil sige, vilde De give mig de to Hundrede Kroner, som — jeg har Kreditorer — et roligt Liv koster mig i 14 Dage?

Hvis De vil, da send mig, efter Modtagelsen af dette, Pengene telegrafisk, at jeg kan faa Ro og min Angst høre op. Svar mig i hvert Fald med et Nej.

At gaa til Claussen, forstaar De var umuligt. Og aldrig maa han erfare noget om dette Brev. Deres hengivne Herman Bang.”

Sophus Claussen sendte omgaaende det ønskede Beløb.

II.

I de kommende Aar optraadte han adskillige Gange i Nykøbing, ikke blot paa sine store Tourneer, men ogsaa udenfor Programmet paa smaa Afstikkere, som jeg ordnede for ham, naar han trængte til Penge.

Saaledes stod der en Dag i de fleste københavnske Blade en opskræmmende Bulletin om, at Bang pludselig var blevet angrebet af en Hjertelidelse, og at baade hans Læge og hans Venner nærede meget Bekymring for hans Liv. Da der netop paa det Tidspunkt i Anledning af en ret omfattende Haglskade paa Falster var nedsat en Komité til Indsamling af Beløb til de trængende skadelidte, skrev jeg til Bang — selvfølgelig uden at berøre hans Sygdom — og foreslog ham at optræde i dette velgørende Øjemed, dog saaledes at han selv fik garanteret 100 Kroner. Aldeles omgaaende fik jeg Svar fra den dødssyge Digter:

„Ja, kære Graae, jeg vil gerne komme til Nykøbing F. for de 100 Kroner og lade de skadelidte have Resten, hvis der bliver nogen Rest.”

Der blev omtrent 100 Kroner til Haglskaden, men da jeg samtidig skaffede Bang Engagement i Saxejøbing og Stubbekøbing, var ogsaa han tilfreds, saa meget mere, som han skrev Korrespondancer baade om Byerne og om Haglskaden til „Politiken“. Naturligvis maatte vi i den Anledning ud paa Landet, for at Bang kunde tale med et Par af de skadelidte, men det havde han ikke videre Udbytte af — Bang og danske Bønder passede nu engang ikke sammen.

„Vi maa have en Damekomité, der arrangerer Scenen!” var det allerførste han sagde, da han om Formiddagen arriverede for at læse op om Aftenen. Den kom til at bestaa af Sophus Claussens Søster, Fru Jordan, og dennes unge Døtre samt Fru Lisbeth Sidenius — den senere Professorinde Tcherning — og min Kone, der

af Bang blev inviteret til Eftermiddagste paa Hotel Phønix, hvor Bang udfoldede alle sine charmerende Egenskaber overfor Damerne. Scenen blev da ogsaa meget nydelig arrangeret med smukke Møbler, med Skærme og Blomster, Billeder og Lamper. Da vi havde spist Middag hjemme hos mig, gik Bang og jeg, forinden han klædte sig om, op paa Teatret for at se Arrangementet. Han var yderst veltilfreds med det hele.

„Men nu maa jeg prøve Grejerne!” sagde han, og som den fuldblods Artist han var, blev alt nu nøje undersøgt og prøvet. Skærmen, om hvor langt han, naar han lagde Armen over den, kunde bøje den tilbage, uden at den væltede, den tændte Petroleumslampe, om hvor meget han kunde hælde den, uden at den eksploderede, og saa fremdeles.

Det var vidunderligt at se Publikum om Aftenen holde Aandedrættet tilbage, da Bang under Oplæsningen af „Dannevirke-Natten” i dyb Betagelse siddende ved Bordet, knugede Haanden om den tændte Lampe og hældede den fremover, saa at hele Publikum — undtagen jeg — sad i en dødelig Angst for, at der skulde ske en Eksplosion.

Imidlertid var der jo en kedelig Ting, der manglede den fortræffelige Artist. Han havde ingen Manchetskjorte med paa den lille Tourne. Da jeg netop havde faaet nogle yderst elegante, meget stive Skjorter med meget høje, faste Flipper, overlod jeg selvfølgelig Bang en af dem. Vi fulgtes saa ad til Hotellet, hvor han skulde klæde sig om, og medens Bang gik hen i Badeværelset for at tage sig et Bad, sad jeg i hans Modtagelsessalon og ventede paa ham, fordrivende Tiden med at læse i en af hans Bøger. Pludselig gaar Døren op, og ind glider paa Strømpesokker en lille, sortsmudset Fyr i en blaa Skjorte med en Bylt Klæder paa Armen og et Par Støvler i Haanden, aldeles lignende en af de smaa, italienske Skopudsere, som man dengang paa Rejser traf i de fleste syd- og mellemeuropæiske Storbyer. Hvor i Alverden kommer han dog her, skulde jeg lige til at tænke, da jeg hørte Bang:

„Haa — haa, kære Graae, tilstaa det, De kendte mig ikke — saadan er Hr. Bang intim! men vent blot lidt, indtil jeg kommer tilbage i fuld Krigsmaling!”

Saa forsvandt han ind i Sovegemakket for et Kvarterstid efter at skride ind, stram som en Grenader. Skjorten sad paa ham som et Panser, og Flipperne var saa høje og stive, at han kun med stort

Besvær kunde dreje Hovedet, tilmed var de — fordi Skjortebrystet var lidt for langt til ham — saa høje fortill, at han var nødt til at lægge Hovedet tilbage. Men han var netop henrykt over den Hovedstilling, som han siden beholdt, og han lod sig endog tegne med den samme tvungne Hovedstilling i de altfor høje Flipper.

Skjorten saa jeg selvfølgelig aldrig, men et Par Dage efter modtog jeg følgende Brev:

„Kære Ven! Jeg glemte Deres Skjorte. Naar mit Bud kommer i Dag, skal jeg bringe den paa Posthuset. Lad mig med to Ord faa at vide, hvad Indtryk jeg denne Gang havde gjort i Deres Stad, thi det er sjældent, jeg gør mig saa megen Umage. Derfor vil jeg ogsaa gerne læse Bladene — send dem alle.

Tak alle for al deres Godhed mod mig, og hils hjerteligt Deres Kone fra Deres Ven Herman Bang.”

Da jeg paa et andet af Bangs Besøg hørte ham for første Gang læse „Tanternes Besøg”, blev jeg forbavset ved pludselig at se ham stirre meget iagttagende paa mig, derefter gøre en usædvanlig lang Pause med et Udtryk, der syntes at røbe, at der var noget, han ledte efter i sin Hjerne, og som han omsider fandt, hvorefter han synlig beroliget fortsatte sin Oplæsning. Da jeg senere spurgte ham, hvad der var i Vejen, forklarede han: „Deres Ansigt udtrykte pludselig aldeles tydeligt, at De genkendte „Tanterne” — men det var jo umuligt — De har jo aldrig truffet dem, men saa gik det op for mig, at der vist var et Par gamle Damer af Deres Familie, der muligt havde kendt „Tanterne”.

Det var meget rigtigt — under Oplæsningen stod pludselig nogle ældre Damer, som jeg havde kendt i mine unge Dage, for

Herman Bang (Radering af Krause)

mig, og en enkelt af dem havde virkelig været en god Bekendt af Bangs Tanter.

Da Bang paa sin store Tourné, som Frits Petersen arrangerede for ham, paa Tilbagevejen fra Nakskov passerede Nykøbing, gik jeg ud paa Banegaarden for at aflevere et Par Breve, der var sendt til ham under min Adresse.

Jeg glemmer ikke Synet af Bang staaende i Førsteklasses Kupé-vindue efter de allerbedste Primadonnaforbilleder med Favnen fuld af Blomster og med paataget ligegyldig blaseret Mine overfor det maabende Perronpublikum, men samtidig med et koket skalkagtigt Blink i Øjet hen til mig. Da Toget standsede, sprang en stilfuld, ung Mand ud fra en Andenklasses Kupé, fløj hen til „Divaen”s Kupédør, som han aabnede med et ærbødigt Buk, hvorefter Divaen kastede Blomsterne i Armene paa den unge Mand — det var Hr. Bangs Sekretær og Tjener — og selv med megen Gratie hoppede ned paa Perronen.

„Tror De ikke Publikum er imponeret?” sagde Bang, idet han tog mig under Armen og halede mig ind i Ventesalen.

Han var i det hele meget henrykt over den Sukces, som han havde haft, og betroede mig, at han vilde benytte sin Popularitet til en Tourné Landet igennem, ikke som Oplæser, men som Agitator for Forsvarssagen.

„Men jeg kalder det ikke Forsvar, men Neutralitet!” føjede han til med en Mine, som havde han „opfundet” Kolumbus Æg.

Det blev som bekendt ikke til noget med denne Agitationsrejse — i Stedet for vendte Bang et Aarstid efter sit utaknemlige Fædreland Ryggen og slog sig for nogle Aar ned i Berlin.

III.

I de Aar, Bang opholdt sig i Berlin, havde jeg ingen Forbindelse med ham, hvortil en medvirkende Aarsag vel nok var den, at min Broder, Thomas Graae, i „Ekstrabladet” i Efteraaret 1906 havde rettet nogle kraftige Angreb paa Bang. Det var et Svar paa den ondartede og systematiske Forfølgelse, som den københavnske „Alberti- og Højrepressen” havde sat i Gang mod Holger Drachmann efter Raadhusfesten paa hans 60 Aars Fødselsdag. I denne utiltalende Klappjagt laa „København” forrest i Koblet, og min Broder gav med eller uden Grund Bang som en af Bladets mest

betydende Medarbejdere Andel i Ansvar for disse Angreb paa hans Digterkollega.

Jeg hidsætter en af disse Artikler, der handler om Herman Bangs „Livsløgne” og lyder saaledes:

„Mange Indvendinger kan rettes mod P. A. Rosenbergs Menneskeskildring af hans gamle Klassekammerat og literære Modsætning. Men betragtet som en folkelig Bog, der skal finde Udbredelse i vide Kredse, hvor Bang dels er ukendt, dels fuldstændig misforstaaet — under den Forudsætning er P. A. Rosenbergs lille Skrift om Herman Bang, der er udkommet paa det Schönbergske Forlag, Nr. 7 af Serien „Mennesker“, et virkelig fortjenstfuldt Arbejde. Bogen er skrevet med stor Sympati for Mennesket Bang, og de talrige Citater vil sikkert give det store Publikum Lyst til at stifte nærmere Bekendtskab med Digteren.

Dog ingen Anmeldelse, kun et Par supplerende Randbemærkninger:

For den, der nøje kender alt, hvad Bang har skrevet og har mødt ham i de unge Aar, frembyder Bogen forbavsende lidt eller rettere sagt intet som helst nyt, hverken om Mennesket eller Digteren. Alligevel, det er mig en Glæde, at P. A. Rosenberg har konstateret, at Bang levede i en Illusion, naar han mente sig at nedstamme fra Hvidernes gamle Æt.

Jeg har et Par Gange, dels privat, dels offentligt søgt at befri Herman Bang for den „Livsløgn“, men hverken han eller Offentligheden lod sig omvende. Det er iøvrigt ganske naturligt, naar man betænker, at en kundskabsrig og skærptseende Kritiker som Georg Brandes af Bangs romanagtige Vissivassi lod sig forlede til at acceptere denne uhistoriske Veksle.

„Haabløse Slægter“ udkom 1880. Alt forinden forelaa et Hovedparti af Værket rent skitsemæssigt i „Tunge Melodier“, hvad en overfladisk Kritiker som P. A. Rosenberg naturligvis er uvidende om. Men Aar før kendte Bangs daværende Omgangsvener — „Dagsavisen“s Medarbejdere — indtil de pinligste Detailler Tankegangen og Personerne i Bangs berømte Nøgleroman.

Det er saa langt fra, at P. A. Rosenberg herom siger noget nyt, at han tværtimod tager fuldstændig fejl, naar han betegner Martinus Nielsen som Model for Skuespiller Andersen i Romanen. Paa dette Tidspunkt, da Bang skrev „Haabløse Slægter“, havde han ikke noget som helst personligt Kendskab til Martinus; ej heller havde denne forsøgt sig som Skuespiller. Hvad derimod angaar William Høghs — alias Herman Bangs — Elskovsforhold til Grevinde Hatzfeldt, skal her gives et Par faktiske Oplysninger.

Bang har atter og atter fortalt mig og andre, at Modellen til denne moderne Messalina var en Generalinde Hofinger, f. David, der havde fast Ophold i Wien, men i Bangs første Studenteraar boede i samme Hus som Bedstefaderen Ole Bang.

Den unge Student var jo et halvt Barn, og „det var Barnets Hjælpeløshed, der havde ført ham til hende“.....

Atter en af Bangs „Livsløgne“.

Den Kvinde, der efter Bangs Sigende skulde have ødelagt og fordærvet hans Kønsliv, hun var saagu' hverken Generalinde eller Grevinde. Hun tilhørte ikke engang Bourgeoisiet, men var rent ud sagt en af Datidens renommerede „Damer“. En meget smuk, yderst skikkelig og utrolig lad Kvinde. Hvis hun

ikke er død, er hun Slagterfrue i Aalborg. Paa det Tidspunkt, da Bang fablede om Generalinden, besøgte han sammen med en yngre Ven og Beundrer, der er endt som jysk Højrestøtte og Indremissionær, jævnlig bemeldte Dame, og jeg véd med Bestemthed, at han under disse Besøg plejede at udstyre hende med falmede Damaskesgardiner eller broget Sirts. Og saa vred han sig paa Tæppet, som var han Haremsdrengen i „Haabløse Slægter“, Barnet, der laa ved Seraille-Dronningens Fødder, som bar Bordellets falmede sirts-knitrende, broget-orientalske Silkesjaler.

Adskillige Aar efter, „Haabløse Slægter“ var udkommet, havde jeg en længere Samtale med afdøde Professor Rudolf Bergh. Bergh havde i sin Tid kaldt Herman Bang „den moderne Udgave af en forfejlet Heliogabal“. Under Samtalen fortalte jeg om den saakaldte Generalinde. Saa sagde Bergh følgende:

— Bangs Forhold til den nuværende Slagterfrue var saagu' ganske platonisk. Han nøjedes med at kysse hendes Haand og smukke Overarm. Det véd jeg med Bestemthed. Engang, da hun laa paa „Vestre“, udsurgte jeg hende, og De kan være rolig for, de Fruentimmere lyver ikke for mig.

— — En tredje af Bangs „Livsløgne“, som han forøvrigt troede paa, var hans brændende Fædrelandskærlighed.

Et nøgternt kritisk Blik kan ikke undgaa at se det utroligt forlorne og uægte i for Eksempel „Tine“.

Det er dog ganske utvivlsomt, at Billederne fra Krigen i „Tine“ ikke grunder sig paa Erindringer, men er byggede op paa Konstruktioner, som hviler paa et saa løst Grundlag som Herman Bangs politisk-historisk Viden.

Her er et Eksempel: Som bekendt oplevede den lille Herman 1864 fra et Vindue paa Horsens Hovedgade. Ellers kunde han ikke i „Tine“ have lavet noget saa uhyrligt og uhistorisk som den kendte Scene, hvor Præsterne og Embedsmændene paa Als deklamerer i Helstatstone. Nej, nej, de Folk, der levede under Trykket af Krigen, levede i Flensborg og paa Als, de kritiserede ikke.

Bangs Skildring er meningsløs og forvrøvlet, som alt, hvad han skrev, naar det drejer sig om Historie og Politik — han, der troede sig skikket til Diplomat!

Denne Scene blev ikke spillet paa Als, men i København, og de rollehavende Personer var „Fædrelandet“s og „Dagbladet“s Folk — den national-liberale Pøbelhob, som efter Dannevirkes Rømning raabte og skreg udenfor D. G. Monrads Vinduer:

— Ned med Førræderen! Til Helvede med den sorte Præstesjæl!

Da jeg i sin Tid bebrejdede Bang denne historiske Uhyrlighed, svarede han med et sarkastisk Smil:

— Kære Graae, De er ikke Digter.

Men da jeg saa replicerede i samme Toneart:

— Kære Bang, Deres Talent gaar ikke i Retning af den historiske Roman og de større Lidenskaber, hold Dem til Provinsens „stille Eksistenser“. Paa det Omraade er De en Mester.

Ja, saa svarede Bang med sit meget vindende Smil:

— De har saagu' Ret!”

Det var jo unægtelig skrap Kost, navnlig i Betragtning af, at Herman Bang og Thomas Graae havde været Ungdomsvenner. De

havde gjort hinandens Bekendtskab som Medarbejdere ved et Blad, der hed „Morgentelegrafen“, og hvor Bang havde sin Debut som Journalist. I en Kronik i „Ekstrabladet“ har min Brøder skildret deres første Møde saaledes:

Det var en Efteraarsdag 1878. Et halvt Aarstid i Forvejen havde den vestindiske Herlighed faaet Ende. Brat, næsten katastrofemæssigt var alt brudt sammen ved egen og andres Skyld, mest dog ved egen.

Et roligt Ophold i den falsterske Præstegaard havde virket som Lægdom paa de af Tropernes sansedaarende, farlige Liv sønderrevne Nerver. Knap skænkede Vestindien andet end et let Smil. Et Slag var tabt, men naar man kun er 29 Aar, er der jo Tid nok til atter at vinde Sejr. Saadan ræsonnerede jeg i hvert Fald den Gang. — — —

Der havde vel i Sommerens Løb været en Chance for at opnaa en Politifuldmægtigplads i Rødby, men Fanden skulde lade sig nøje med en Gage af 800 Kr., naar man kort i Forvejen havde haft i aarlig Indtægt en 1800 Dollars, Hesteholds- og Uniformspenge iberegnet. — — — Nogle historisk-politiske Artikler i „Lolland-Falsters Stiftstidende“ var blevne citerede i „Morgenbladet“ og „Nationaltidende“. Derfor hændte det, at jeg samtidig modtog Tilbud om Pladsen som Folketingsreferent ved „Nationaltidende“ og „Morgentelegrafen“. Da min Hu altid har staaet til det nye og ukendte, sagde jeg Nej til Ferslew og blev antaget ved „Morgentelegrafen“,

der den 1ste Oktober 1878 startedes af „Dagstelegrafen“s og „Nationaltidende“s tidligere ledende Kræfter, „Tykke Meyer“ og Wille. Uden at gaa nærmere ind paa Bladets kortvarige og lidet glimrende Periode skal her blot bemærkes, at „Morgentelegrafen“ afgik ved Døden den 5te Januar 1879. Saa var Aktiekapitalen — 45,000 Kr. — forbrugt, da Bladet, der var paa Størrelse som „Nationaltidende“s Aftennummer, havde meget faa betalte Annoncer og knap 1000 Abonnenter.

Som sagt, en sludfuld Efteraarsdag 1878 sad jeg i de skumle og beskidte Redaktionskontorer, der laa et Steds i Møntergade. Et forhenværende Køkken, hvis aabne Vask stank ganske afskyeligt, var stillet til min Raadighed. Der sad jeg forfrossen og gnaven i Færd med at gennemrette mit første Folketingsreferat. Saa aabnedes Døren og en snurrig lille Person gled ind gennem Døraabningen. Maa jeg præsentere mig: Mit Navn er *Herman Bang!*

Digteren Bang plejer i sine Nøgleromaner — „Haabløse Slægter“, „Stuk“ osv. — at skildre den 21-aarige Herman Bang straalende og skøn som en moderne

Thomas Graae (1878)

Augustus. Aah, ja, der var en vis Lighed mellem ovennævnte lille Person og saa Oldtidens Augustus — det var Karikaturens Lighed: En Tot pomadiseret Haar hang ned i Panden, han var vindøjet og sorttrandet under de dybtliggende Øjne. Teinten var gulgrøn, Figuren sletbygget, alt andet end klassisk, hans Op-træden kejtet. Kun Næsen var køn, afset fra en let Skævhed. Klædedragten forstærkede det første Indtryk ved sin forlorne Elegance. En Diplomatfrakke slurrede om det magre Legeme, et Par flossede Manchetter faldt ud over Haanden, og Lakskoene passede kun daarligt til Oktoberdagens sølede Gader. — — —

Men sprudlende Liv var der over det lille Menneske, mærkelig Energi syntes at staalsætte det svage Legeme. Og hans journalistiske Talent var ganske utvivlsomt, om det end skæmmedes af en fænomenal Uvidenhed, der kun blev overgaaet af den Overlegenhed, hvormed han fremsatte sine paradoksale Meninger i et yderst affekteret og ganske udansk Sprog. Naar man gennemlæste hans Artikler — Bog- og Teateranmeldelser — havde man uvilkaarlig en Følelse, som var de oversatte fra fransk — og daarlig oversatte.

Kom man den unge Fyr nærmere ind paa Livet, opdagede man snart, at der lag det ulidelige affekterede Væsen skjulte sig sand og varm Følelse. Han var hjælpsom og kammeratlig, rørende god overfor Fattigfolk, skønt han selv sad smaat i det. Og hans faste Tro paa sit Talents Frodighed var sandelig ikke bygget paa Sand — det har de sidste 30 Aar afgivet Vidnesbyrd nok om. — —

Da „Morgentelegrafen” gik ind, kom Bang til „Dagbladet” og Thomas Graae til „Dagsavisen”, og i disse Aar var de daglig sammen. Det var den Gang Bang skrev sit berømmelige Testament, hvori han indsatte Portnerfolkernes Børn til sine Universalarvinger, og hvori han havde testamenteret min Broder sit Penneskraft!

Da han fyrretyve Aar senere afgik ved Døden, fandtes der intet Penneskraft blandt hans Efterladenskaber. Det maa formentlig være slidt op i Mellemtiden.

Forøvrigt synes Thomas Graae at have glemt eller undervurderet den Føljeton i „Morgentelegrafen”, hvori Bang skildrede Livet og Stemningen i København under Festlighederne ved Prinsesse Thyras og Hertugen af Cumberland's Bryllup i December 1878. Her ser man den unge debuterende Journalist — fem Aar før „Politiken” saa Dagens Lys — værende langt forud for sin Tid, som den geniale Foregangsmand Bang var i dansk Journalistik. Andreas Winding kunde have været den Skildring bekendt i 1934.

Dog med den Forskel, der maa være paa den naive debuterende Journalist fra Christian den Niendes provinsielle Residensstad og den verdenserfarne Præsident for den internationale Journalistforening i Genève.

„Journalisten” Herman Bang turde langt fra være værdsat efter Fortjeneste.

IV.

I 1910—11, da vi begge var vendt tilbage til København, traf vi atter hinanden og tilmed ret hyppigt. Særlig var der en Periode, hvor jeg næsten daglig mødte ham og fik en Passiar med ham, naar han efter sin Læges Ordre gik Morgentur. Dette foregik paa den Maade, at Bang lod en Bil køre sig ud til Frederiksberg Runddel, hvor han — som han udtrykte sig — „kastede“ sig ud af den og spadserede hjem til Strandstræde. Bang havde i de forløbne Aar forandret sig meget, han syntes mindre feminin, mindre Komediant end tidligere. Der var over ham en vis lun overlegen Skepsis, ikke mindst, naar han talte om de københavnske Teatres Fremtid. Han havde ikke megen Tillid til „Foreningen til Scenekunstens Fremme“, der lige havde overtaget Folketeatret og Dagmar-teatret, stærkt opreklameret af „Politiken“.

„Det er Cavlings Værk,“ sagde Bang, „han har jo gjort „Politiken“ til et Varehus, og et Varehus maa selvfølgelig have mindst to Teatre at skille med.“

Ved Teaterdirektør Frits Petersens Begravelse i Holmens Kirke fik jeg Kig paa Bang, der straks med en lille Hovedbevægelse og et skalkagtigt Blink i Øjet henledte min Opmærksomhed paa Andreas Winding, der, andægtig lyttende til Præstens Tale, livagtig lignende en ung Landsbykapellan.

„I Dag kunde man rigtig se paa Winding, at han er af gejstlig Afstamning!“ bemærkede Bang, da vi lidt senere hjemme i hans Lejlighed i Store Strandstræde drøftede „Mordet paa Frits Petersen.“

Det var ingenlunde blide Ord, der faldt fra Herman Bangs Side om den usmagelige Klapjagt, som Skuespillere og Journalister anførte af Poul Reumert, — der ved denne Lejlighed debuterede som Skalpjæger — havde foranstaltet mod Frits Petersen til Trods for, at han havde været dem alle en god Mand, som de mer eller mindre stod i Gæld til, en Klapjagt, som faktisk blev Aarsag til denne meget dygtige Teatermands altfor tidlige Død.

Jeg fortalte Bang, at Frits Petersen sidste Gang jeg talte med ham et Par Uger, før han døde, havde sagt, at naar han havde opgivet Kampen mod sine Forfølgere, var det, fordi han havde faaet Vished for, at Adam Poulsen — der ligesom Hoffmann aspirerede til at blive Direktør for Dagmar-teatret — var en af Kampagnens Bagmænd og med de Forbindelser, som Adam Poulsen

havde i Pressen — den Gang — ansaa han Kampen for haabløs. Forsaavidt Frits Petersens Opfattelse har noget paa sig, er det ganske pudsigt, at da Poul Reumert sidste Gang var paa Krigstien, var det netop Adam Poulsens Skalp, han var ude efter.

„Tro mig,” sagde Bang, idet vi skiltes, „mangen en ønsker i Dag meget usagt, ugjort og navnlig uskrevet!”

Løvrigt var Bang i den Tid meget optaget af Forberedelsen til den store Rejse, som han stod i Begreb med at foretage gennem Amerika til Japan — den Rejse, der skulde blive hans sidste, og som han ikke naaede at gennemføre.

Hans sidste Optræden herhjemme fandt Sted i Angleterres Palmehave den 14. September 1911 under det „Nordeuropæiske Pressebesøg” i „Byen med de skønne Taarne”. Dette meget vellykkede Stævne, hvor op imod Hundrede tyske, hollandske, norske og svenske Journalister fik Lejlighed til at gøre Bekendtskab med København og Nordsjælland, sluttede med en Fest paa Angleterre, hvor jeg havde paataget mig at arrangere en Kabaretforestilling.

Den, til hvem jeg først henvendte mig, var Bang, der meget interesseret og yderst beredvillig lovede at læse op, derimod afslog han paa Grund af svigtende Helbred en Invitation til Middagen.

Præcis som en Artist ankom Bang til den aftalte Tid. Besøget i København og Omegn i det straalende Septembersolskin havde imidlertid bragt de Fremmedes Begejstring saa højt op, at deres Veltalenheds Strøm ikke var til at standse. Man var endnu ikke naaet til Desserten, da en Tjener meddelte mig, at „Hr. Bang” stod udenfor og ønskede straks at tale med mig. Jeg traf Bang i Anretterværelset, hvor travle Tjenere fo'r frem og tilbage med Fade og Bakker. Bang fo'r ogsaa frem og tilbage, men systematisk paa tværs af Tjenerne, hvert Øjeblik lige ved at kolliderer, men stadig undgaaende Sammenstødet med en akrobatisk Behændighed, der vidnede om, at Bang havde underkastet Manegens Kunstnere et indgaaende Studium. Da han fik Øje paa mig, modtog han mig med et „dæmonisk” „Haa, haa!”, der stod fuldt paa Højde med gamle Kammersanger Schrams berømte Mefisto-Latter, og skreg saa uden et Øjeblik at standse sin rastløse Farten frem og tilbage:

„Ogsaa dette byder man en af Nationens Store! selve Mesteren! Lige til det sidste gør man alt for at ødelægge mit i Forvejen nedbrudte Nervesystem!”

Jeg foreslog Bang at komme ind i Spisesalen eller at sætte sig ned i den tomme Palmehave. Men han vilde intet høre og fortsatte under uafbrudt Jamren sit Løb mellem Tjenerne.

Endelig var Talerne færdige, Bordet blev hævet, og Forestillingen kunde begynde, men Bangs Lidelser var ikke til Ende.

Efter Aftale med ham skulde den unge Luthsangerinde Vivi Petersen indlede Forestillingen, før selve „Mesteren“ traadte frem for Publikum. Takket være nogle svenske og tyske Drikkeviser fik den unge Dame en mægtig Succes og maatte give adskillige da Capo-Numre, saaledes at Tidspunktet for hans Optræden atter forhaledes.

„Ogsaa dette byder man mig, skønt man véd, at min Læge har befalet mig at ligge i min Seng præcis Kl. 9 hver Aften. Vil man da virkelig tage Livet af „Hr. Bang“? Og saa er denne Dame tilmed ansat ved Jernbanen — ja, man kan jo ikke vente andet af en Turistforening, end at ogsaa Kunstnerne hører til Trafikken!”

Endelig kom hans Tur.

Med overlegen Ro og verdensmandsagtig Elegance skred Bang ind i Palmehaven og læste paa ulastelig Tysk en af sine Noveller — vistnok „Irene Holm“. Sjældnen har Bang haft et bedre Publikum. Han paahørtes med lydløs Opmærksomhed, og da han var færdig, bragede Bifaldet løs.

Da jeg lidt efter sagde Farvel til Bang ved den ventende Bil, var han ingenlunde vred over de skrækkelige Lidelser, jeg paa en saa udspekuleret nederdrægtig Maade havde paaført ham. Han var tværtimod meget veltilfreds og klar over, at det kunde gavne hans Navn i Udlandet, at han havde faaet Lejlighed til at optræde for de fremmede Presse mænd.

„For slet ikke at tale om de Studier, De ude i Anretterværelset har gjort til et stort Kapitel i Deres næste Roman!” bemærkede jeg, idet jeg sagde Farvel og Lykke paa Rejsen til Japan.

„Skurk!” lo Bang og hoppede gratiøst ind i Bilen.

Det var sidste Gang, jeg saa Herman Bang i levende Live. Nogle Maaneder senere hentede Sophus Claussen og jeg hans Dødsmaske ved Amerikadampere, og Natten over stod han paa min Bogreol, indtil vi næste Dag kunde aflevere ham til Musæet.

Han saa pragtfuld ud i Døden, lignede det, der var hans Ungdoms Ideal, en ung Romer, selve den unge Augustus.

Da jeg i en sen Nattime nikkede op til ham med et „Godnat, Bang!”, saa han hen til mig, som vilde han sige:

„Saaledes ønsker „Hr. Bang” at se ud overfor Efterverdenen!”

Da jeg just paa det Tidspunkt en Dag talte med Ole Gottfried om Herman Bang, bemærkede denne gamle Filosof og Vismand:

„Herman Bang var en Aand, hvem det i enkelte Øjeblikke lykkedes at materialisere sig!”

HOLGER DRACHMANN

I.

I November 1872 kom Holger Drachmann som Medarbejder ved „Morgenbladet” til Falster for at skrive om Stormflodsnatten den 13. November og dens Følger. Hvad den unge Digter og Maler i de Dage saa og hørte, gjorde selvfølgelig et dybt Indtryk paa ham, et Indtryk, som han ikke blot straks fæstede paa Papiret, men som han bevarede, og som senere inspirerede ham til noget af det bedste i hans omfangsrige Produktion. Han har benyttet Stormflodsmotivet i novellistisk Form i „Syndflodssagn” og „Vandenes Datter”, i dramatisk Form i „Esther”, og i „Havfruen” er Sceneriet henlagt til Østersøen og de falsterske Diger. Det var „Havfruen”, — som med August Jerndorffs Illustration først kom frem i Juleroser og senere optoges i „Trolldøj” —, der indledes med følgende Linjer:

Kender Du til Havets Dyb? . .
nej, Du ser kun Overfladen;
Livet kender Du paa Gaden,
paa Kontoret og i Stuen,
der hvor Børnene og Fruen
og tilnød Du selv regerer.
Bedste Ven! bliv smukt derhjemme!
Havet — — ser Du — — — har en Stemme.
som kan lokke, som kan drage. . . .
Stop dit Øre, tæm Din Mund,
ønsk Dig ej paa Havets Bund!

Da Holger Drachmann en straalende Majdag i 1907 gensaa Stormflodslandet og fra Diget ved Marielyst skuede ud over Østersøens rolige, blide Havflade, citerede han ganske spontant disse Verslinjer.

Holger Drachmann 23. September 1904

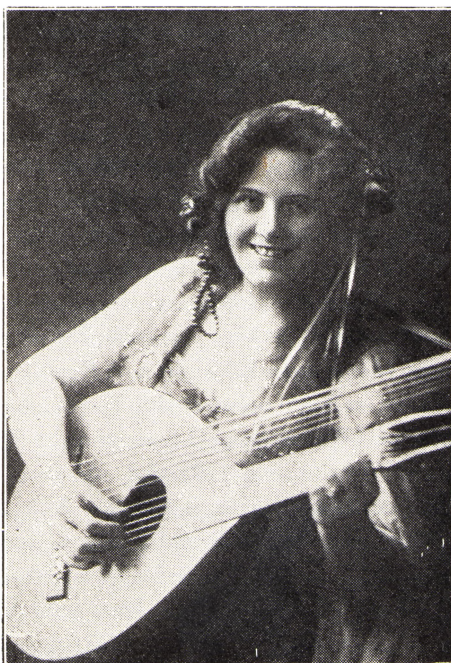
II.

Efter at Fritz Petersen i Sommeren 1904 havde faaet Holger Drachmann til at optræde paa Sommerlyst, benyttede Bokken Lasson Chancen og overtalte Drachmann til at gaa med hende paa en Provinsturné, dog kun til de større Byer. Det var oprindeligt ikke Meningen at tage Nykøbing med, thi overfor denne By havde Drachmann en Smule ond Samvittighed. Han og Schandorph havde en Gang i Firserne været paa en Oplæsningsturné. om hvis

festlige Sold, der gik vilde Frasagn. I Maribo havde Festen efter Forestillingen imidlertid været saa kraftig, at Drachmann havde maattet opgive Ævret, og i Stedet for at optræde næste Aften i Nykøbing var han rejst hjem til København. Han frygtede, at man i Nykøbing ihukommende denne Afbrynder vilde lade ham optræde for tomme Bænke. Naturligvis vilde jeg ikke have, at Nykøbing skulde staa tilbage for de andre „Storstæder“, og da jeg om Vinteren havde været sammen med Bokken Lasson i Journalistforeningen, skrev jeg til hende, og ved at fremstille Chancerne som særlig gode, lykkedes det hende ogsaa at overvinde Drachmanns Betæneligheder.

Han fortrød det ikke, thi han fik en saare velvillig Modtagelse, og der var stuvende fuldt Hus, saa tæt besat, at det ikke var muligt at skaffe Bokken Lassons daværende Mand, den russiske Kommunist Michel Feofanoff, en Siddeplads paa anden Maade end ved at sætte en Stol fra Restaurationen ind ved første Række. — Med sin slørede lidt forkølede

Stemme — der ved sin Spædhed var en besynderlig Modsætning til hans store Skikkelse — var Drachmann ikke egnet til at være Oplæser, men, som han selv bemærkede, var det jo ogsaa nærmest for at „se den store Skjald“, at Publikum havde betalt Billetten. Forøvrigt havde han kun indladt sig paa Turnéen af Hensyn til Bokken Lasson og vel ogsaa ved Udsigten til at tjene nogle Penge — men glad var han over, at den var overstaaet. Efter Forestillingen spiste de til Aften hos mig, og det stilfuldt dækkede Bord med god Vin i smukke Glas — særlig en ekstragod Assmannshäuser

Bokken Lasson

tiltalte ham i høj Grad, og han udfoldede den Aften alle sine mest charmerende Egenskaber. Henrykt blev han, da min Kone udbrød:

„Hr. Drachmann, De er jo slet ikke det skrækkelige Menneske, som Folk siger — De er som en gammel fin Konferensraad!”

Næste Dag skulde vi spise Frokost paa Czarens Hus, og da Drachmann havde faaet at vide, at det var min Kones Fødselsdag, stod han tidlig op om Morgenen, købte Malerrekvisitter, fik lavet Blendramme og malede saa et meget friskt og fornøjeligt Søstykke, som han medbragte ved Frokosten som Fødselsdagsgave.

Han var i et fantastisk Humør den Formiddag, ligesaameget fordi Turnéen var til Ende, som fordi han havde tjent godt.

Naturligvis var jeg med til Festlighederne i Anledning af hans Tresaars-Fødselsdag, og jeg er overbevist om, at ikke en af Festdeltagerne tog Forargelse af hans uskyldige Bemærkning om Københavnerindernes velformede Bagparti, derimod fandt jeg selve Talen temmelig mat. Som tredive Aar forinden kastede den konservative Presse — assisteret af Alberti-Pressen — sig nogle Dage efter over ham og for Resten over hele Festen, og der begyndte en højst uappetilig Løgne- og Forfølgelses-Kampagne mod ham med Talen som Udgangspunkt. Da vi kort efter en sen Aftenstund var sammen i Bristol, og dette Emne kom paa Tale, gjorde jeg den Bemærkning, at Talen ikke havde forarget, men derimod skuffet mig som værende altfor mat og almindelig. Jeg havde gerne set, at han havde sagt noget, der virkelig havde vakt Forargelse. Han kunde jo f. Eks. med Udgangspunkt fra den Tilfældighed, at den offentlige Prostitution netop den Dag var blevet ophævet, have rettet et Angreb paa den ægteskabelige Prostitution, der blandt andet giver sig det besynderlige Udslag, at Voldtægt begaaet af gift Mand mod Hustruen betragtes som tilladeligt.

„Det er meget rigtigt, at min Tale var temmelig intetsigende,” indrømmede Drachmann, „men Aarsagen var den, at Ediths Nær-værelse her i Byen gjorde et saa stærkt Indtryk paa mig, at jeg allerhelst var løbet fra alle Festlighederne. Kun for mine Venners Skyld blev jeg, men det var mig en Lidelse og kostede mig en uhyre Kraftanspændelse at gennemføre Programmet. Derfor blev Talen, som den blev.”

Næste Dag skrev han i „Politiken” en Artikel, der var en Hyldest til Københavnerinden, men samtidig et hvast Angreb paa den københavnske Ægtemand, der „forfladigede” og bedrog hende.

III.

Nogle Maaneder senere — en Gang i Marts — modtog jeg en Dag et Telegram fra Gustav Wied, hvori meddeltes, at Drachmann kom samme Aften og med Anmodning om at bestille Hotelværelse.

Det var en hjemløs og forpint Flygtning, som jeg den Aften hentede paa Banegaarden. Han havde taget sig Angrebene meget nær, saa nær, at Opholdet i hans Fødeby var blevet ham uudholdeligt, han havde ment at finde et Fristed i Gøteborg og tænkt at tage fast Bopæl dør, men heller ikke dør havde han følt sig tilfreds, hvad efter hans Sigende for en Del havde sin Grund i den Bitterhed mod Danmark, som paa det Tidspunkt beherskede det svenske Folk, fordi den langt overvejende Del af den danske Presse ganske meningsløst havde taget Parti for Norge i 1905 og stillet sig mærkelig uforstaaende overfor svensk Følelsesliv og Tankegang. Det var dog ikke alene Angrebene i Pressen i Anledning af Fødselsdagsfesten, der havde bevirket hans deprimerede Sindstilstand. Skønt han altid omtalte Fru Soffy med megen Hensynsfuldhed og Skaansel, fremgik det dog af mange Udtalelser, at hun plagede Sjælen ud af Livet paa ham, og at det ogsaa var for hende, han flygtede. Da hun bombarderede ham med daglige Breve, og han øjensynlig frygtede, at hun skulde følge efter ham, rejste han efter nogle Dages Forløb inkognito til Berlin, bad mig tage imod og opbevare hans Korrespondance, til han kom tilbage, men ikke overfor noget som helst Menneske røbe, hvor han var rejst hen. Det var en omfattende Post, jeg paa hans Vegne modtog i de kommende Dage, fra Fru Soffy baade Breve, Expres-Breve og Telegrammer, indtil der en Dag i „Politiken” stod en Notits om, at hun var rejst til Paris.

Da vi et Par Dage senere sad og spiste til Middag, ringede det paa Entredøren, lidt efter gik Spisestuens Fløjdøre op, og dør stod Drachmann med den store Hat bag i Nakken og Garibaldi-Stokken i Haanden lysende af festligt Humør.

„Der har vi jo Digteren!” udbrød min Kone glad overrasket.

„God Dag, Børn — ja her har I Digteren, og hvad har I saa paa Bordet til ham? Saltvandsfisk — det kan ikke passe bedre — det har jeg savnet i Berlin.”

Den blev desværre kold den Fisk, inden han fik den spist, saa optaget var han af at fortælle, hvad han havde oplevet, og om alle sine Fremtidsplaner. Fru Soffys Breve og Telegrammer, som

Holger Drachmann: „23. September 1904 til Mathilde“

*Holger Drachmanns sidste Maleri, malet paa Grand Hotel Phønix April 1907.
hænger i „Drachmann-Kroen“*

jeg gav ham, interesserede ham ikke — de blev alle uaabnede puttede i Frakkelommerne — af hele Korrespondancen var der kun ét Brev, som han aabnede og læste, tilmed meget omhyggeligt, men det var ikke fra Fru Soffy, men fra den unge Pige, der var hans sidste Kærlighed.

Berlinerrejsen og endnu mere Bevidstheden om, at Fru Soffy var over alle Bjerge i Paris, havde øjensynlig haft en udmærket Indfyldelse paa Digterens Humør og Nervesystem. Han var fuld af Ideer og Arbejdslyst, men samtidig klar over, at han ikke mere var den gamle Kæmpe — han maatte passe paa sit Helbred baade i den ene og den anden Retning. Han havde i Gøteborg fuldført en lille Novelle, der skulde være Indledningen til et større Værk. Oprindeligt kaldte han den „Den lille Maria paa Lagunesøen“, derpaa ændredes Titlen til „Venezias Nat“, men heller ikke den tilfredsstillede ham. I et Brev fra Skagen dateret 29. Maj skriver han senere til mig: „Jeg har forandret Titlen, Novellen hedder: „*Venezianske Modeller*“. Da han trængte til Penge, vilde han gerne have den ud som Føljeton til Provinsblade, og jeg satte ham derfor i Forbindelse med Redaktør J. A. Jensen, der var meget interesseret for Tanken, men den mødte Modstand indenfor visse radikale Elementer, der syntes, at den var for umoralsk! Man har ment, at Grundlaget for denne Novelle skulde være et italiensk Kærlighedseventyr, som Drachmann havde oplevet i Italien i sine unge Dage og opfrisket i Erindringen, da han i 1905 atter gæstede Italien. Lidt om det er der, men Helten i Eventyret er ganske vist ikke Drachmann, men Arkitekt Erik Schiødte, der som ung havde et Kærlighedseventyr med en lille Elbanerinde, og som ogsaa i 1905 paa ny gæstede Italien, hvor han daglig var sammen med Drachmann. Slutningsscenen er en tro Gen-givelse af Erik Schiødtes Skildring af hans Afsked med hans lille Elbanerinde, saaledes som han en Aftenstund i mine helt unge Dage i et aabenhjertigt Øjeblik fortalte mig den. Men for Resten har den lille Maria fra Lagunesøen for Drachmanns Vedkommende ikke meget med Italien at gøre. Hun er ægte dansk. Den temmelig konstruerede Scene, hvor hun i den venezianske Nat sidder nøgen paa Stenbordet i Haven, bliver straks mere naturlig, hvis man anbringer hendes lille nøgne Evaskikkelse en Midsommernat paa Skagens Strand.

Forøvrigt var Drachmann paa det Tidspunkt ikke oplagt til at

skrive — men til Gengæld malede han med saa meget desmere Flid for paa den Maade at faa Afløb for sin uudtømmelige Arbejdslyst. Han omgikkes med Planer om gennem en Masseproduktion at sprede sine Malerier ud over hele Landet:

„Det gælder jo om at bevare Udødelighed saa længe som muligt,” sagde han, „og naar mine Malerier hænger, hvor Godtfolk kommer, saa mindes man „Drachmann-Myten” længe efter, at

Carl Lemvigh-Müller

Digtene er glemte. Kirkerne var selvfølgelig udmærkede til det Brug, men dér passer jeg nu en Gang ikke. Til Gengæld vil jeg mindes i Kroerne Danmark over!”

Jeg foreslog ham Forsamlingsbygningerne ude paa Landet, og skønt han — Københavneren, Sømanden, den farende Svend — egentlig ikke var videre begejstret for de agrariske Forsamlingsbygninger og andre Andelsinstitutioner, gik han dog ind paa Tanken. Han naaede imidlertid, inden han blev syg, kun at faa malet fire Billeder, hvoraf de to sidst malede hænger i Drachmann-Kroen i Allégade.

Da jeg i 1908—1909 opførte de tre første Villaer ved Marie-lyst Østersøbad, var det efter et gammelt Løfte til Drachmann, at jeg døbte dem Kitzwalde, Tannhäuser og Troldtøj, og de to første lod jeg Malerne Olaf Rude og Carl Holm dekorere med Citater fra Romanerne. Da Bertel Bing som Medarbejder ved „Berlingske Tidende” i 1916 deltog i en Fest ved Østersøbadets Ti-Aars Jubilæum, fortalte Tannhäusers Ejer, Daniel Møller, med en Uforknythet, der mindele om selve Lorry Feilberg, den naive Bertel, at Drachmann havde boet en hel Sommer i Villaen og selv malet Citaterne.

Saaledes har Daniel ligesom Lorry hidraget til at bevare og „udvikle” „Drachmann-Myten”.

Som Helhed befandt Drachmann sig udmærket i Nykøbing. Folk saa venlig smilende paa ham, men løb ham ikke paa Dørene; hos mig var han altid velkommen, kunde gaa og komme som han

vilde. En Gang imellem fik han sig en Passiar med Redaktør J. A. Jensen ved „en fin Oporto”. Det var J. A. Jensen, der fik Drachmann til Natten mellem den 30. April og 1. Maj 1907 at skrive Digtet „Valborgsdagen” — hans sidste Digt, der oprindeligt stod i „Lolland-Falsters Venstreblad” og senere i min lille Pjece om „Lorry”. Hyppigt aflagde han ogsaa den gamle Københavner, Læge Carl Lemvigh-Müller, en lille Visit, ellers holdt han sig for sig selv.

„Doktoren er Digter,” fortalte han mig en Dag efter at have tilbragt den foregaaende Aften hos Lemvigh-Müller, „han tog i Aftes frem fra sit Skrivebord en hel lille Digtsamling, som han læste højt for mig. Adskilligt var helt godt. Han kunde bære Digter-Navn med større Ret, end mangen en af dem, der kommer paa Gyldendal.”

Da vi en Aften kom til at tale om „Der var engang”, og jeg sagde, at jeg aldrig havde set Stykket, men paa den anden Side ofte glædet mig over „Midsommervisen”, udbrød han:

„Det er ogsaa det eneste ved den Eventyrkomedie, der duer!”

Oda Nielsens Broder, Forfatteren Otto Larsen, havde den Vinter i København været Arrangør af de saakaldte „Bohémefester” — en Slags Kunstnerkabaret med paafølgende Dans — og havde derved faaet Lyst til at forsøge en Provinstourné med sig selv som Oplæser og den unge Aye Willumsen som Visesangerinde. Da han havde hørt, at Nykøbing om Søndagen skulde være en særlig god Teaterby, valgte han den som Udgangspunkt. Uheldigvis fandt Forestillingen Sted paa en Konfirmations-Søndag. Da han traadte ind paa Scenen for at begynde med en lille Indledningskonference, saa han udover et hundekoldt og trøstesløst tomt Teater — i første Parket var kun Autoriteternes og Bladenes Fripladser besat. Otto Larsen — den vidtberejste og haardtprøvede „Weltenbumler” — tænkte paa Regningerne og ønskede sig vel hjemme igen i København. Og han var lige ved at stikke ud af Scenen, da midt i Konferencen Døren gik op, og han saa, skridende langsomt og værdigt ned gennem Teatrets gabende tomme Rækker, ingen ringere end Holger Drachmann, der med rød Fez paa det hvide Hoved og over Armen et rødt Sjal virkede fuldkommen eventyrligt i den triste Teaterørken. Drachmann gik ned til en af de allerførste Rækker og anbragte sig midt for Scenen med det

røde Sjal over de noget skrøbelige Ben for at værne dem mod Foraarskulden.

Ayoe Willumsen glemte aldrig den Forestilling, men hun glemte heller ikke den hyggelige Souper bagefter paa Hotel Phønix sammen med Drachmann. Det kan nok være, at det var et fantastisk straalende Fremtidsperspektiv, han og jeg i skøn Forening opruldede for den unge Kunstnerinde, hvis hun vilde lægge sin Skæbne i vore Hænder. Det var intet mindre end Verdensberømmelse, vi spaaede hende som Kabaretsangerinde. Hun havde baade Stemme og Ydre, Humør og Charme, og manglede blot den fornødne Instruction, den sidste Affiling. Den lovede Drachmann at besørge, og med det for Øje blev Fru Ayoe inviteret til at tilbringe en Maanedstid paa Marielyst Østersøbad. Efter vel overstaaet Instruction skulde vi saa rejse med hende til Berlin og skaffe hende Engagement paa en af de dér et Par Aar i Forvejen opdukkede Kunstnerkabaretter, og Drachmann lovede ydermere at introducere hende hos en tysk Fyrstinde, som han kendte, og hvis Salon i Berlin var Samlingssted for alt, hvad der duede i Tyskland paa Literaturens og Kunstens Omraade.

Drachmann kunde derimod ikke lide Otto og vilde paa ingen Maade være sammen med ham. Jeg glemmer ikke det Blik, hvormed han saa gennem Otto, som var der et tomt Rum, da denne kom hen til os efter Forestillingen. Det var mer end vanskeligt for den arme Otto at tage en blot nogenlunde manérlig Sortie. Det var Anna Larsen, der havde talt ondt om sin tidligere Mand. For saa vidt angaar Forholdet til hende gjorde Drachmann dog vistnok Otto Uret. Da jeg, nogle Uger før Otto døde, traf ham paa Angleterre, var det i hvert Fald rørende at høre ham — der paa det Tidspunkt som Biografteaterejer var kommet til Penge — tale om sine Bestræbelser for at faa hende bort fra Tungetalernes Indflydelse. Han vilde rejse med hende til Syden i det Haab, at hun dér skulde komme bort fra sine religiøse Forvildelser. Hun havde ogsaa indvilliget deri, Rejsen var planlagt, da hun i sidste Øjeblik skiftede Sind — og saa kom Otto til at tage et altfor kraftigt Sovemiddel, hvorefter han ikke mere vaagnede op.

Drachmann befandt sig, som sagt, helt vel det Foraar i Nykøbing, men Uroen sad alligevel den gamle farende Svend i Blodet, og en skønne Majdag satte han atter Kursen mod Berlin. Det var den tyske Fyrstinde, der holdt „Salon” i Berlin, som havde

skrevet til ham, at nu, da unge Kunstnere fra hele Mellemeuropa i Anledning af Foraarsudstillingerne stævnedes til Berlin, maatte han endelig ogsaa indfinde sig.

Otte Dage efter, da en pludselig og kortvarig Varmebølge fordrev det kolde Foraar, havde vi ham tilbage i straalende Humør. Han var blevet vældig feteret, i otte Dage var han Dag og Nat vandret fra Fest til Fest, hyldet af de Unge, beundret og tilbedt af Kvinderne. Nu skulde Berlin — det ny Europas Hovedstad — erobres. Han skulde blot en lille Svip op til Skagen for at hente forskellige Sager og ordne et og andet, saa vilde han hurtigst muligt vende tilbage til Falster, der skulde være den „Udfaldsport“, hvorfra han vilde drage ud og erobre Europa. „Danmarks Udfaldsport mod Syd“ kaldte han Falster.

Inden han rejste tog et lille Selskab — bestaaende af Nationalbankdirektør Harry Holm og Frue, Læge Lemwig-Müller, min Søster Thyra Graae og min Kone og jeg — en straalende smuk Kristi Himmelfartsdag ud til Marielyst Østersøbad, som han endnu ikke havde set, men som straks vandt hans Behag. Han udsøgte sig et Værelse i Værtens private Lejlighed, maalte Længden paa Sengen og erklærede, at her vilde han blive Sommeren igennem. Senere, da vi spiste til Middag i den lille idylliske Gaardrestaurant i Czarens Hus, udfoldede han alle sine mest straalende, festlige Egenskaber — i Sandhed en kongelig Gæst! Vi sluttede om Aftenen i Kohave-Pavillon, hvor Ludvig Nathansen og Gerda Krum, som vi begge kendte, optraadte, men de to passede ikke rigtig ind i det glade Selskab. Medens Nathansen forceret livlig ustandselig snakkede løs, sad hun ligbleg, tavs og fraværende som en Søvnæggerske.

Da vi i den næsten tropisk lune Nat vandrede hjem ad Engboulevard, standsede Drachmann pludselig og udbrød:

„Det er vidunderlig smukt — men det er jo ikke Danmark — det er Syden. Hvor disse Øer maa være ladede med Erotik!“

Et Par Aar før havde Henrik Cavling paa det samme Sted henkastet en lignende Bemærkning, kun at han sagde Østeu — Siam i Stedet for Syden.

*

*

*

Det var sidste Gang, jeg var sammen med Holger Drachmann. Fra Skagen sendte han mig Manuskriptet til „Venezias Nat“ og et Par Breve, de første meget fornøjelige, men saa et. der med-

delte, at han havde faaet Aarebetændelse og maatte holde Sengen i mindst 5—6 Uger.

„Gør mig den Tjeneste, kære Frederik Graae,“ skrev han, „ikke at omtale, at jeg er sengeliggende, thi ellers vil Bladene bringe deres dumme Kommentarer — og Fru Soffy vil blive alarmeret i Paris, hvor hun nu dyrker Musiken ivrig og i det hele befinder sig vel“.

Et Par Dage senere modtog jeg et nyt Brev, dateret 3. Juni — det sidste — saalydende:

„Kære Frederik Graae! Blot disse Linjer. Jeg tager imorgen til en Ven af mig, en af Lægerne i Aalborg, for at blive ordentlig plejet og behandlet, da dette jo kan trække lidt længe ud.

Han vil ogsaa besørge min Korrespondance, da jeg daarligt kan læse og skrive.

Min Adresse vil altsaa i den kommende Tid være Holger Drachmann, Aalborg.

Bevar fremdeles Tavsheden om min Sygdom — den kan være kedsommelig og plagsom nok endda — den maa ikke komme i Aviserne.

De bedste Hilsner, Deres hengivne H. Dr.“

Det havde øjensynlig kostet ham meget Besvær at fuldende dette lille Brev.

Desværre var Aalborg ikke Stedet, hvor han kunde skjule sig og sin Sygdom, thi han var næppe kommet dertil, før Byen blev Midtpunkt for en Sensation, der satte Sindene i Bevægelse fra Skagen til Gedser — hin Junimorgen, da Ludvig Nathausen skød sig selv efter først at have skudt paa Gerda Krum, de to, som vi havde været sammen med en halv Snes Dage forinden. Det skulde ikke virke beroligende paa den syge Digers Nerver.

IV.

Der var noget virkelig festligt og ægte Drachmann'sk over den Maade, hvorpaa den gamle „Søkonge“'s Aske om Bord paa „Dronning Maud“ i Februar 1908 førtes til Skagen, ledsaget af en Hird paa omtrent Hundrede Kvinder og Mænd.

Højst pudsigt havde Selskabet ganske uvilkaarligt i Spisesalonen grupperet sig efter den store Afdødes Koner.

Ved Hovedbordet midtskibs præsiderede Datteren af første Ægteskab, Eva Federspiel, sammen med Manden, Dr. jur. Holger Federspiel, og omgivet af Familierne Ricard og Benzon.

Ogsaa midtskibs, men længere forude, repræsenterede Poul Drachmann og hans Helsøster, Hustru Nr. To, Emmy Drachmann.

Til Venstre sad de to Søstre Lasson, Bokken og Fru Soffy — Hustru Nr. Tre — omgivet af deres Stab under Anførsel af Sten Drewsen.

Til Højre for Midterbordet endelig som Ediths Repræsentant, Charles Kjerulf midt imellem Fru Suschen Kjerulf og Drachmanns ældste Søster, Erna Juel Hansen, samt Anders W. Holm. Kjerulf havde nogle Dage i Forvejen skrevet en Kronik i „Politiken” om Drachmann og Edith i Hamburg, der i saa høj Grad havde vakt Fru Soffys Forbitrelse, at hun havde erklæret, at hun vilde springe i Havet, hvis Kjerulf vovede sig ombord paa „Dronning Maud”

Hun sprang ikke. Men hun sendte adskillige Blikke fra Bagbord til Styrbord, der meget utvetydig sagde, at hun havde den allerstørste Lyst til at smide Kjerulf ud, til Føde for Havets store og smaa Fisk. Hun betvang dog disse Lyster.

Selskabet var saare broget og meget uensartet i Paaklædningen. Svigersønnen Federspiel med en drapfarvet Sixpence trykket ind over sit sorte Jockey-Hoved, Ernst Boysen i høj Hat og let mørk Overfrakke, som om han skulde til en Begravelse paa Assistens Kirkegaard, Willumsen i kornblaat Jakkesæt og med et herligt højrodt Automobiltørklæde om Halsen og Johs. V. Jensen i gennemført sort Begravelses-Antræk fra Top til Taa med en omhyggelig sammenrullet sort Paraply i den sortbehandskede Haand.

Vejret var Drachmann'sk. Sol og skyet Himmel vekslede ustandseligt, Kulingen, der hele Tiden var frisk, udviklede sig ud paa Natten til en lille rask Snestorm, saa at „Dronningen” et Par

Edith

Timer lagde sig ind under Læsø — af Hensyn til Ligfølgets mulige Søsyge.

Da vi i en tidlig Formiddagstime lagde til ved Frederikshavn, vaklede Carl Hjerno — som „Middagsposten” havde sendt over Land for at skrive om Højsættelsen — op ad Landgangsbroen og gjorde et mere velment end egentlig vellykket Forsøg paa som Velkomst at fremsige Drachmanns lille Digt om det „skælvende Hjerteblad”. Det oversteg hans Kræfter, og han gik i Stykker paa Halvvejen.

Det var egentlig Meningen, at vi fra Skagens Station straks skulde drage med Asken ud til Grenen, men med et mangeaarigt og grundigt Kendskab til Drachmanns Venner havde Jens Degn Brøndum viseligt indrettet det saaledes, at vi forinden fik en lille Hjertestyrkning inde i hans berømte Spisestue — det var Porter og Champagne.

Virkeligt storstilet var den Maade, hvorpaa Ligfølget stævnedes mod det fælles Maal, den hvide Klint helt ude ved Grenen.

Det var ikke alene os søværts fra kommende, ikke alene hele Skagen, der var paa Benene, men fra Frederikshavn, Aalborg og mange andre jyske Byer var Drachmann-Vennerne draget mod Nord for at vise ham den sidste Hyldest. Størsteparten fulgte vel nok til Fods eller til Vogns bagefter Urne-Vognen, der skumplede henad den egentlige Vej, men mange skød Genvej i større og mindre Flokke, alle stilende mod det fælles Maal.

Smukt og stemningsfuldt var det Øjeblik, da Urnen blev baaret op gennem Klitvejen — navnlig husker jeg forrest blandt Bæerne Henrik Pontoppidan, hvis blege Ansigt med det sorte Skæg og Haar under den sorte Skindhue tog sig pragtfuld ud og ledte Tanken hen paa en gammel Høvding, der fra fjerne Lande var draget højt mod Nord for at vise den døde Høvding den sidste Ære — smukt og stemningsfuldt virkede Talerne — Michael Anckers om „den gamle Havørn”, Vilhelm Andersens om det „sortladne Hav”, men mest Indtryk gjorde dog maaske Borgmester Schwartz, da han talte om Sangene, som Drachmann sang til Havet, der svarede ham igen, og derefter gjorde en Pavse, hvor man fik Havets Svar —, Bølgerne, der larmende slog sammen ude paa Grenen, medens Maagernes Skrig skar gennem Havets Brusen. Med stilfærdig Beskedenhed bragte Thomas Krag en Krans og en Hilsen fra Norge, og lidt uden for Programmet tolkede den unge

Ligtoget ved Grenen

ubekendte Harry Søiberg paa Vers Ungdommens Følelser overfor den døde Digter.

Da jeg lidt senere sammen med Vilhelm Andersen vandrede gennem Skagens Gade, blev vi standsede af en gammel vejrbitd Fisker, der spurgte os om, hvor vi kom fra, og takkede os, fordi vi havde rejst saa langt for at følge Drachmann. Da Vilhelm Andersen som Svar udtalte sin Glæde over, at Skaghoerne saa mandstærke havde givet Møde og føjede til, at han havde tænkt sig Muligheden af, at Uoverensstemmelsen paa det religiøse Omraade mellem Drachmann og det moderne Skagen vilde have afholdt mange fra at følge, svarede den gamle Fisker:

„Næh, det ku' der ikke være Tale om, for med Drachmann og Skagen er det saa'dn paa sin egen Maade. Det er jo ham, vi ka' takke for det altsammen, for Jernbane og Havn, for al Velstanden og for Berømmelsen. Der er aldrig no'n, der tidligere har gjort no't for Skagen, og ha'de vi ikke ha't Drachmann, saa ha'de vi ha't det nu som i gamle Dage!”

Det var ikke til at tage Fejl af — Vorherre kunde være god nok til daglig, men højt over ham som Skagens specielle Skytsaand ragede alligevel selve „Alfader”, gamle Holger Drachmann.

MARIELYST ØSTERSØBAD

I.

En Lørdag i Juli 1895 mødte jeg paa Strøget Johannes Hansen. der, hjemkommen efter nogle Maaneders Ophold i Paris, var bleven Medarbejder ved „Avisen”, og som nu med sit unge, friske

Johannes Hansen

Talent forsøgte at skaffe den noget tungt sejlende Højreskude lidt mere Vind i Sejlene.

Han standsede mig og bebrejdede mig, at jeg ikke havde gjort ham opmærksom paa, at der var Udstilling i Nykøbing paa Falster, hvorfra han var Student. Den vilde han gerne have skrevet om, men nu var baade „Politiken” og „Berlingske” kommen ham i Forkøbet. Være bag- efter stred mod hans journalistiske Principper.

„Det kommer Du heller ikke, hvis Du i Aften tager til Nykøbing. I Morgen er der Kaproning, saa kan Du skrive om den og samtidig tage

Udstillingen med!” svarede jeg ham. — Det tiltalte ham, hvis jeg vilde gøre ham Følgeskab.

Jeg gik saa op paa „Nationaltidende” og foreslog min Onkel. Carl Carstensen, at jeg skulde repræsentere Ferslewpresen ved Kaproningen og skrive om Udstillingen.

Et Par Timer senere dampede vi Syd paa med Gedser-Toget.

Da vi tidlig næste Morgen indfandt os paa Udstillingspladsen. blev vi modtaget af Udstillingens Fader, Købmand Julius Bernth, der af min Svoger, Overretssagfører Theodor Andresen var underrettet om vor Ankomst, og jeg tør nok sige, at en hedre Fører kunde en Udstilling ikke faa.

Han begyndte med at smigre vor ungdommelige Forfængelighed, idet han, efter med et Kenderblik at have undersøgt vor Paa-klædning, med et Nik til Johannes Hansen henkastede:

„Man kan se, at De kommer fra Paris!”

Vi var forøvrigt særdeles velklædte, langskødede sortmelerede Diplomatfrakker, hvide Veste, lysegraa, smaattærnedede Benklæder og saa naturligvis skinnende sorte, høje Hatte og ikke mindre skinnende Lakstøvler, kort sagt „Certosa-Herrer” fra Top til Taa.

Efter denne lille opmuntrende Indledning førte han os rundt mellem Udstillingens Seværdigheder, som han foreviste og forklarede os med sydlandsk Veltalenhed. Man vil forstaa, at vi i det straalende Sommervejrl fik det allerbedste Indtryk af Udstillingen, af hvis Seværdigheder jeg iøvrigt nu kun mindes Maskiner fra Bruunshaab, Møbler fra Plaschke — virkelig Kunstsnedkerarbejde — og navnlig herlige Pølser fra Svineslagteriet, som vi nød til et velskænket Glas „Rostocker Bier”.

Jeg stod paa det Tidspunkt noget vaklende overfor Spørgsmaalet, om jeg skulde modtage et Tilbud om til Efteraaret at træde ind i Andresens Forretning eller blive i København, hvor jeg befandt mig som en Fisk i Vandet.

Bernth, der vidste dette, sagde med selvbevidst Mine, idet vi forlod Udstillingen: „Nu haaber jeg, at d’Herrer har faaet Indtryk af, at Nykøbing ikke mere er nogen almindelig Provinsby, men en By, der ligger paa en Verdensrute!” og idet han faderlig slog mig paa Skulderen, føjede han til: „Kom De bare her til Byen — De vil slet ikke savne København!”

Da vi derefter paa Vej til Starterbaaden ilede gennem den flagsmykkede Bys Menneskemylder, maatte vi give Julius Bernth

Julius Møller og Falckenthal

Ret i. at Nykøbing var en hel anden By, end den vi kendte fra vore Skoledrengedage. Vi syntes, at der var kommet noget europæisk over Byen, og dette Indtryk forøgedes under Kaproningen, hvori ikke alene deltog danske Roklubber, men ogsaa en Rostocker-Roklub, hvis Deltagelse havde trukket talrige Mecklenburgere op til Udstillingen. Selve Sceneriet under en Kaproning paa Guldborgsund virker altid festligt.

Da vi kom hjem til København, skrev vi meget begejstrede Referater af, hvad vi havde set og oplevet. For mit eget Vedkommende føjede jeg til, at det eneste, der manglede Falster, var et Badested paa Østfalster, hvis pragtfulde Sandstrand og smukke Skove var som skabt for Badeliv. Jeg fik ogsaa Johannes Hansen til at skrive om Betingelsen for et Badested paa Falster, men han mente, at det burde ligge ved Guldborgsund.

Det Referat maatte jeg høre meget for i København. Et Badested paa Falster!!! Hvilken taabelig Tanke! Man kunde den Gang kun tænke sig at tage til Nordsjælland eller Skagen eller Fanø, maaske til Svendborg, men Falster, nej, det var rentud umuligt. Jeg blev altsaa drillet med dette Udslag af „Lokalpatriotisme“, og da mine Venner nogle Maaneder senere holdt Afskedsgilde for mig, fandtes der i en af afdøde Overretssagfører Falckenthal og nuværende Højesteretsdommer Julius Møller affattet Kantate følgende Vers:

Hvis fra København den glade
By, der kommer ned
til din projekterte Bade-
by, en Dejlighed,
hendes kvikke Blikke skikke
maa Du ej retur,
Du med Rama-Sama ikke
maa gaa paa en Maaneskinstur.
Pas paa, Du maa
ved Genstanden, den lille,
ej pille, som Du vilde;
ja det er ilde, Graae!

II.

En Maanedes Tid efter, at jeg havde sagt Farvel til København og slaaet mig ned paa Falster, kørte jeg en trist og raakold Novemberdag til Bøtø for at lade foretage Udlæg i „Nørrevang“. Det var ikke nogen behagelig Forretning. Ejeren, Christoffer Mor-

tensen, havde jeg kendt i mine Drengaar i Idestrup, hvor han ligesom jeg gik i Skole hos Alfred Betz; jeg erindrede senere at have hørt, at han ved Giftermaal var blevet Ejer af „Nørrevang“, den hollandske Familie Corneliussens gamle Gaard, der fra Tiden før Stormfloden havde Ord for at være en god Gaard. Nu var han uhjælpelig færdig og havde selv anmodet Kreditforeningen om at tage Affære. Der var forskellige Aarsager til Katastrofen, men Hovedaarsagen var dog sikkert den, at „Nørrevang“ saavel som de fleste andre Bøtøgaarde var blevet vurderet altfor højt og derfor havde faaet Laan i første Prioritet helt op til Tagskægget. Det var gamle Murermester Rosendahl og gamle Snedkermester Gjerding, der havde vurderet ud fra det Princip, at en Tønde Land var en Tønde Land og en Ko en Ko, og det slaar som bekendt ikke til.

Allerede et Aars Tid i Forvejen havde „den yderste Gaard“ eller „Søndervang“, som den nu hedder, været paa Auktionsbordet. Forspillet havde været ret ejendommeligt. Den var af Ejeren. Hans Jørgensen „Herremand“, blevet mageskiftet med en Villa paa Frederiksberg, der ligesom „Søndervang“ af sin Ejer, en københavnsk Murermester, var prioriteret til op over Tagskægget. Københavneren blev hurtig ked af Bøtø, først rejste hans Kone medtagende alt Indboet, noget senere forduftede han selv, og da der ikke var mere Mad i Huset, forlod ogsaa Folkene den havareerede Skude efter at have fodret Dyrene. „Herremanden“'s Gaard var altsaa blevet herreløs, og saa maatte Kreditforeningen tage Affære. Gamle Rosendahl bandede paa, at hans Vurderingen var gode nok, og at Kreditforeningen ikke skulde tabe en Øre paa Bøtø. Det lykkedes ham virkelig ogsaa at faa de to unge Tømrermestre, Carl Schultz og Lauritz Larsen, til at hyde over Kreditforeningens Prioritet. De slap endda helskindet fra Eksperimentet, men da Turen kom til „Nørrevang“, saa var de ikke mere opsatte paa at tage Affære.

Den, der nu med Bil kører ad gode Bilveje, ud til en smuk, stor Skov, til et Landliggerkvarter med flere Hundrede Villaer, kan vanskelig tænke sig, hvordan der saa ud hin skumle Novemberdag, da jeg holdt mit Indtog paa „Nørrevang“.

„Bøtø Skov“ bestod af to ensomme Rødtjørn, som havde overlevet Stormfloden, Norden for Bøtø By laa der foruden Marielyst og Nørrevang kun et Par Huse, deriblandt „Storkereden“ og

„Brobyhus”, som de nu hedder. Disse vidtstrakte flade Marker, hvori de faa Bygninger virkede som Oaser i en Ørken, gjorde et uendelig trøsteløst Indtryk, og den sandede Vej var saa elendig, at man kun kom frem i Skridtgang. Naar man kom fra det øvrige Falster, virkede det som et fremmed Land, en hel anden Natur.

Intet Under, at Folk „oppe i Landet” var bange for Bøtø, saa meget mere som Erindringen om Stormflodens Hærgen endnu var frisk i Befolkningens Hukommelse. Resultatet blev da ogsaa, at Kreditforeningen maatte overtage „Nørrevang” og et Par Aar senere Nabogaarden „Marielyst”.

Dette gik selvfølgelig ud over de andre Bøtøgaarde — Kreditten var ødelagt. Der var ingen, der havde Fidus til eller vilde stikke Penge i Bøtø. Efter „Nørrevang” og „Marielyst” kom Turen til Ole Kochs Gaard, „Kochsminde”, men det klarede gamle Ole paa en Maade, som man ellers kun læser om i Romaner, men ikke plejer at opleve i Virkeligheden.

I adskillige Aar havde han redet Stormene af, takket være sin nære Slægtning, den falstersk-amerikanske Mangemillionær Rasmus Hansen, men efterhaanden som Bøtøgaardene kom mere og mere i Vanry, og Ole Koch og hans Kone begyndte at blive til Aars, syntes det Rasmus Hansen at være meningsløst at fylde Penge i det bundløse Danaidernes Kar, som en Bøtøgaard mentes at være. Ejendommen blev derfor stillet til Tvangsauktion, og Landmandsbanken blev som Panthaver højstbydende. Men Ole Koch havde ikke ligget paa den lade Side. Hos Venner og Bekendte var det lykkedes ham at skrabe saa mange Peuge sammen, at han kunde stille Sikkerhed for en anden Auktion, og den forlangte han derefter. Folk trak paa Skuldrene og betragtede det som Galgenfrist.

Næste Dag traf jeg tilfældig Ole Koch paa „Det skarpe Hjørne” i Nykøbing i en meget alvorlig Samtale med Gæstgiver J. P. Petersen, der bred og mægtig tronede i den Hestehaars Sofa, som han helt udfyldte, medens han dampede paa sin Pibe. Petersen var en Ungdomsven af Rasmus Hansen, og Ole vilde nu have Petersen til at skrive til Rasmus Hansen og formaa denne til at indfri de forfaldne Prioriteter i „Kochsminde”.

„Det nytter ikke,” sagde Petersen, „Rasmus Hansen og jeg har baade talt og skrevet om den Sag, men vi er enige om, at der ingen Mening er i at smide Penge i det værdiløse „Flyvesand”.

For de Penge, som Rasmus Hansen skal ud med, for at Du kan blive ved Gaarden, kan han købe Dig en Livrente og et Hus her i Byen, saa Du og din Kone kan tilbringe en sorgfri Alderdom."

„Jamen, hvis jeg skal fra Bøtø, saa dør jeg, og saa er Pengene til en Livrente jo netop smidt ud af Vinduet. Hvis jeg bliver paa Bøtø, kan jeg magelig leve tredive Aar endnu, og Bøtøejendommene, de skal nok komme op i Pris igen."

„Jeg vil jo nødig være Skyld i din Død," svarede Gæstgiveren med et lunt Smil, „saa jeg bliver vel nødt til igen at skrive til Rasmus Hansen og se, hvad jeg kan udrette."

Med den Trøst tog Ole Koch hjem til Bøtø, medens Petersen greb Pennen, som han haandterede med megen Færdighed, skønt hans oldnordiske Kæmpenæve egentlig syntes mere skabt til at fatte om en langskaftet Stridsøkse end om et Penneskaft.

Dagen før anden Auktion kom det frelsende Telegram fra Rasmus Hansen, der gav Petersen Fuldmagt til at standse Auktionen og indfri Prioriteterne — *dem allesammen!* Det virkede jo ret imponerende, eftersom man her til Lands ikke plejer at indfri første Prioriteterne i Ejendommene. Gæstgiveren kunde med Rette sige som Skipper Worse i Kjellands berømte Roman:

„Vi kommer sent — Hr. Kunsel! — men vi kommer godt!"

Men han, der var fra Egense — altsaa fra en af de frugtbareste Egne i Kongeriget Danmark med Bilande — kunde ikke forstaa, hvorfor Ole Koch var saa forelsket i „Flyvesandet" paa Bøtø — han trak paa Skuldrene og sagde: „Mands Vilje — Mands Himmerige!"

Da jeg sidste Gang, omtrent 30 Aar efter, traf Ole Koch, var Bøtø ikke mere en værdiløs Sandørken, Marielyst Østersøbad var forlængst en Kendsgerning, „Bøtø Skov" nøjedes ikke med at være de to gamle Rødtjørn, smaa røde Villatage kikkede op over den dristig opadstræbende unge Plantage, og man var begyndt at sælge „Flyvesandet" pr. Kvadratalen.

„Det var jo kloge Folk, baade Rasmus Hansen og Gæstgiver Petersen," sagde Ole Koch, „men jeg var dog vist alligevel den klogeste, da jeg holdt fast paa, at jeg ikke vilde fra Bøtø — her kan man leve og blive gammel — Lægerne har aldrig ulejliget sig herud, og nu er vi da ogsaa blevet fri for Sagførernes Besøg — ja, undskyld, naar d'Herrer kommer her som Gæster, er de

naturligvis velkomne, men i gamle Dage — ja, De forstaar mig jo nok?”

Javist forstod jeg ham, og naar jeg mindes ham, rinder mig uvilkaarlig i Tankerne følgende Linjer af den af Skæbnen stærkt omtumlede Digter og Filosof Kaj Holberg:

„Forstaar vi de Sjæle? Prøv at forstaa
een eneste Ting alene:
*At Samhørighed mellem Mand og Jord
er evig og uovervindelig stor,
om saa den er skjult under Stene*”.

Som Kreditforeningens Sagfører kom jeg selvfølgelig meget ofte til Bøtø i disse Øens Trængselstider, og da jeg netop i de samme Aar var en hyppig Gæst baade i Skagen og ved de mecklenburgske Badesteder, blev jeg klar over, at Bøtø havde glimrende Betingelser som Badestrand. Men naar jeg talte herom, lo man mig ud. Jeg blev nærmest betragtet som havende en Skrue løs. Den eneste, der gav mig Medhold, var gamle Fru Jensen — eller rettere „Jørgensen, kaldet Jensen” — paa „Marielyst”. Hun fortalte mig, at hun en Paaske, mens Manden var bortrejst, var begyndt at plante omkring Gaarden. Hun syntes, at Gaarden maatte kunne egne sig til et Sommerpensionat, og thi et saadant maatte der jo ogsaa være en lille Lund. Da Badehotellet var en Kendsgerning, var hun desværre forlængst død og borte. Saa den Oplevelse naaede hun ikke.

„Marielyst” maatte, som sagt, Kreditforeningen overtage ligesom „Nørrevang”, og det var i mange Aar et Par Smertensbørn. Som den første Bestyrer paa „Nørrevang” havde man anbragt en ung Københavner, der var Landbrugskandidat, og som hver Uge fik sine Ordre fra gamle Lichtenberg, Foreningens landbrugskyndige Direktør, og det gik naturligvis ikke. En Bøtøgaard kunde ikke drives fra København, „Kandidaten paa Nørrevang” var selv for uerfaren, og han vakte adskillig Forundring, naar han sled sine gamle lakerede Balsko op paa „Nørrevang”s Pløjemarker.

Et Par Aar forinden havde Kreditforeningen maattet overtage Lidsø, hvor man havde ansat den unge Moesgaard Kjeldsen som „Prioritetsbestyrer”, et Hverv, som han udførte til Lichtenbergs Tilfredshed i saa høj Grad, at den gamle Herre haabede i „Kandidaten” at have fundet en anden Moesgaard Kjeldsen. Hvilket Perspektiv aabner ikke dette forfængelige Haab!

Man aner ligefrem „Bøtø Havn” som Konkurrent til Hamburgs Havn, og derefter Marielyst som Internat for Aandssvage!!!

Kandidaten var imidlertid i ingen Henseende nogen Moesgaard Kjeldsen, og han søgte efter kort Tids Forløb bort til andre Græsgange — til den københavnske Asfalt, hvor han hørte hjemme, og hvor han den Dag i Dag befinder sig i bedste Velgaaende og med

Bøtø Strand 1904

godt Humør mindes sit festlige Samvær med „gamle Jensen”, Hans Jørgen Herremand, og Laksefiskeren Olaf Thygesen.

Efter ham kom der en dreven Jyde, der virkelig et Aar præsterede et fint Regnskab paa „Nørrevang”, men det var rigtignok det første Aar, hvor han samtidig drev „Marielyst”, og her var Underskudet saa meget desto større. Dette første Aar kunde han selvfølgelig ikke have noget Ansvar for „Marielyst”, og næste Aar trak han sig klogelig tilbage.

Jeg udviklede den Gang mine Badehotel-Planer for gamle Lichtenberg, men han rystede paa Hovedet som alle andre. Imidlertid var J. A. Jensen blevet Redaktør af „Nykøbing Dagblad”, og ham fik jeg til at skrive en Artikel om Bøtø til Turistforeningens Aarvog. Det var første Gang, at Falster blev betragtet som

J. A. Jensen og Oda Nielsen paa Marielyst

naturskønt. Artiklen var udmærket, men den endte rigtignok med at sige, at man maatte haabe, at denne jomfruelig skønne Strand ikke maatte blive ødelagt af Badegæster.

Han og jeg var en smuk Foraarssøndag cyklet til Gedser, hvor vi spiste Frokost paa Hotellet, hvor Slagter Ludvig Sønderup fortalte os, at nu var de tyske Turister begyndt at opdage Gedser.

„Forleden Nat havde vi Besøg af Kaufmann Räuber mit Frau von Rostock!” sagde han, idet han dog tilføjede: „Det forekommer mig for Resten, at Hr. Räuber paafaldende lignede Politifuldmægtig Sinding i Nykøbing!”

Fra Gedser cyklede vi langs Østkysten op til det Sted, hvor nu Marielyst Østersøbad ligger. Vi tog det med Ro, idet vi badede, tog Solbade og atter badede, og paa den Maade gik hele Dagen, uden at vi saa andre levende Væsener end nogle Strandfugle.

Unægtelig en Forskel paa den Gang og nu. Skønt J. A. Jensen helst vilde have bevaret Idyllen, hørte han dog til dem, der, da Badehotellet blev en Kendsgerning, selv drog derud og egenhændig byggede sig et Sommerhus, hvor han nød Livet ved Stranden. Han, der var født midt inde i Jylland, og som var fjorten Aar, før han havde set Hav og Skibe, blev paa sine gamle Dage Øbo.

Han, der i de ti Aar, han var Medarbejder ved „Politiken” og „København”, altid havde følt sig som en Fremmed i Byen København, blev „Hjemmefødning” paa Sydhavssøerne, hvor han journalistisk og politisk udførte et Arbejde, der i meget væsentlig Grad bidrog til, at de nuværende Regeringspartier erobrede alle Øens fem Kredse.

Hans Artikel om Bøtø var, som alt hvad denne dygtige og alsidige Journalist skrev, fortræffelig, men nogen større Opsigt gjorde den ikke, og Udsigterne for Badehotellet var stadig ringe.

Imidlertid skete der i disse Bøtøs Trængselsaar noget, der i høj Grad skulde blive til Gavn for Bøtø, og ikke mindst som Badested. Efter Stormfloden havde Eduard Tesdorpf som Ejer af „Bøtøgaard” — det vil sige den sydlige Halvdel af Bøtø — foreslaaet Bønderne at give sig ind under Hedeselskabet og beplante de af Havet ødelagte og værdiløse Sandbanker langs Digerne; men man fulgte ikke denne geniale og fremsynte Mands Raad. Han begyndte saa selv at plante paa sine Jorder, og det blev gjort med saa megen Dygtighed og med Sans for Naturskønhed, at der om-

kring Aarhundredskiftet stod en ualmindelig smuk og værdifuld Ungskov, der i vore Dage er en Seværdighed. En af Bøtømændene, Gaardejer Theodor Hansen paa „Ødegaard“, fik ved Aarhundredskiftet sine Naboer overbevist om, at man burde have fulgt Tesdorpf's Raad, og man gav sig nu ind under Hedeselskabet og begyndte at beplante Sandbankerne. Som Medlem af Sogneraadet fik

Eduard Tesdorpf 1872

Theodor Hansen ogsaa sat igennem, at Vejene blev nogenlunde forbedrede. Det kunde nok tiltrænges, navnlig fra Marielyst og udefter, hvor der i Virkeligheden ikke var Tale om egentlig Vej. Man kørte efter Forgodtbefindende paa hele det brede Bælte mellem den nuværende Vej og Diget, der, hvor nu Skoven ligger. Theodor Hansen opnaaede desværre ikke at høste Frugterne af sit Arbejde. De mange Auktioner havde skabt Mistillid om Bøtøgaardene, Kreditten var ødelagt, og efter 25 Aars Slid maatte han sælge sin Gaard. Han kunde betale hver sit, men gik derfra med

tomme Hænder. --- Kort efter var det, at Niels Christoffersen en skønne Dag dukkede op som Ejer af baade „Marielyst“ og „Nørrevang“.

III.

Niels Christoffersen var ikke helt almindelig.

Han virkede, naar man første Gang saa ham, besynderlig fremmedartet. Jeg mindes, da han dukkede op indenfor min Synskreds, iført en meget lang vissengrøn Figurfrakke og med en flad grøn Kasket paa Sned ned over det højre som Regel altid sammenknebne Øje. Skæg og Haar var stridt, Trækkene grove som paa Bocklins Masker i Kunsthalle i Basel. Jeg vaklede mellem et Menneske fra Stenalderen, der var vaagnet op efter Tusinder af Aars tryk Søvn, og en Marsbeoer, der efter en uendelig Fart gennem Himmelrummet var plumpet ned paa Jorden.

Han havde i mange Aar handlet med Ejendomme paa Sjæl-

land og havde som Ejendomshandler Forstand paa og Lyst til at tjene Penge, men ogsaa en Digers Fantasi, der lod ham se langt ud over Dagen og Vejen.

Jeg mindes en Samtale, vi havde en Juliaften i 1906, da vi spadserede sammen paa Diget, begge med meget betænkelige Miner, thi et Par Dage senere — den 28. Juli — skulde vi aabne Badehotellet Marielyst Østersøbad, og vi havde haft den Dristighed til Indvielsen at indbyde ikke alene den lokale Presse, men ogsaa Hovedstadspressen.

Det store Spørgsmaal var nu, om de Herrer vilde tage Badehotellet alvorligt. Det var jo ikke andet end en faldefærdig Lade i en gammel Bondegaard, hvori vi i Løbet af nogle faa Uger havde indrettet en halv Snes Gæsteværelser, en Spisestue og en Dagligstue — det saakaldte Drachmannværelse. Det hele beliggende i en ny anlagt Plantage, hvis Træer knap var en halv Alen høje, men rigtignok til Gengæld umiddelbart ved en enestaaende pragtfuld Sandstrand. Vilde nu de Fremmede kunne opdage Stedets Fremtidsmuligheder?

Niels Christoffersen

„Det kommer ganske an paa, om de har tilstrækkelig Fantasi til at kunne se en Snes Aar frem i Tiden!” bemærkede jeg til Christoffersen. „Om de kan tænke sig denne Sandstrand fyldt med Badegæster som i Warnemünde og paa Rügen, om de i Tanken kan se det ene røde Villatag ved Siden af det andet indenfor Diget, en hel Villaby — — —!”

„Og om de kan regne ud, at om tyve Aar er de sølle Træer blevet til en stor Skov, der er saa høj, at man slet ikke mere kan se alle de mange Villaer!” afbrød Niels Christoffersen og fortsatte med et lille Smil: „Saa kan vi ved Juletid staa paa Højbroplads og sælge Juletræer til alle de mange Københavnerne, der bor her om Sommeren. Det giver dobbelt Fortjeneste.”

„Saa skal Marielyst endda kun være Begyndelsen — Moderbadestedet som Heiligendamm i Mecklenburg — lidt efter lidt kommer der det ene Badested ved Siden af det andet, ved Elken-

øre og Ulslev, ved Tromnæs og Pomle, og naar Stubbekøbing-banen kommer, bliver det en Turistbane, der fortsættes videre over Grønsund til Møns Klint — — —!"

„Ja, og saa betaales denne nu saa værdiløse Jord pr. Kvadrat-alen," supplerede Christoffersen, „og der er ikke noget, der hedder herreløs Jord," føjede han til og pegede paa nogle Tønder Land, der i en halv Menneskealder havde henligget som „Ingenmandsland".

Saa gik vi ned ad Diget, enige om, at det var godt, at ingen havde hørt vore Fantasterier — da de sikkert i saa Fald vilde have betragtet os som ualmindelig smaatossede.

Der var nu alligevel gaaet nogen Tid, inden Niels Christoffersen var begyndt at interessere sig for Tanken om Marielyst som Badehotel. Da han købte de to Gaarde, var hans Tanke, som den Handelsmand han var, at udstykke dem. Men det gik ikke saa let, som han havde troet. Han havde ikke tænkt sig, at Ejendommene paa Bøtø var i saa høj Grad i Miskredit, som de den Gang faktisk var. Men han fik det snart at føle. Alle de Mennesker, som han traf paa Falster, rystede paa Hovedet, naar de hørte, at han havde købt „Marielyst" og „Nørrevang". De var intet værd, og der var ingen, der vilde købe dem. Fik han fat paa en Fremmed, som mulig kunde tænke sig at have Lyst til at forsøge Lykken paa Bøtø, blev denne af de Indfødtes Advarsler gjort saa forskrækket, at Lysten gik af ham.

Der var derfor ingen Vej uden om Badehotelprojektet. men det, syntes han, laa ganske uden for hans Evner. Han maatte alt-saa finde en anden, og en saadan mente han at have fundet paa Højmølle Kro. Den gamle Højmøller vilde gerne af med Kroen, og Sønnen, Christian Larsen, der var Gartner, men i nogle Aar havde bestyret Kroen for Faderen, havde ikke Lyst til at overtage den. Han syntes at kunne være den rette Mand, han havde Kendskab til Restaurationsvirksomhed, og saa var han Gartner, og at en dygtig Gartner kunde faa noget ud af de sandede Jorder, havde Peter Slesviger bevist. Det lykkedes virkelig. En skønne Dag havde Christoffersen mageskiftet med Højmølle Kro, og den fik han meget hurtig og meget fordelagtig solgt til Murermester Kirkegaard fra Gedser. Det var en pudsigt Handel, thi Christoffersen tog ubeset i Bytte et Hus i Gedser, nogle Byggegrunde ved Havdrup, en Plantage ved Varde og et Hønseri ved Struer!!! Men

da saa Christian Larsen skulde til at tiltræde Bøtøgaardene, var han blevet betænkelig og vilde gerne af med dem. Saa endte det med, at Christoffersen og jeg sammen med to af hans københavnske Forbindelser, Manufakturhandler Munck og Forpagter Sally og hans Fætter, Skotøjshandler Juan Andersen, købte

Deltagerne ved Indvielsen 28. Juli 1906

Staaende: Snedkermester Petersen, Journalist Olaf Linck, Læge Mørkeberg. Manufakturhandler Larsen, Fuldmægtig Jakobsen, Manufakturhandler Munck, Redaktør Christian Gulmann, Journalist C. C. Christensen, Overlærer Boëtius.

Overretssagfører Thorsen, Forpagter Sally, Redaktør Peter Frederiksen.

Journalist Herman Hartwig, Overretssagfører Frederik Graue.

Liggende: Læge Lemvig-Müller, Redaktør J. A. Jensen, Byfoged Finsen. Journalist Wreschner.

„Marielyst” og „Nørrevang” med det Formaal dels at omdanne den første til Badehotel, dels at udstykke begge Gaarde. Der skulde dannes et Aktieselskab, og Christoffersen forpligtede sig til at forpagte hele Historien paa fem Aar, saaledes at Foretagendet kunde forrente sig. Dette skete i „Bræddehytten” i København den Dag i Februar 1906, da Christian den Niende blev begravet.

Det viste sig imidlertid ingenlunde let at skaffe de fornødne

Aktionærer til den Aktiekapital, der var nødvendig til den gamle Bondegaards Indretning til et saare beskedent Badehotel. Det lykkedes først den 27. Maj, saaledes at vi ikke kunde begynde paa Ombygningen før den 11. Juni, saa det saa ikke ud til, at vi skulde kunne faa Virksomheden i Gang i det Aar. Men at vente til næste Aar, gik slet ikke an, thi den gamle Lade, der skulde indrettes til Gæsteværelser, var saa elendig, at den utvivlsomt ikke kunde staa endnu en Efteraarstorm igennem. Det lykkedes dog at faa 12 Gæsteværelser, en Dagligstue og en Spisestue færdig, saaledes at vi kunde aabne den 28. Juli og indbyde Autoriteter og Presse til Indvielsen. Bevilling havde Aktieselskabet ganske vist ikke, men Andragendet — der i første Omgang kun drejede sig om en Afholdskro — var indgivet og anbefalet af Sogneraad, Amtsraad og Politimester, og den sidste, afdøde Finsen, gav os meget liberalt Tilladelse til at aabne, og lovede endda at se igennem Fingre med, at der udskænktes Spirituosa — indtil Afholdsbevillingen forelaa!!!

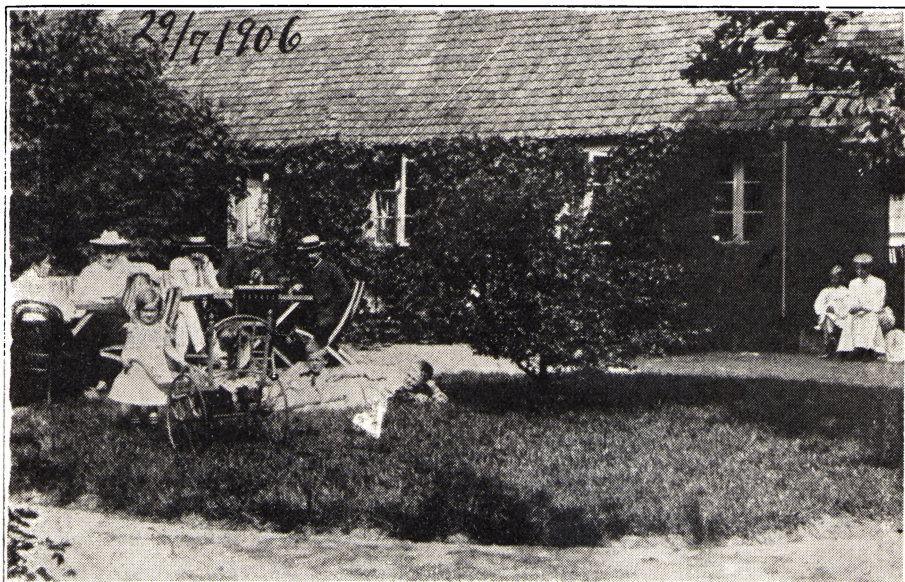
Det var trods alt under meget gunstige Forhold, at Starten foregik. Vejret var straalende, Bladene, saavel de lokale som de københavnske — navnlig „Berlingske Tidende“, der repræsenteredes af Christian Gulmann — ovenud velvillige, og da Badehoteller og Pensionater paa Sjælland var overfyldte, var Tilstrømningen saa stor, at vi allerede den 31. Juli havde alle vore tolv smaa Værelser besat, og da Folk vedblev at arrivere, maatte vi i en Fart tage ogsaa „Nørrevang“ i Brug og montere nogle Værelser der. Vi havde kun regnet med Plads til højst 30 Personer, Børn iberegnet, og den 2. August havde vi 42.

Til det heldige Resultat bidrog, at Holger Drachmann, der var inviteret, men ikke kunde komme, til Indvielsen havde sendt følgende Telegram:

„Pragtfuld Strand og grønne Enge,
 dejligt Bad og bløde Senge,
 Skygge i en gammel Have,
 Frue, som kan god Mad lave.
 Hurra! Livets Haab og Trøst —
 Hurra! Østersøens Vover —
 Falsters Fryd, Marielyst!“

I Stedet for Drachmann kom i allerførste Omgang hans Beundrer, Opfinderen af Drachmann-Cigaren „Fuente-Petersen“ og

den unge Digter Harald Raage, der lige havde haft en vellykket Debut med „Barnet Dag Hrude”. I en Fortsættelse af denne, „Ungdoms Kamp”, der udkom i 1911, har Raage skildret sit Op- hold paa Marielyst, som han meget betegnende henlagde til Jyl- lands Vestkyst — thi paa det Tidspunkt mindede Bøtøs Natur langt mere om Jylland end om de frugtbare Sydhavsøer.

Marielyst Have August 1906

Blandt Pionererne var ogsaa den gamle Journalist og Sports- mand, Norman Bryn, der til stor Glæde for Niels Christoffersen i dennes Poesibog skrev det første Digt, der begyndte saaledes:

„En Natteravn
fra København
drog til Marielyst
paa Falsters skønne Kyst.
Her fandt han Fred
i Sandets Ensomhed
og hviled' ud fra Tidens Larm
ved Østersøens Barm“.

De tre Herrer havde det iøvrigt meget fornøjeligt sammen og forlystede sig selv og de andre Badegæster hver paa sin Vis, Nor-

man Bryn optraadte som Belmann-Sanger, Raage holdt Konferencer om den store Eros og Fuente-Petersen kvad afvekslende „Kom, Carina, kom Carina, i Maaneskin“ og „Youpla, Youpla! Vi kulørte Piger holder paa vor Ret!”

I Nykøbing og i de omliggende Sogne fik man, da Badehotellet var en Kendsgerning, Lyst til at gøre Bekendtskab med Bøtø, om Søndagen i saa rigelig Mængde, at det ganske overvældede Christoffersen, der jo tilmed var fuldstændig ukendt med Restaurationsvirksomhed. En af dem, der nu fik Blikket aabent for Bøtøs Fremtid, var Tømrermester Carl Schultz. Han og hans Kompagnon, Lauritz Larsen, havde stillet sig meget skeptisk overfor Badehotellet. De havde en Gang været paa Bøtø, var sluppet heldig fra „Søndervang”, men havde svoret, at der kom de ikke mere. Det gjorde de alligevel, først Schultz og langt senere, men ogsaa langt længere Lauritz Larsen.

„Barnet Dag Hrude“

Schultz, der var en meget idérig Mand, en Mand med en Fantasi, der ikke gav Christoffersens noget efter, saa den Sommer alle de Fremtidsmuligheder, der senere skulde blive til Virkelighed. Han og Christoffersen kom hurtig i Kontakt med hinanden, og da han ogsaa var blevet Medinteressent, gik man i Gang med en Udvidelse, saaledes at man næste Sæson havde over dobbelt saa mange Gæsteværelser og et rigtig Restaurationslokale for Søndagens Publikum. Da tilmed Drachmann var kommet til Falster og havde besluttet at slaa sig ned paa Marielyst, gik Christoffersen den anden Sæson i Møde med store Forventninger.

Men det blev en Skuffelse.

Det havde det første Aar moret ham at være Vært, han tog det ganske patriarkalsk, var ligeglad, om han tjente noget, blot Gæsterne fik rigeligt med Mad. Køkkenchefen Fru Bolt, der havde haft forskellige billige Pensionater i Nordsjælland, paastod, at han forvænte Gæsterne.

„Det ender med, at de vil ha' Flødeskum hver Dag!" vrisede hun.

„Saa la' dem faa Flødeskum!" brummede Christoffersen.

Ogsaa paa Vinen satte han Priserne ned. Saaledes tog han 2 Kr. mindre for en Flaske Pommery, end hvad Restauratørerne i Nykøbing forlangte.

„Det er af Hensyn til Vognlejen," forklarede Christoffersen.

„Nykøbingerne behøver bare at købe seks Flasker „Pummerrumse", som hun siger Madam Henriksen inde paa Bygningen, saa har de gratis Befordring frem og tilbage!"

Der var virkelig Folk i Nykøbing i de Aar, der fulgte dette Raad!

Sommeren 1907 gjorde Christoffersen ked af Virksomheden som Badehotelvært. Han kunde ikke gennemføre det patriarkalske System overfor de mange Gæster, der dannede Klikker, som bekrigede hverandre og som paa ægte Københavnervis gjorde Vrøvlet bare for Vrøvlets Skyld — der var endog nogle, der gjorde Vrøvl over Maden,

som de fandt for solid. Og saa regnede det den Sommer Dag ud og Dag ind. Niels Christoffersen kunde ikke lide at være paa Bøtø i Regnvejr, og en Dag midt i Højsæsonen ringede han til mig, om vi ikke skulde tage til Helsingør og se paa en Ejendom, som jeg havde til Salg i Nærheden af Helsingør. „Her er ikke morsomt i saadan et forbandet Regnvejr!" føjede han til. Jeg gik ind paa hans Forslag, og vi tilbragte et Par meget fornøjelige Dage, uden at Ejendommen blev købt, men uheldigvis havde en af Bade-gæsterne hørt Samtalen, saa der var jo i en god Mening baade til ham og mig, da vi kom hjem.

En Julidag næste Aar, da Christoffersen aflagde Falster et kort Besøg, kom vi paa Væggerløse Station midt ind i en Flok Bade-gæster, der lige havde haft en Konflikt med den ny Vært. De snakkede og raabte i Munden paa hverandre, beklagende sig over Værten, om hvem en af dem sagde: „Han er jo helt tosset!" Med

Carl Schultz

det ene Øje sammenknebet og et lille lunt Smil paa Læben hørte Christoffersen paa alt Vrøvlet, indtil en af Badegæsterne — saa vidt jeg erindrer Henrik Malberg — spurgte: „Hvem er den Herre!“

„Det var mig, der var tosset forrige Sommer!“ lød Svaret fra Christoffersen, og saa tav alle Badegæsterne.

Det var nu ogsaa et forbandet Vejr i Sommeren 1907, og det havde endda tegnet saa godt. Efter en hundekold April fik vi i

Richard Jensen paa hvid Hest og Ayoe midt imellem Willumsen og Fuente-Petersen

Maj en Varmebølge, som om man var midt i Juli. Christoffersen og jeg benyttede Varmebølgen til at forsøge at skaffe Marielyst en Forsæson i Pinseferien. Ved en energisk Reklame lykkedes virkelig ogsaa at faa Bestillinger paa Værelser fra flere Københavnerne, ialt nogle og tyve, saa det saa jo meget lovende ud. Men ak! nogle Dage før Pinse slog Vejret fuldstændig om, og det faldt ind med Hundekulde. Gæsterne kom dog alligevel allesammen. De første var et ungt Brudepar, der vilde tilbringe Hvødebrødsdagene paa Marielyst. De glemmer sikkert ikke den Bryllupsrejse — de var blaafrosne. Pinselørdag, da alle Gæsterne var arrive-rede, maatte hele Selskabet ty ind i Christoffersens private Lejlighed, hvor man krøb sammen om Kakkellovnen — Hotellets eneste — og varmede sig ved gloende hede Romtoddyer, mens det udenfor stormede og øsregnede. Søndag Eftermiddag bogstavelig talt flygtede de alle som én fra Bøtø. Saa det var en i Sandhed mislykket Forsæson.

Alligevel var der, Vejret til Trods, adskillige muntre Aftener paa Marielyst den Sommer, særlig mindes jeg Sankt Hans Aften, der naturligvis skulde fejres med et mægtigt Baal.

Det blev overdraget Niels Christoffersens Søn Thomas at foretage de fornødne Forberedelser, og det gjorde han næsten altfor godt. Der var just det Foraar blevet bygget om paa Hotellet, og alt, hvad der fandtes af gammelt Tagpap, Rør, Brædestumper og andet kasseret Træværk, slæbte han ned til Stranden og samlede det i en mægtig Bunke, i Længde og Bredde som et almindeligt Husmandshus og vel et Par Alen i Højden. Til Slut vædede han det rigeligt med Petroleum.

Det blev et pragtfuldt Baal, der oppe i Land blev antaget for en Skibsbrand, men Fare for Digerne var der ikke, thi det var Fralandsvind, og efter nogle Ugers ustandselig Regn var Marehalmen alt andet end modtagelig for Ilden. Oppe paa Diget stod de kvindelige Badegæster, i Midten Ayoe Willumsen, der indhyllet i et broget Sjal og oplyst af Flammerne lignede en ung Zigøjnerske.

„Er der nogen, der ligesom Rolf Krake tør springe gennem Ilden?” spurgte jeg Solodanser Richard Jensen, der sammen med Thomas Christoffersen stod helt nede ved Vandet.

„Det manglede bare!” svarede Richard og fløj i et flot Spring gennem Baalet fulgt af Thomas Christoffersen.

Naturligvis kunde vi andre Mandfolk ikke staa tilbage for disse to gæve Kæmper, vi maatte alle gennem Ilden, som sidste Mand „Fuente-Petersen”, der havde nogle Betæneligheder af Hensyn til et Par splinterny hvide Strandsko.

En anden Aften var der arrangeret en hel lille Kabaretforestilling, hvor Ayoe Willumsen sang og Richard Jensen og Karen Lindahl — den senere Karina Karinowa — dansede.

Det daarlige Vejr fik paa sin Vis en Betydning for Marielyst. I Haab om at trække Tyskere dertil havde jeg averteret i „Warnemünde Badeanzeiger”, og i Henhold til den Annonce dukkede Redaktøren af „Die Woche”, Paul Dobert med Familie en skønne Dag op paa Marielyst. Da vi den Sommer navnlig var plaget af Nordveststorme, havde der været ganske uudholdeligt ved de Mecklenburgske Badesteder, og Dobert, der laa ved Warnemünde, søgte derfor op til Marielyst, som laa mod Øst og altsaa var mindre udsat. Han følte sig særdeles tiltalt af Badestedet, gav mig mange gode Raad om, hvorledes det gode tyske Publikum vilde

have det om Sommeren, og hvorledes man skulde reklamere. Han var paa det Tidspunkt meget optaget af en Konkurrence om Sommervillaer til forskellige Priser, som „Die Woche” havde arrangeret. Han viste mig de præmierede Tegninger, og jeg var straks klar over, at til de Priser, som var opgivet, kunde de paagældende Villaer ikke bygges. Samtidig gav det mig Lyst til at forsøge at bygge Villaer ved Marielyst, noget jeg, der tidligere havde bygget

„Kitzwälde“ 1908

Funktionærboliger i Gedser, længe havde tænkt paa, og jeg hævdede, at jeg vilde kunne bygge brugbare Villaer til Priser fra 3000 til 5000 Kr. Det blev Aftalen, at vi begge skulde forsøge i Praxis at udføre vore Projekter.

Da Dobert et Par Aar senere atter gæstede Marielyst, havde jeg med Lauritz Larsens Broder, Carl J. Larsen, som Arkitekt bygget de tre første Villaer, „Troldeøj”, „Kitzwälde” og „Tannhäuser” — den sidste sammen med Daniel Møller — for henholdsvis 3000, 4000 og 5000 Kr., medens „Die Woche”s Villaer alle var løbet op til over 50 pCt. af det projekterede Beløb.

Den Sommer gjorde imidlertid Christoffersen grundig ked af Virksomheden som Badehotelvært. Hertil kom, at Carl Schultz, i hvem han havde fundet en udmærket Medarbejder, døde og Holger Drachmann først blev syg, saaledes at han maatte opgive Sommeropholdet paa Marielyst, og hen paa Vinteren ligeledes døde. Christoffersen havde haft en ubetinget Tro paa Drachmanns Evne til at gøre et Badested berømt.

Hotellet blev derfor bortforpagtet, og Christoffersen holdt sig til Jordernes Udstykning til Landbrug. Det gik, efter at Badehotellet var en Kendsgerning, rask fra Haanden. I Løbet af et Par Aar var „Nørrevang“ og „Marielyst“ forvandet til et Badehotel med 70 Tønder Land Plantage, tre Sommervillaer og fem Bøndergaarde.

Bøtø var ikke mere en værdiløs Ødemark.

IV.

Efter Carl Schultz's Død overtog Lauritz Larsen hans Part, og han blev saaledes impliceret i Marielyst Østersøbad mod sin Vilje, thi han nærrede den allerstørste Mistillid til Bøtø, og Badehotelvirksomhed var absolut ikke noget for „Mester Lauritz“. Alt det Smaaavrøvl, der er uundgaaeligt paa et Badehotel, var ligesaa lidt noget for ham som for Niels Christoffersen. Han var himmelglad, da jeg i 1919 fik Vinhandler Gotschalck Møller og Restauratør Aabye Hansen til at befri ham og hans Medinteressenter — Købmand Axel Bernth og Bogtrykker Rasmussen — for selve Hotellet, saa at han kun havde Plantagen tilbage og for Alvor kunde tage fat paa dens Udstykning til Villagrunde. Udstykning passede ham som Christoffersen bedre end Hotelvirksomhed.

Alligevel var han ved sin Tiltræden straks klar over, at hvis Hotellet skulde udnytte sine Chancer, maatte det betydelig forbedres. Han var derfor meget virksom ved Købet i Efteraaret 1909 af Nykøbing Sommerteater og dettes Flytning til Bøtø. Det var en væsentlig Forbedring. Hidtil havde der været uudholdeligt i daarligt Vejr, nu kunde man dog byde Badegæsterne menneskelige indendørs Forhold. Da samtidig de tre Villaer var blevet opført, hvoraf kun den ene — „Kitzwalde“ — var solgt, medens de to andre stod til Hotellets Disposition, mente jeg, at Tiden var inde til at foretage det Fremstød mod Syd, som hele Tiden havde været min Tanke. Thi det er langt mere taknemligt at drive et

Badehotel baseret paa Fastlandsbeboere end paa os Øboer. For os er — i hvert Fald for sunde og voksne Mennesker — Sommerophold paa et Badested i de allerfleste Tilfælde Luksus. Selv her i København er Adgang til Vand og Skov og Mark saa let, at raske Folk ikke behøver at forlade Byen om Sommeren. Vi stiller derfor Fordringer, naar vi tager paa Landet, forlanger ikke alene god Mad og billige Priser, men ogsaa absolut godt Vejr og morsomt Selskab.

Lauritz Larsen

Helt anderledes stiller Forholdene sig for Indbyggerne i de store Fastlandsbyer. Landophold er for dem en Nødvendighed, hvis de vil bevare deres Sundhed, og naar dette forenes med Ophold ved Havet, er det en Oplevelse. Havet, der for os Københavnerne er som Wienerbrød for Bagerbørn, er for Berlinereren saa overvældende Nyt, at han kan leve paa det hele Vinteren. Enhver, der har oplevet en Varmebølge over Berlin, vil forstaa det. Vi kender ikke herhjemme en tør stillestaaende Varme

saa trykkende, at den er uudholdelig selv for dem, der ikke har andet at bestille end at dase ved en Læskedrik foran en Fortovsrestaurant eller hjemme paa en Divan. I vort evig skiftende Øklima har vi altid den friske Brise ude fra Havet.

Det lykkedes mig at komme i Forbindelse med „Verband deutscher Ostseebader“, der ganske vist ikke kunde optage „Ostseebad Marielyst“ som Medlem, men var villig til at uddele Badestedets Reklamer paa de mange „Ausgabestellen“, som Forbundet havde rundt om i hele Tyskland, men saa maatte Badestedet have en Brochure i Lighed med de tyske Badesteders. Jeg studerede et Dusin af disse og udarbejdede saa en Brochure med mange Illustrationer og med en af Tegneren Axel Andreasen lavet koloreret Omslagstegning med en ung Dame paa en Ged, en Idé, der faldt udmærket i tysk Smag. Den blev i 1500 Eksemplarer spredt over hele Tyskland med det Resultat, at vi i Sommeren 1910 havde Badegæster fra 28 tyske Byer fra Memel til Rhinen, fra Donau til Østersøen.

Det var ikke noget „ensrettet” Publikum. Vi havde et Par unge adelige Husarofficerer, der var søgt op til det lille danske Badested for at holde rigtig Ferie, være sig selv, være fri for Uniformen og for at figurere som „Tanzhusaren”. De laa og dasede i Klitten og dyrkede skandinaviske Forfattere, Ibsen og Strindberg, J. P. Jacobsen og Gustav Wied. Der var et helt lille Selskab af Funktionærer fra et Stormagasin, deriblandt en lille bleg Mannequin, der tog Solbad Dagen lang, og som var et helt nyt Menneske, da hun efter endt Ferie med Taknemligheds Taarer i de smukke Øjne sagde Farvel. Blandt Gæsterne var der ogsaa en Berliner-Købmand, der var meget ivrig Antimilitarist. Han var henrykt over ikke at møde Politi eller andre uniformklædte Individuer og over ikke alle Vegne at støde paa Skilte med „Verboten”. Han var meget optaget af, at Zahle havde afskaffet Ministeruniformen. En Dag hørte jeg ham forklare en anden Tysker, at Zahle havde slaaet i Bordet for

Stribolt foran Marielyst Sommerteater

Kongen og sagt: „Weg mit die Uniform!” og saa føjede han til: „So ein famoser Kerl sollen wir in Deutschland haben!” Han vilde til København for „at se Zahle”, og blev dybt skuffet, da jeg fortalte ham, at Zahle desværre ikke længere var Minister.

En meget celeser Gæst var Storhertugen af Sachsen-Weimars Livlæge, der en skønne Dag dukkede op sammen med en smuk og statelig Blondine, som han præsenterede som sin Frue. Hun havde forbavsende let ved at forstaa Dansk og talte et for Danske meget let forstaaeligt Tysk, iøvrigt saare charmerende og meget stilfuld. Livlægen var en jovial Kæmpe, der i det Ydre mindede om Landbrugsminister Anders Nielsen. Da jeg nogle

Dage efter Parrets Ankomst kom ud til Marielyst, fandt jeg Gæsterne stærkt optaget af, at den smukke Frue efter en Ordstrid med Gemalen, der efter Badegæsternes Paastand havde opført sig meget tølperagtigt, havde forladt Marielyst for at tage til sin Moder i Warnemünde. Men den Badegæst, hvis Værelse stødte op til Livlægens, betroede mig, at han gennem det altfor tynde Skillerum ikke havde kunnet undgaa at høre Opgøret mellem

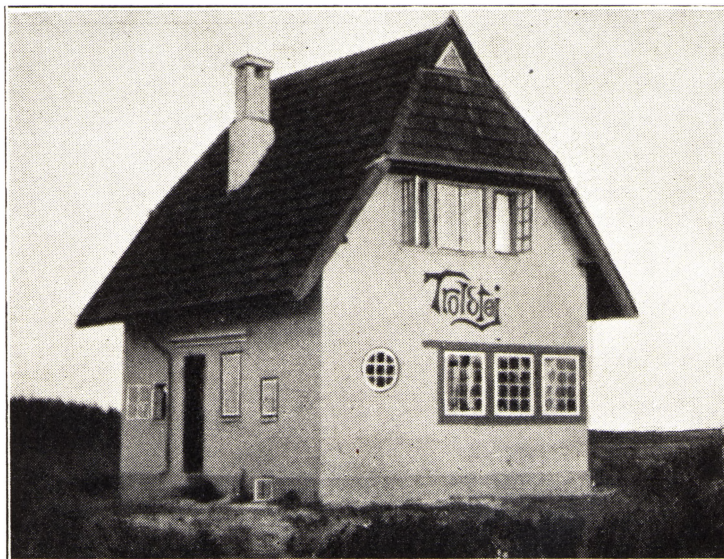
Axel Andreassen: „Pigen og Geden”

„Ægtefællerne”. De var slet ikke gifte og Fruen ikke tysk, men dansk, havde „fisket” Livlægen i Familiebadet i Warnemünde og foreslaaet ham at være Cicerone for ham paa en lille Afstikker til Danmark. Han befandt sig imidlertid saa vel paa Bøtø, at han besluttede at blive der en hel Maaned i Stedet for et Par Dage, og saa gjaldt det jo om at blive af med „Fruen”. Det var ikke helt let — han maatte af med 500 Mark som Vederlag for hendes Ulejlighed, inden hun gik ind paa at forsvinde.

Den Sommer kom jeg ogsaa ud for den hæslige Antisemitisme, som forpester Nutidens Tyskland, og som allerede den Gang ulmede under Tyskernes øjensynlig noget tynde Lag Kulturfernis.

Da Hotellet var overfyldt, havde jeg skaffet en Berliner-Familie Lejlighed paa en Gaard i Bøtø By, hvis Ejer havde forpligtet sig til at køre dem frem og tilbage til Maaltiderne paa Hotellet. Jeg tog selv imod dem for at faa dem rigtig installeret. Det var et tiltalende ungt Ægtepar med tre henrivende Smaabørn og en nydelig ung Barnefrøken. De var henrykte over Stranden og Bopælen og fandt Maden paa Hotellet udmærket. Stor blev derfor min Forbavselse, da jeg erfarede, at de allerede efter to Dages Ophold havde forladt Falster for at tage til Nordsjælland. Jeg

troede, at de alligevel havde fundet Afstanden mellem Hotellet og Bøtø By for stor, indtil en af Badegæsterne oplyste mig om, at en Del af de tyske Gæster paa alle Maader havde generet de Nyankomne og ligefrem fordrevet dem, fordi de var Jøder — hvad jeg selvfølgelig hverken havde tænkt paa eller lagt Mærke til. En af de værste Antisemiter var karakteristisk nok en prøj-sisk Jurist og Reserveofficer, der i høj Grad følte sig som Ger-

„Troldtøj” (Arkitekt Carl J. Larsen)

maner — eller Arier, som det nu hedder — til Trods for, at hans med talrige Mensur-Ar dekorerede Braksnude-Fjæs ikke lod nogen Tvivl om hans direkte Nedstamning fra Hunnerne, der som bekendt flængede deres Børns Ansigter for at give dem et frygt-indgydende Ydre.

*

*

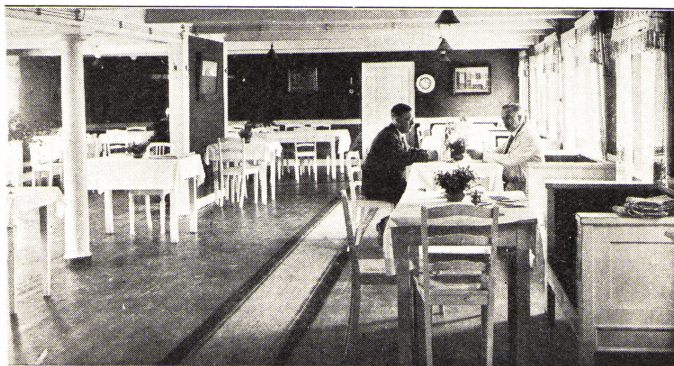
*

Det var den sidste Sommer, jeg boede paa Falster. Inden jeg om Efteraaret rejste til København, tilbragte jeg i September et Par Uger helt alene paa Villa „Troldtøj”. Sæsonen var forbi, og paa Hotellet boede kun et Par kvindelige Funktionærer og Maleren Carl Holm. Vejret var straalende, ægte Septemberluft, varm og klar, Vandet var ligesaa ideelt, og vi havde hele Herligheden

I Loggiaen paa „Troldeøj“ 1910

for os selv. Naar vi om Aftenen sad i Loggiaen paa „Trolldøj“, kunde vi tro os Eneboere paa en øde Ø i den store Stilhed, fjernt fra den levende Verden. Østersøen var saa rolig, at man end ikke som en sagte Hvisken hørte Vandets Gliden op mod Sandet. Holm mente, at man maatte kunne høre Edderkoppernes Løb hen over det Spind, hvormed de havde indhyllet de unge Graner.

De hvide Møbler

Det eneste Tegn paa Liv var Fyret ved Gedser og langt, langt borte Blinkene fra Dornbusch Fyr paa Rügen.

Pludselig skærer gennem Stilheden et Jernbanetogs Fløjten — Gedser-Ekspressen passerer Væggerløse paa Vej ud mod den store Verden.

Vi befinder os alligevel ikke paa en afsides liggende Ø, men ved en Verdensrute, et Stoppested midt imellem Nordeuropas og Mellemeuropas Hovedstæder og — naar Storstrømsbroen kommer..!

* * *

Efter 24 Aars Forløb tilbringer jeg atter nogle Septemberdage paa Bøtø. De tre Villaer er blevet til 300, og de smaa Graner er blevet til en stor Skov, der skjuler de røde Villatage. Paa Hotellet er man ved at bryde op, Værten, Harald Rasmussen, er travl beskæftiget med at male de hvide Møbler, for at de kan tage sig friske ud, naar næste Sæson begynder. Det er de gamle hvide Sofaer med det røde Plysbetræk, der i 70'erne og 80'erne var en Seværdighed i Richards Konditori i Hovedvagtsgade, og som Vinhandler Møller i 1919 flyttede til Marielyst, i hvis store Gæstestue de har

faaet en Renaissance. Villaerne er lukkede, kun enkelte af Landliggerne holder Stand, Obelitz, der med Stolthed foreviser et Æbletræ, der samtidig bærer Blomst og Frugt, og Maleren Ankersen, der brun som en ægte Sydhavsboer kun iført Svømmebukser sidder udenfor sin Bungalow og maler, saaledes som Olaf Rude og Carl Holm malede paa Bøtø Strand i deres unge Dage.

Ankersen maler

Vejret er straalende som for 24 Aar siden, Stranden og Østersøen altfor indbydende, jeg følger Ankersens Eksempel, smider Tøjet, tager mig først et Bad i det friske Vand og derefter en rask Løbetur i Septembersolen langs den brede hvide, mennesketomme Sandstrand. Jeg er naaet ned imod Bøtø By, da jeg faar Øje paa et Hoved helt ude ved anden Revle. Først tror jeg, at det er en Sælhund, men da et Par Kvindearme pludselig løfter sig op over Hovedet, gætter jeg paa den for Mandfolk farlige „Havfrue”, som Drachmann i „Troldtøj” lader have Tilhold ved Bøtø. Da

den unge Dame lidt efter stiger op af Bølgerne, viser hun sig at være en af Sydhavsøernes smukke Døtre, slet ikke nogen Havfrue, men en Type paa hin friske „Septemberdagens Pige“, som var Holger Drachmanns Ideal. Den unge Dame erklærede, at hun brød sig egentlig kun om Bøtø i Maj og September, derimod ikke i Højsæsonen, naar Stranden var besat med Badende i Tusindvis, og allermindst om Søndagen, naar Diget var en stor Teltlejr med stinkende Primusapparater og Lejrfolk, der efterlod Madpapirer og alskens Uhumskheder. Saa var Idyllen ødelagt.

Men hvad saa, naar Storstrømsbroen er færdig, naar Bøtø Strand hører til „Storkøbenhavns Omegn“, og Bilerne fra Sjælland og Sverige erobrer Sydhavsøerne? Er der virkelig nogen, der for Alvor tror, at man kan standse Udviklingen. Landinspektør Lorentzens og Henrik Malbergs Plan om en moderne Bilvej paa selve Diget vil selvfølgelig endnu mere ødelægge Idyllen, men den vil samtidig aabne Muligheden for paa Falsters Østkyst at skabe en nordisk Riviera. Der hører ikke megen Fantasi til at forestille sig, hvor pragtfuld den vil blive, og hvad den vil betyde som Turistattraktion.

Der ligger Guld i Bøtøs Sand, og en Dag vil dette Klondyke blive opdaget af Guldgraverne.

OLAF RUDE OG „DE TRETTE“

„Det vilde have glædet Maleren Olaf Rude at have overværet Auktionen over Tetzen-Lunds Billeder i Gaar. For Rudes Kunst blev Dagen en Mærkedag. Fra alle Sider strømmede Budene ind, og Priserne steg til saadanne Højder, at, da Hammeren endelig faldt, brød Folk ud i spontant Bifald. Det er vist aldrig sket paa nogen københavnsk Auktion. „Broen i Frederiksberg Have“, der var vurderet til 2500 Kr., gik saaledes op i 3000 Kr., „Koner paa Torvet i Assisi“ i 3600 Kr.“ (Politiken April 1934).

Da jeg læste disse Linjer, gled mine Tanker uvilkaarlig tilbage til en Sommerdag i 1907 i „Palæet“ i Nykøbing, hvor en af Malermester Carl Hansens unge Malerlærlinge viste mig sine første famlende Forsøg som Kunstmaler. Ved hans Side stod en bekymret Fader, der nærrede det lønlige Haab, at jeg ikke skulde finde noget Talent i Sønnens Lærreder. Han saa helst, at de forfløjne Kunstnerdrømme, der kun førte til Sulteføde, blev lagt paa Hyl- den, og at Sønnen i Stedet stræbte efter at blive en „anden Carl Hansen“.

Jeg kunde imidlertid ikke med min bedste Vilje se andet, end at det unge Menneske havde Talent, men derfor var det jo ingen- lunde givet, at han kunde blive en stor Kunstner. Det var ikke nok at have *Lyst* og *Talent*, der krævedes ogsaa *Udholdenhed* og *Evne til at „sælge Talentet“*, og saa var det endda ikke nok, *hvis Kunstneren ikke havde Held med sig*.

„De fire første Egenskaber tror jeg nok, at jeg enten har eller kan erhverve mig!“ sagde det unge Menneske meget beskedent, men alligevel ret sikkert. „Og saa maa man jo haabe paa lidt Held!“

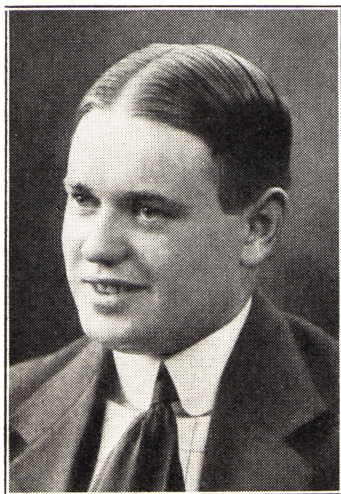
Det var Olaf Rude.

* * *

Et halvt Aars Tid senere fik jeg Visit af den unge Rude, der nu gik paa Zahrtmanns Skole i København. Han ledsagedes af et net og beskedent ungt Menneske, som han præsenterede som en

Kollega, der hed William Scharff, og som havde „vældigt Talent”. De to unge Kunstnere havde begge de allerlyseste Fremtidsdrømme og tvivlede ikke om, at de en Gang vilde blive berømte Malere.

Da jeg tænkte, at det var bedst at sikre sig de to vordende Berømtheder, mens Tid var, inviterede jeg dem begge til at til-

Olaf Rude

Gamle Rude

bringe Sommeren paa Marielyst Østersøbad og der grundlægge en Kunstnerkoloni i Lighed med Skagens.

Scharff kom desværre ikke, men i Begyndelsen af Maj indtraf Rude paa Marielyst ledsaget af en anden ung Kollega, som han præsenterede som Carl Holm, der ogsaa havde „vældigt Talent”. De blev straks fotograferede paa Stranden med deres Staffelier, og dette Billede — „Malere paa Stranden ved Marielyst Østersøbad” — blev i Aviser og Brochurer spredt ikke alene ud over det lille Danmark, men ogsaa over det store Tyskland. Saa kunde enhver da se, at der var en „Kunstnerkoloni” ved det nye Badested. Det var der for Resten ogsaa den Sommer — der var Operasangerinde Johanne Brun og Skuespiller Henrik Malberg, Solodanser Richard Jensen og Balletdanserinde Karen Lindahl, Maleren Heinrich Hansen og den „bekendte Klaverstemmer Bentzen”, under hvilket Pseudonym skjulte sig Komponisten Hakon Schmedes. Saa der var Liv og glade Dage for de to unge livsglade Malere, der hurtig blev

populære blandt Badegæsterne, ikke mindst de kvindelige. De var med til mange muntre Aftener paa Hotellet, paa „Kitzwalde” og hos Henrik Malberg i „Storkereden”. Adskillige vil sikkert endnu mindes den lange Holm med det lyse Haar og de lige saa lyse Øjne i det rødbrune Ansigt, naar han sang sin Yndlings-Arie: „Hvor skulde jeg kunne glemme Dig, Du Blomst fra Paradis Land!” eller naar han deklamerede sin Ven Nutzhorn Kjersmeiers Digt: „Cigaretter, Cigaretter”.

Carl Holm

* * *

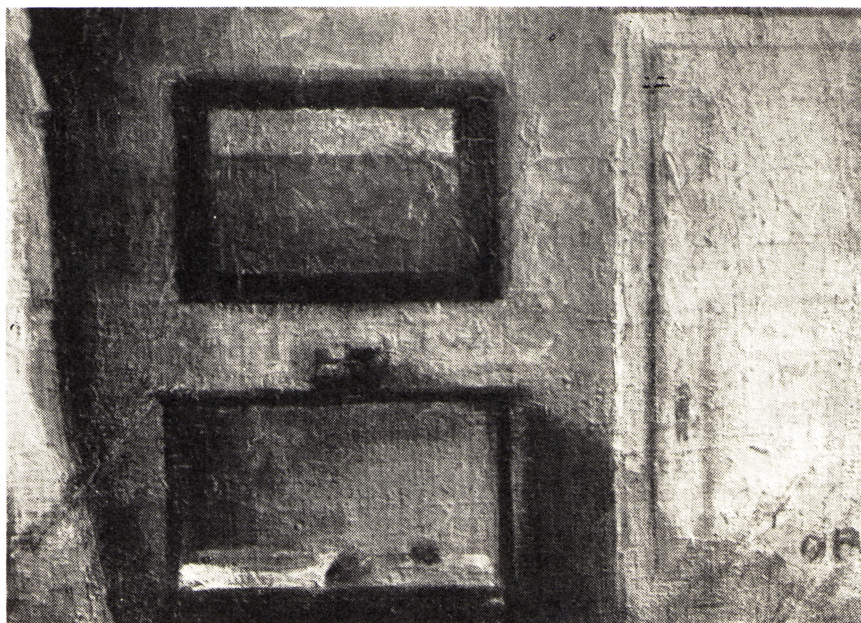
Men de var ogsaa flittige; arbejdede og solgte deres Malerier til Badestedets mere borgerlige Elementer. Carl Holm holdt sig til det landskabelige, malede den gamle Mølle, den ensomme Tjørn — kaldet „Bøtø Skov” — der havde oplevet og overlevet Stormfloden, og stemningsfulde Aftenbilleder fra Stranden, der mindede om Krøyers Skagensbilleder.

Olaf Rude malede ikke alene Landskaber, men ogsaa Portrætter af Badegæsterne. En Dag spurgte en ung københavnsk Grossererfrue Rude, om han kunde male Børn, da hun gerne vilde have sine to yndige og forkælede Unger forevigede.

„Det er min mindste Kunst!” svarede Rude, „jeg er nemlig Elev af den berømte Englemaler!”

Det var forsaavidt rigtig, som en gammel Malersvend, der saa ud, som var han klippet ud af „Fra Piazza del Popolo”, og som gik under Navnet „Englemaleren”, fordi han i sine unge Dage havde malet Engle paa Fortæppet i Rømersgades Forsamlingshus, var Førstemand hos Carl Hansen den Gang, Rude var Malerdreng. Samme Englemaler var forøvrigt en virkelig Kunsthaandværker, hvis Specialitet var Mahognimaling.

Rude malede de to søde Unger, som om de var malede af selve Englemaleren, og Moderen var henrykt. Destoværre blev Billedet aldrig helt færdigt. Børnene var paa Billedet anbragt paa Strand-

Olaf Rude: Malerens Værelse i Frejlev 1907

Olaf Rude: „Skejten“ ved Frejlev 1909 („De Tretten“s Udstilling)

bredden med Hav og Himmel som Baggrund, og den unge Moder forlangte, at hendes „Børns Himmel skulde være skyfri”, mens Rude standhaftig vægrede sig ved at male Himlen blaa, naar den faktisk var overtrukken med Skyer. Og det blev den ved med at være. Heldigvis havde han da faaet 10 Kr. i Forskud paa de 20 Kr., som han havde betinget sig for at male de to Englebørn.

Mere Held havde han med et lille Sommer-Billede, som blev hans første Udstillingsbillede — paa Efteraarsudstillingen paa Charlottenborg i 1908. Der er i det Billede Begyndelsen til den Farveglæde, som karakteriserer den fuldfærdige Rudes Malerier.

Efter denne Ophængning paa Charlottenborg begyndte gamle Rude ligefrem at forsone sig med Tanken om, at Olaf havde opgivet at blive „en anden Carl Hansen”. Men ak, den Herlighed varede kun et halvt Aar, thi da unge Rude det paafølgende Foraar indleverede til Charlottenborg, fik han alle sine Mesterværker retur. Og saa forfærdede han tilmed sin gamle Fader ved at skrive hjem, at han aldrig mere vilde indlevere til Charlottenborg — „saadan en Idiotanstalt”.

*

*

*

Hen paa Sommeren fik jeg atter Besøg af Olaf Rude. Hans Mine udtrykte barsk Vrede parret med fast Beslutsomhed.

Han havde faaet en Idé, som rigtig vilde ærgre de gamle forbenede Fortidslevninger paa Charlottenborg, der ikke alene havde kasseret ham, men ogsaa en halv Snese af hans ligesaa talentfulde Kammerater.

Han havde foreslaaet sine Kammerater, at de til Efteraaret skulde leje den frie Udstillings Lokaler og begynde for sig selv. Saa kunde „de gamle Hønisser ha’ det saa godt”. Der var en Vanskelighed — den frie Udstilling forlangte Kautions for Lejen, og ganske vist var der en kunstinteresseret Skibsreder, der hed Strøbyberg, som havde lovet at være Kautionsist, men der forlangtes to, og saa havde han tænkt sig, at jeg skulde være den anden.

„Det bliver jo en mægtig Reklame for Marielyst, for Holm og jeg udstiller naturligvis vore bedste Marielyst-Billeder!” sagde denne fuldblods „Frejlev-Skalk”, og saa halede han et Dokument op af Lommen og forelagde mig det til Underskrift.

Olaf Rude: Sommer paa Bøtø (Efterårsudstilling paa Charlottenborg 1908)

Olaf Rude: Kgl. Kammersangerinde Johanne Brun (1908)

Saa var det klaret, men derefter kom Vanskelighederne ved at finde et passende Navn. Ingen af de tolv unge Sammensvorne kunde finde paa noget helt nyt. Men en skønne Dag fik de Besøg af en ung Mand iført franske Fløjlsbukser og dampende paa en Shagpipe. Han vilde gerne være med i Laget, han havde to dejlige Billeder, „Første Ophængning” og „Anden Ophængning”, det var lige meget, om man hængte dem med Forsiden eller med Bagsiden udad, det var ligemeget, hvad der var op og hvad der var ned. Man bad om at se Kunstværkerne. Paa det ene saas en forsulten Kunstner i et tomt Tagkammer, paa hvis Væg hang et enligt Maleri — paa det andet saas Kunstneren selv hængende paa Væggen!

„De koster „13 Øre” tilsammen!” sagde den mærkelige Mand, der kaldte sig Storm Petersen.

Saa optog de ham som den Trettende, og efter Andreas Windings Forslag døbte de Udstillingen „*De Tretten*”.

Jeg raadede Rude til først af alle Blade at henvende sig til „Politiken”. Cavling havde straks lidt Betænkelighed, men det lykkedes Andreas Winding at overtale ham til at tage de unge Genier under sine beskyttende Vinger, og Winding begyndte en fantastisk Forhaandsreklame, støttet i Ekstrabladet af Freilif Olsen, der altid har interesseret sig for unge debuterende Malere, Tegnere og Lyrikere. En af Windings Artikler vakte Forargelse Landet over i mer eller mindre højtidelige Kredse, fordi han under en Skildring af de unge Menneskers beskedne Maaltider i Industri kaféen havde brugt Udtrykket „Mesteren (Axel Jørgensen) og hans tolv Disciple”. Freilif Olsen skrev hver Dag under hele Udstillingen en Artikel om de unge Malere. Med en saadan Forhaandsreklame blev de unge „Navnløse”s Vernissage en straalende Sukces. Om det saa var Landets Konseilspræsident, Zahle, der den foregaaende Sommer paa Marielyst Østersøbad havde gjort Rudes og Holms Bekendtskab, mødte han ved deres Premiére. Men det allerbedste var dog, at Cavling fik Karl Madsen til at skrive en anerkendende Kronik om Udstillingen og til at købe til Galleriet et Billede af Axel Jørgensen, den mest „færdige” af de unge Kunstnere. Han paapegede ogsaa Carl Holms Lighed med Krøyer, hvad Holm betragtede som en Ros, medens Jens Pedersen — der var Axel Jørgensens „pace maker” — betegnede det som lige saa

Carl Holm: Bøtø Mølle 1908

Carl Holm: „Kitzwalde“ 1909

nedsættende. Derimod krænkede det Holm, at Karl Madsen havde skrevet, at han trængte til Johimbin, og heri saa Hr. Jens intet nedsættende.

Tiden har vist, at Cavling og Karl Madsen saa rigtigt i deres Bedømmelse af „De Tretten”. Olaf Rude, William Scharff, Jais Nielsen, Aksel P. Jensen staar som de førende Kunstnere blandt deres Jævndrende, mellem Tegnerne findes Navne som Storm Petersen og Carl Jensen for slet ikke at tale om Anton Hansen — der iøvrigt først kom til næste Aar — hvis Berømmelse naar langt ud over Skandinaviens snævre Grænser, og endelig er Axel Jørgensen havnet som Professor paa — Charlottenborg.

Ejnar Hansen

Man maa ikke tro, at „De Tretten”s Sukces steg de unge Mennesker til Hovedet.

Fjorten Dage efter, at Udstillingen var lukket, kunde man træffe fire af dem — Rude, Holm, *Ejnar Hansen* og Carl Jensen — energisk slidende i det som Malersvende paa Marielyst Østersøbad, hvor vi havde overdraget dem at male den ny Spise- og Dansesal. Hotellet var

forlængst lukket. Der boede ikke en Mors Sjæl, og de unge Mennesker maatte selv føre Hus.

Olaf Rude havde overtaget Stillingen som Husmoder. Han skulde sørge for Spisegrejer og lave Maden. Da jeg en stormfuld Decembereftermiddag aflagde dem et Besøg, havde jeg medtaget blandt andet en Flaske Rom, for at vi kunde faa os en Thepunch. Det viste sig, at Rude ganske havde glemt at anskaffe Skeer — vi maatte røre om med et Penneskraft, men ellers havde vi det særdeles lunt og hyggeligt inden Døre, mens Stormen rev og sled i Straataget, og Østersøen skummende og brølende gjorde mislykkede Forsøg for at slippe over Diget og sluge os. Med Madlavningen skal det være gaaget Rude helt fint, indtil han en Dag fik den Idé at ville servere Frikadeller. Han kunde hverken faa dem til

Carl Holm: Bøtø Skov („De Tretten”s Udstilling 1909)

Carl Holm: Bøtø Strand („De Tretten”s Udstilling 1909)

at hænge sammen eller til at blive brune. Ejnar Hausen tegnede Situationen: Rude i Skjorteærmer og med Pibe i Munden for-gæves masende med Frikadellerne, medens Carl Jensen ser til med bekymret Mine — han skal jo spise dem!!!

Men da Salen var færdigmalet, saa kan det nok være, at der blev spist Frokost paa Marie-lyst, thi saa skulde Hotellet jo brandassureres, og „Brand-direktøren” maatte selvfølgelig have ekstra fin Frokost. Forud for Landaueren, der førte Branddirektøren, „lille Ole”, og det øvrige Selskab ud til Bøtø, var Sørensen fra „Bygningen” kørt derud med en tungt belæst Proviant-vogn.

„Frikadeller”. Tegning af Ejnar Hansen

Det var et af de Festmaal-tider, som Deltagerne mindes til deres Dødsdag.

Ejnar Hansen, der lever i Amerika, huskede det i hvert Fald, da han for et Par Aar siden var hjemme, og minde-

des særlig det historiske Moment, da han fæstnede Branddirek-tørens karakteristiske Træk paa Papiret.

Men den, der var allergladest, var Carl Holm, da han efter Selskabets Bortkørsel opdagede, at vi havde glemt en hel Flaske Whisky.

* * *

Carl Holm er den eneste af „De Tretten”, der ikke er i Live.

Da han efter et Par Aars Ophold paa Falster vendte tilbage til København, fik han en udmærket Stilling paa „Den kongelige Porcelænsfabrik”, og Fremtiden syntes lys og sikker for ham.

Stor blev derfor min Forbavselse, da han en Dag i Oktober 1912, lige efter Balkankrigens Udbrud kom op til mig og med-delte mig, at han næste Dag rejste til Amerika. Han motiverede dette pludselige Spring saaledes:

Olaf Rude: Vinter paa Bøtø 1910

Einar Hansen: Vinter paa Bøtø 1910

Olaf Rude og Carl Holm Sommeren 1908

Carl Holm, Ejner Hansen og Carl Jensen, Vinteren 1910

„Jeg er aldeles klar over, at den Krig, der nu er udbrudt paa Balkanhalvøen, kun er Begyndelsen til en endnu større Krig, der vil omspænde hele Europa. I den vil jeg ikke lege med. Jeg vil ikke lade mig slagte for en Sag, som jeg finder taabelig. Jeg føler og tænker internationalt. Derfor rejser jeg. Jeg vil leve Livet og dyrke min Kunst!”

Næste Dag rejste Carl Holm. Fra Amerika kom der i de følgende Aar til hans Venner Budskaber om, at det gik ham godt. Hans Udstillinger omtaltes rosende i de store amerikanske Blade, hans Billeder blev godt betalt, og efter at han ogsaa havde forsøgt sig som Billedhugger, syntes han rigtig at være i Skuddet. Han giftede sig og tog fast Ophold i Boston.

Men her indhentede Døden den kun 32-aarige Kunstner.

Han faldt for den spanske Syge, der fulgte tæt i Krigens Køl-vand i Amerika som i Europa. „Spanieren” var international — ham kunde man ikke undgaa ved at drage til en anden Verdensdel.

* * *

Den bekymrede Fader fra 1907, den nu 83-aarige, evigunge „gamle Rude”, er i 1934 kommet til Erkendelse af, at Kunstens tornefulde Vej kan føre til mere end Sulteføde.

HENRIK MALBERG OG STOUBY KLIT

Samtidig med Olaf Rude og Carl Holm holdt Henrik Malberg i 1908 sit Indtog paa Marielyst Østersøbad. Hans Bekendtskab havde jeg gjort omkring ved Aarhundredskiftet paa Nykøbing Sommerteater. Paa det Tidspunkt var Arkitekt Erik Schiødte hver Sommer en sikker Gæst i Nykøbing, som han havde Føling med fra sine unge Dage. Han havde gaaet paa Akademiet sammen med Arkitekt Henrik Glahn, og han kom i det Benzon'ske Hus — ikke „Mester"s nede ved Guldborgsund, men Konsulens paa selve Langgade, hvor han som saa mange andre unge Herrer var en ærbødig Beundrer af Husets smukke Datter, Frøken Sofie Benzon.

Senere hen i de Aar, da han gæstede mig, var det en given Ting, at vi skulde en Aften i Sommerteatret, navnlig i de Sæsoner, da det lededes af hans gode Venner, den store, joviale Jens Kofod og dennes Hustru, Fru Betzy, en Datter af Teaterdirektør Ferdinand Schmidt. I Forsæsonen — medens Kofod og Faktor Gunnarsen skrev Revyen — plejede han at spille nogle Smaastykker, og en Aften, da Schiødte og jeg overværede en saadan Forestilling, var der mellem to Stykker indlagt Solistoptræden af en ung ukendt Skuespiller, der i Kjole og Hvidt reciterede „Skriverhans". Det var en besynderlig Fremtoning med et mærkelig kantet Ansigt og nogle endnu mere kantede Manerer, en ubehjælpelig Begynder, der imidlertid øjensynlig tog paa Opgaven med megen Alvor.

„Skal vi hysse ham ud eller skal vi klappe?" spurgte Schiødte med et Satyrblink i sine smaa, mørke Øjne og føjede saa til, inden jeg havde faaet Tid til at svare: „Aah, lad os bare klappe, han gør øjensynlig sit bedste!"

Vi klappede demonstrativt, Publikum fulgte vort Eksempel, den unge Mand straaledede over hele Kroppen, bukkede kejtet og begyndte straks paa et nyt Numer.

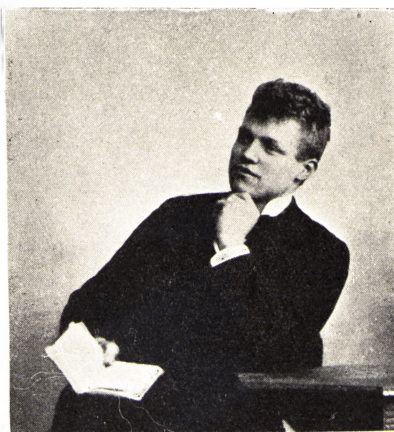
„Ja, det var nu ellers ikke Mening!" sagde Schiødte leende, „men skidt med det, man kan jo aldrig vide, om han ikke en

Gang ender som Olaf Poulsens Efterfølger paa det kongelige Teater, og saa vil vi jo ærgre os, hvis vi i Aften ikke havde klappet!”

Den unge Skuespiller var Henrik Malberg, hvis vellykkede Debut paa Det kongelige Teater jeg 15 Aar senere overværede, og da mindedes baade Malberg og jeg Erik Schiødte.

* * *

I 1902 var Malberg Direktør for Nykøbing Sommerteater — det, som nu er Festsal paa Marielyst Østersøbad, og hvor Carl Alstrup Aaret efter under Hans Obbekjær Buemanns Direktion havde sin Debut som Revy-skuespiller. Med et lille rask Personale, hvoriblandt Emanuel Gregers og Schiøler Linck, med en munter skrevet Revy af afdøde Martin Ems, og kraftig opreklameret af Byens unge Journalister Poul Andersen, Jens Nyberg og Julius Wreschner, fik Malberg sig en solid Sukces og skaffede sig mange Venner paa Falster. Det laa derfor ganske nær, da han som Skuespiller paa Dagmartheatret havde erhvervet sig en Position i København, at foreslaa ham at tage Sommerophold paa Bøtø.

Henrik Malberg som „Skriverhans”

Det viste sig at være en god Idé, thi i Modsætning til Malerne, der efter et Par Aars Forløb svigtede Bøtø, blev han Badestedets trofaste Støtte gennem de mange Aar.

Han blev nemlig Grundspekulant.

Ikke paa selve Bøtø, men paa „Nabøen” Stouby Ø, ogsaa kaldet „Stouby Klit”. For den, der er ukendt med Egnens Forhistorie, lyder det lidt mærkeligt med disse to Øer, men paa gamle Kort vil man netop se dem afbildede som Øer, og det var først efter Digets Opførelse, at de blev fuldstændig forenede med det faste Land. Allerede det første Aar købte han Peter Slesvigers gamle faldefærdige Rønne, og senere erhvervede han sig „Storke-

reden", hvor han selv bor, og lidt efter lidt sammen med andre — Landinspektør Lorentzen, Gaardejer Rude og Grosserer Daniel Møller — erobrede han hele Stouby Ø undtagen „Kesten"s Hus og en Grund paa ca. 3 Tønder Land, som nu ejes af Ingeniør Obelitz. Da Badehotellet i 1906 startedes, havde denne Grund ligget hen som herreløs i 15 Aar, ingen anede, hvem der ejede den. Det viste sig at være en Teglværksarbejder paa Lolland, der

„Storkereden“

var henrykt, da jeg købte den af ham for 200 Kr. for næste Aar at sælge den til Berliner-Arkitekten, Professor Franz for 600 Kr. I 1934 fik Malberg 2000 Kr. for 4000 Kvadratalen af en Grund, der støder op til disse 40,000 — Fyrretyve Tusinde — Kvadratalen, som jeg i 1906 erhvervede for 200 Kr.

Det kan man vel nok kalde en Prisstigning, og dog vil Priserne sikkert stige yderligere den Dag, Storstrømsbroen er færdig og man paa smaa to Timer kan køre fra København til Bøtø.

Forskellen mellem Fortid og Nutid træder ikke mindre skarpt frem, naar man besøger Obelitz, ser Rosenfloret paa den en Gang værdiløse Ødemark og Drivhuset, hvor Vindruerne modnes ved

Elektricitet, mens Springvandet straalere i mangefarvet Projektør-belysning.

Omgangen med Olaf Rude og Carl Holm bevirkede, at Malberg ogsaa forsøgte sig som Maler. Det fik i Begyndelsen frygtelige Følger. Han, der oprindeligt har været Smed, haandterede

Henrik Malberg: Stouby Klit 1909

Malerpenslen som var det en Forhammer. Gnisterne --- altsaa Malerklatterne — fløj til alle Sider, og der kom mere Maling paa ham selv end paa Lærredet. Han saa vanvittigt ud — lige til at sætte ind i „Den store Bastian“ som advarende Eksempel. Lidt efter lidt gik det bedre, og til Slut malede han nettede smaa Billeder af Stouby Klit. Alligevel kom han paa det rene med, at han helst burde holde sig til Skuespilkunsten.

Det var sikkert meget fornuftigt.

* * *

Malberg trak i Aarenes Løb mange Folk til det falsterske Bade-sted, navnlig Københavnerne, der trods Krigstidens elendige Tog-

forbindelse købte Grunde og byggede Villaer i Stouby Klit. Det pudsige er nemlig, at medens København og Berlin meget hurtigt fik Blik for Stedets store Fremtidsmuligheder, varede dette længere, inden det gik op for Nykøbing, og den Dag i Dag kan det knibe med Forstaaelsen. Karakteristisk er det saaledes, at da Nykøbing Turistforening i Aar udsendte en Reklame-Brochure, fandtes der ingen Billeder fra Marielyst Østersøbad, men der-

imod Billeder af — Gedser Kirke og Marrebæk-Kanalen!!!

Den første, Malberg fik til Falster, var Vinhandler Got-schalck Møller fra Hvids Vin-stue paa Kongens Nytorv, der købte Malbergs første Erhver-velse, som han døbte „Møllero” — det nuværende Brobyhus, der ejes af Danmarks ældste Boghandler, Christian Pon-toppidan.

„Mølle” var en gæstfri Mand, der trak andre med sig. Medlemmerne af „Foreningen til Kongens Nytorvs Forskønnelse” var Sommer efter Sommer Gæster paa „Møllero”, og „Guldfiskene fra Hvids Akva-rium” byggede Villaer paa

Malberg maler

„Møllevej”. Det var ogsaa Møller, der sammen med Aabye Hansen i 1919 købte Hotellet i den Hensigt at udvide og fuldstændig bygge det om. Arkitekten var allerede godt i Gang med Forarbejderne, da Aabye Hansen fik Tilbud om at overtage Skydebanen. Saa opgav de Marielyst, og efter nogle mindre Forbedringer blev Hotellet solgt til den nuværende Ejer Harald Rasmussen.

Om „Møllero” gik der i sin Tid i København mange mærkelige Frasagn. Blandt andet om en Udflugt, som en Kreds af muntre Københavnerne, der gik under Navnet „Rejseklubben af 1920”, foretog til Marielyst, hvor de paa „Møllero” i en „Kæmpehøj”, som Møller havde anlagt for ud over Diget at have Udsigt til Havet, nedgravede en Whisky Skat. Da et Par af Klubbens Med-

Vejene døbes. Malberg, Rude, Lorentzen, Carl Hansen, Christian Sidenius

Daniel Møller (i sort) dirigerer Badelivet

lemmer senere under et Besøg ved Vintertid var løbet tørre og derfor aabnede Højens „Gravkammer“, opdagede de til deres store Sorg, at der havde været „Gravrøvere“, som havde drukket Whiskyen og stillet de tomme Flasker tilbage paa Plads.

Aaret efter at Malberg havde slaaet sig ned paa Falster, var

Malberg og Clara Pontoppidan paa Marielyst

der Jubilæumsdyrskue i Nykøbing, og til denne hørte der naturligvis ogsaa en „Dyrehavsbakke“ med alt muligt Gøgl. Her optraadte Malberg som Direktør for en Kunstner-Kabaret.

„Teatret“ var et ældre af Regn og Storm og Tidens Tand noget medtaget Telt, der, efter at have ført en temmelig omtumlet og strabadserende Tilværelse ved Skovballe og Sygekassefester, var havnet som Dansetelt paa Marielyst Østersøbad, hvorfra det var udlejet til Malberg, der med et lille Personale — bestaaende af Ayoe Willumsen, Johannes Meyer og dennes unge Frue samt Valdemar Willumsen som Akkompagnatør — gav Forestillinger.

Det gik til at begynde med slet ikke — Teltet var tomt, som om det var Konfirmations-

søndag. Samtidig var der stuvende fuldt Hus hos de nærmeste Konkurrenter, Cirkus Schmidt og Professor Labri. Selvfølgelig. Udenfor Cirkus stod jo den kønne „Cowgirl“ Ilka-Ilka, Stella Kjerulfs Søster, og knaldede med sin Pisk, og ligeoverfor stod Labri og opfordrede Publikum til at træde indenfor i „Kongeløgen“ for at overvære „Frikadellens Flugt over Plankeværket“ eller se ham „løbe en Kat svedt“.

Efter en søvnløs Nat besluttede Malberg sig til næste Dag selv

Films-Pioneren James Hansen

Ægteparret Meyer, Malberg, Ægteparret Willumsen

at foretage „Springet over Plankeværket”. Da Publikum strømmede ind paa Pladsen med Forlystelserne, stod Malberg uden for sit Telt skraalende og brølende om Kap med Labri, medens Ayoes straalende Smil tog Kampen op med Ilka-Ilkas Knaldepisk og Johannes Meyer melankolsk ringede med en Klokke. Inde i Teltet tampede Willumsen med sammenbidt Energi løs paa Fortepianoet

„Møllero”

i det Haab, at Publikum skulde tro, at han var et helt Orkester. Det hjalp — der kom virkelig Folk ind i Malbergs Kunsttempel.

Ved samme Lejlighed holdt Bilen sit Indtog paa Bøtø.

Som Næstformand for Jubilæumsdyrskuet havde jeg for at dokumentere overfor de fremmede Pressefolk, at Nykøbing var en moderne By, indforskrevet et Par Droskebiler fra København og af Politiet faaet Tilladelse til at benytte dem til Kørsel paa Biveje, hvilket var absolut nødvendigt, da flere af d’Herrer var indlogerede paa Badehotellet. Desværre kørte Bilen den første Nat fast i Sandet mellem „Nørrevang” og Marielyst, saa at Passagererne maatte vandre det sidste Stykke til Fods, men næste Dag

Den første Bil Juli 1909

*Paa Verandaen: Henrik Jordan, G. Chr. Olsen, Carl Muusmann, Knud Bokkenheuser, Carl Holm.
Ved Bilen: Emanuel Rex.*

Fru Axel Bernth hylder Fuglekongen Frank Heller

Mulberg som Fuglekonge

lykkedes det at faa den helt op foran Hotellets Veranda, saa at den kunde blive fotograferet og benyttet som Reklame.

Nu er der en ny anlagt første Klasses Bilvej direkte fra Nykøbing til Bøtø; der er stadig Rutebilforbindelse, og paa de store Dage er der over Hundrede Biler paa Parkeringspladsen foran Hotellet.

*

*

*

Naar Henrik Malberg taler om Marielyst, saa er det ikke alene hans Arbejde ved Udstykningen af Stouby Klit, Vejanlæg og poetiske Fuglienavne til Vejene, Talen drejer sig om, men ligesaa meget dvæler han ved Minderne om Krigsaarenes berømte Fugleskydninger, hvor han assisteret af Daniel Møller var en meget opfindsom Festarrangør. Jeg har en Gang været med til en saadan Fugleskydning — det var morsomt, men anstrengende.

Den første Fuglekonge var Frank Heller, der i de Aar var Hotellets faste Gæst, og som ved Hjælp af en til Roulet omdannet Grammofon gjorde Marielyst Østersøbad til et dansk Monte Carlo — i Lommeformat.

Siddende i sin „Storkerede“ fortæller Malberg om hine bevægede Aar lidt vemodig ved Tanken om de mange glade Venner, der af forskellige Grunde har forladt hans Domæne, men naar han fra Fortiden gaar over til Fremtiden, kan det nok være, at hans Øjne straalere ved Tanken om de fantastiske Fremtidsmuligheder, Storstrømsbroen vil skænke Bøtø og Stouby Klit.

Man skal ikke smile ad disse Fantasier — den Tid vil komme, da „Storkereden“ bliver et „Malberg-Museum“.

„DA JEG VAR SVEND TVESKÆG“

Vi var paa Sommertur med Kutter „Naja” — Tietgens gamle Lystbaad — vi, Brødrene Frantz og Majus Bay og jeg, som havde ligget paa Københavns Rhed, havde i den Kahyt, hvor Planer om saa mange Foretagender var udpønset, startet Aktieselskabet Nykøbing F. Dampmølle. Jeg havde sagt det sidste Farvel til Mylius Erichsen og Peter Freuchen, der netop den Dag drog ud paa den Færd, der blev Mylius Erichsens sidste og Peter Freuchens første Skridt paa Berømmelsens Vej. Nu styrede vi en herlig Sommernat Syd paa gennem Sundet med Bornholm som Maal.

Alle var forlængst gaaet til Køjs undtagen Skipper Lockenwitz og jeg. Vi sad i Cockpit'en, nippede til vor Whisky-Sjus, dampede paa vor Shagpipe og sludrede sammen, som man gør det en saadan Aften om Bord paa en Lystkutter. Lige med ét siger Kaptajnen:

„Det var ellers god Vind i Nat til at sejle til Rügen — har Overretssagføreren nogensinde været dèr?”

„Nej — men jeg kender det af Anseelse — vi kristnede det jo i gamle Dage!”

„Det er nu lige præcis Vind til at stikke over til Rügen — jeg kender det, for min Far var fra Rügen —!”

„Ja, og De bor ved Sortsøgab, og det var netop dèr, at Absalon laa og biede paa god Vind til Rügen!”

Vi tømte vor Whisky-Sjus, bryggede en ny, sad lidt og nød Sommernatten. Det var Lockenwitz, der brød Tavsheden:

„Hvis Overretssagføreren tør paatage sig Ansvaret overfor Dampmølleren, saa vilde jeg nu li'godt foreslaa, at vi strøg til Rügen i Stedet for til Bornholm — dèr ka' vi jo komme en anden Gang!”

Jeg paatog mig Ansvaret.

Jeg ser endnu det Øjeblik i den aarle Morgenstund, da Baadens Ejer, Dampmøller Majus Bay, stak Hovedet ud af Kahytsdøren, just som vi sejlede ind i Bugten ved Dornbusch Fyr.

„Ser Bornholm saadan ud?” spurgte han forbavset og endnu ikke helt vaagen.

Jeg gav en Forklaring om Vinden, der havde vendt sig, og saa var det jo for Resten ogsaa morsomt at komme til Rügen.

Det viste sig imidlertid langt fra at være morsomt. Vi var akkurat kommen indenfor Fyret, da en Toldbaad skød ud fra Kysten og stoppede os, og det var en helt anden Slags Toldeftersyn end det, vi var vant til i Flensborg, Kiel og Warnemünde — navnlig Warnemünde.

Der bestod Eftersyn i, at en tyk gemytlig Mecklenburger kom ombord og fik sig en Cigar og et Par Portvinsglas dansk „Schnaps”. Men paa Rügen var det langt skrappere, hvert Rum i Baaden blev gennemsnuset og alt opnoteret ligefra de hjemlige Ølbajere til de Ansjoser i Daaser, som vi havde købt i Malmø. Vilde vi i Land, skulde vi først undersøges, og at sejle videre ind i Bugten til Brege, hvorfra vi kun havde faa Minutters Gang til Østkysten med Arkona og Badestederne, var ganske udelukket. Hertil krævedes Tilladelse fra Toldvæsnet i Stralsund. Vi telegraferede til Stralsund, men fik langt om længe Afslag.

For dog at faa noget ud af Turen, tog jeg sammen med Lockenwitz med en lille Kystdamper til Brege, hvor hans Farbror havde en Kro — hvilket vistnok var den egentlige Aarsag til, at Vinden blev gunstig for Sejlads til Rügen. Brege var den Gang endnu ret uberørt, akkurat lige begyndt at blive søgt af enkelte Badegæster, i høj Grad mindende om Østfalster eller Møn, altsammen saare hjemligt, ogsaa Kroen med det velbesatte Aftensbord. Kromanden var en fornøjelig gammel Skipper, der i sine unge Dage havde haft eget Skib og været paa Langfart og oplevet mangt og meget. Han havde en ganske fortræffelig vestindisk Rom, og mens han fortalte Skipperhistorier, blandede vi Grog efter Grog. Det var over Midnat, da jeg kom op i Gæsteværelset og i den store Seng med de altfor kolossale Dyner, og da jeg den foregaaende Nat kun havde sovet et Par Timer, faldt jeg straks i Søvn.

Da jeg vaagner, befinder jeg mig siddende i Forstavnen paa et Skib, der i den lyse Sommernat stryger for fulde Sejl langs Rügens Østkyst. Et højst ejendommeligt Skib med et pragtfuldt Dragchoved i Stævnen, rundt omkring mig staar Krigere i gammeldags Dragter, nøje vogtende paa enhver af mine Bevægelser, men

alligevel seende paa mig med en vis Ærbødighed. Selv er jeg ogsaa hærlædt med en gylden Hjelm paa Hovedet, men vaabenløs. Mest forbavset er jeg over mit Skæg, hvis blonde Bølger tvedelt falder ned over min Ringbrynje. Hvor i al Verden er det kommet fra, snurrer det rundt i min endnu ikke helt vaagne Hjerne, indtil Virkeligheden pludselig gaar op for mig.

Jeg er Svend Tveskæg, der er fangen af Jomsvikingerne og nu

„Svend Tveskæg“

er paa Vej til Jomsborg. Saa er jeg klar over Situationen. Lidt flov er den jo for mig, at jeg saaledes har ladet mig overrumple og fange, men gjort Gerning staar ikke til at ændre. Nogen Risiko for Liv og Lenimer er der ikke. Jeg kender Jomsvikingerne, de er ganske vist vældige Sørøvere, men de er først og fremmest Forretningsfolk. De véd, hvad Svend er værd og vil selvfølgelig presse Løsesummen op til det mest mulige. Men jeg er klar over, at selv om den er nok saa stor, vil den blive betalt, jeg véd, at jeg er uhyre populær i Dan-

mark, og at navnlig de danske Kvinder sætter megen Pris paa mig. Jeg véd, at de gerne ofrer alle deres Smykker for at faa mig fri. Og Smykker har de nok af — herlige Guld- og Sølv-smykker, røvet i Bretlands og Frankrigs Klostre og Kirker. Men, siger jeg til mig selv, de skal ikke have gjort det forgæves, de skal faa dobbelt saa mange Smykker igen. Naar først jeg atter er fri, saa skal jeg realisere alle mine Fremtidsplaner. Der er nu for det første Hedeby — en Ting er jeg klar over, at Kvindfolkene derovre, de ofrer ikke noget for at faa mig tilbage. Paa de Kanter af Landet havde de jo holdt med min Gamle, ham Blaaland, og saa er de for Resten Kristne. Jeg har længe haft Kig paa Hedeby. Der er et godt Kup at lave. Det er paa de store Markeder Mødestedet for Handelsmænd alle Vegne fra, helt ovre fra Garderige, helt langt nede fra Miklagaard og fra Frankernes Land og det gamle Romarige. Der er ophobet mange Kostbarheder og rigt Bytte at gøre. Jeg havde ofte tænkt paa det, men det gjaldt jo om at have et Paaskud, og naar nu Kvinderne der

Vest paa ikke ofrer deres Smykker for at faa mig fri, saa er der ikke Spor af Grund til at vente længere. Har jeg først gjort det Kup, har jeg Midler til at udruste en Vikingeflaade, som Verden aldrig har set Mage til, og saa skal Bretlands Erobring fuldbyrdes, og Grunden lægges til et tusindaarigt Verdensrige, der skal overstraale det gamle Romerrige, men i Modsætning til dette være et Rige, der behersker Verdenshavene, Vikingsnekken med Dragehovedet og det blodrøde Ravnebanner skal være Havets Herre.

Mit Hjerte banker af Stolthed, baade ved Tanken om, hvor elsket jeg er af de skønne danske Kvinder, der med Glæde vil ofre alle deres Smykker for at fri mig af Jomsborgs Fængsel, og ved Tanken om den Udødelighed, jeg vil sikre mig ved at grundlægge det britiske Imperium.

— — —
Pludselig følte jeg en ubehagelig Kuldegysning.

Jeg stod i bar Skjorte og saa ud af et Vindu udover et maanebelyst Vand — var jeg i Fængsel i Jomsborg? Men hvor var dog mit store dejlige Tveskæg blevet af? Der var kun et ganske lille Overskæg tilbage.

Det varede lidt, inden den bedrøvelige Virkelighed gik op for mig. Jeg var ikke mere Svend Tveskæg, Bretlands Erobrer, Grundlægger af et Verdensrige og elsket af alle danske Kvinder, men kun en ganske almindelig Sagfører i en lille dansk Provinsby.

Det var et dybt Fald.

Jeg luskede slukøret tilbage til Sengen med de altfor store Dynner og slumrede hurtigt ind i en drømmeløs Søvn.

Men da jeg næste Formiddag ombord paa „Naja” fortalte min Familie om min Drøm, udbrød de i Kor: „Tag Dig i Agt for Romtoddyer!” og det syntes jeg var et daarligt Raad, for naar et Par Romtoddyer kan give en saa herlige Oplevelser, bør man ikke holde sig fra dem.

Desværre er det aldrig lykkedes mig at drømme Drømmen om Svend Tveskæg om igen, men det hænger muligvis sammen med, at Nutidens Rom ikke staar Maal med den, som gamle Kromand Lockenwitz i Brege beværtede mig med hin Sommeraften for mange Aar tilbage.

— — —
Ligemeget, naar jeg gamle Mand nu sammen med min for-

nøjelige, men noget egensindige Ven Hr. Pinneberg vandrer mine daglige Morgen- og Aftenture her paa Nordens „forum romanum“, er det ganske sjov en Gang imellem at mindes den Gang „Da jeg var Svend Tveskæg“.

Af samme Forfatter er tidligere udkommet:

**HISTORIEN OM JES JESSEN OG BRANDT'ERNE
PAA LANGELAND..... (1928)**

FALSTER-MINDER, IDESTRUP..... (1928)

KØBENHAVNER-MINDER, LORRY..... (1929)

og sammen med P. N. Bützw

NYKØBING F. ELEKTRICITETSVÆRK. (1932)

Aftenbladet: Frederik Graae fortæller her livligt, fængslende og i et udmærket Sprog. Det er et ypperligt Minde om en besynderlig Tidsperiode, som aldrig kommer igen.

Berlingske Tidende: En bredt anlagt, men interessant Tidsskildring fra Livet i en moderne følende og stærkt levende Provinsby.

Dagens Nyheder: Det er saa livligt fortalt, at man ligefrem har Fornøjelse af at læse denne Skildring, hvis Emne ligger de fleste lidt fjernt.

Ekstrabladet: I Skildringen af den store Stormflod, som Forfatteren oplevede som lille Dreng, naa'r han et Højdepunkt - den fordringsløse Fortæller aabenbarer sig her som en Skribent, der naa'r det udmærkede - en betagende Skildring af Stormnattens Rædsler, som man vil erindre længe.

Lolland-Falsters Folketidende: Frederik Graae's hyggelige Fortællemaade afspejler sig ogsaa i denne Mindesamling. Det er en Bog, der vil blive en udmærket Kilde for Efterslægten.

Lolland-Falsters Stiftstidende: Frederik Graae's meget interessante og velskrevne lille Bog.

Lolland-Falsters Venstreblad: Han har en Hukommelse, forbundet med en Fortællemaade, som faa.

Morgenbladet: Der er en egen Duft over dette lille Værk, en Duft, som de fleste Ærkekøbenhavnere kan lide.

Nationaltidende: Man læse selv, man læse i det hele de 51 Sider, for de er meget underholdende.

Nordsjællands Venstreblad: Vi staar overfor nogle ypperlige Skildringer af en Tidsperiode af ganske særlig Interesse.

Politiken: Frederik Graae fortæller muntert og bramfrit.

Ringsted Folketidende: Snart gribes man baade af Stoffet og dets Behandling. Disse Erindringer er et lille Mesterværk.

